

RECHTSKUNDIG WEEKBLAD

REDACTIE : RIDDER RENE VICTOR, HOOFDREDACTEUR

E. BOONEN, C. CAENEPEEL

REDACTIEADRES : PROF. MR. RIDDER RENE VICTOR, BRITSELEI 40, 2000 ANTWERPEN

BEDENKINGEN OVER VEILIGE ARBEID

*Rede uitgesproken op 2 september 1977 door de advocaat-generaal P. VERHEUGHE
op de plechtige openingszitting van het Arbeidshof te Gent*

1. Indien U in de voorbije vakantieperiode met de auto op reis bent geweest zal U zich ongetwijfeld bedenkingen hebben gemaakt in verband met de verkeersveiligheid. Ik loop weinig gevaar mij te vergissen, wanneer ik aanneem dat U wel zal gedacht hebben dat de gedisciplineerde naleving van het verkeersreglement in gevoelige mate kan bijdragen tot de beveiliging van de weggebruikers.

Zo het wegverkeer beslist een belangrijke gesel is van onze moderne maatschappij, zijn de arbeidsongevallen een andere niet minder indrukwekkende gesel. In de industrie alleen wordt, op wereldvlak, het aantal arbeidsongevallen met dodelijke afloop op 100.000 per jaar geraamd¹ terwijl voor 1977 de Oostvlaamse administratie van de arbeidsveiligheid ruim 30.000 arbeidsongevallen van allerlei aard naar schatting voorziet.

De voorkoming ervan, de middelen die daartoe door de wet worden opgelegd, verdienen onze heel bijzondere aandacht. In de bestaande wettelijke bepalingen ligt immers een verheven actiemogelijkheid besloten om het menselijk leed te bestrijden dat bijna altijd een zelfde categorie van onze bevolking treft. Bovendien zijn in de bestaande wetsbepalingen de principes te vinden die het mogelijk maken de strafrechtelijke en de burgerrechtelijke aansprakelijkheid vast te leggen.

2. Arbeidsongevallen zijn in de grote meerderheid van de gevallen te wijten aan twee factoren.

Een materiële factor die bestaat in de technische onvolmaaktheid en een menselijke factor die bestaat in het gebrek aan vooruitzicht of voorzorg.

De ondervinding leert dat arbeidsongevallen niet aan de fataliteit te wijten zijn doch het logisch gevolg zijn van een aaneenschakeling van oorzaken.

De oorzaak van een dodelijk ongeval blijkt zelden een buitengewoon feit te zijn. In veel gevallen is het drama het gevolg van het niet-naleven van op elementaire gegevens steunende aanbevelingen².

Uit het nummer 945 van 18-24 oktober 1973 van het Franse tijdschrift *Entreprise* worden pertinente opmerkingen over het thema van de arbeidsveiligheid overgenomen in het tijdschrift *Assubel*³ :

«Achter de gebroken veiligheidsgordel van de werkmans op de stelling schuilt de persoon die de goede staat van het materieel niet gecontroleerd heeft. Achter de olievlekken schuilen de personen die de olie gemorst, die de grond niet gereinigd hebben of die deze toestand niet gemeld hebben. Achter het ijzerschaafsel waardoor de werkmans in het oog getroffen wordt, schuilt de constructeur van de machine die geen bescherming voorzien heeft of de werkmans zelf die zijn veiligheidsbril niet op had.»

Ongetwijfeld zijn U gelijkaardige gebeurtenissen bekend die de gegrondheid van de regel bevestigen dat arbeidsongevallen meestal aan deze tweevoudige samenloop van oorzaken te wijten zijn.

3. De voorkoming van de arbeidsongevallen vereist een algemene en voortdurende actie, waarvan de oriëntatie en de doeltreffendheid — zoals het algemeen resultaat van de onderneming — afhangen van het hoofd van de onderneming, zo schreef ingenieur Nicaise Albert⁴. Ze kan en moet door de be-

² *Arbeidsblad*, 1966, 1508, «Het ongeval van de maand».

³ *Assubel*, nr. 82 van 1974, blz. 24.

⁴ *Arbeidsblad*, 1966, 426, «Integratie van de voorkoming van ongevallen in het industriële leven».

¹ *Arbeidsblad*, 1976, 889, «Internationale arbeidsorganisatie».

roepsorganisaties van de werkgevers en van de werknemers aangemoedigd worden.

Een ware *veiligheidsgeest* moet heersen bij al het personeel van de onderneming. Dit is slechts mogelijk wanneer de directie, het kader- en het meesterpersoneel er zelf diep van doordrongen zijn⁵.

Die veiligheidsgeest moet samengaan met de produktiviteitsgeest.

De integratie van de voorkoming van de ongevallen zal verkregen worden als het gehele personeel, geleid door het normale kader, zich met de veiligheid bezighoudt tijdens al zijn activiteiten; als de medische dienst en de sociale dienst aan die actie deelnemen en als allen, geïnspireerd, geholpen en uitgerust worden door de dienst voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen, terwijl over de hele voorkomingsactie verslag wordt uitgebracht bij en controle wordt uitgeoefend door het comité voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen⁶.

4. Een bijzonder belangrijk koninklijk besluit van 20 juni 1975, gepubliceerd in het Staatsblad van 15 juli 1975, heeft het *voorkomingsbeleid* wettelijk opgelegd, zodat dit stelsel nu ruim twee jaar bij ons van kracht is.

Gesteld wordt dat :

— veel meer aandacht dan voorheen besteed moet worden aan de materiële *ongevallenfactoren* ;

— rekening gehouden moet worden met de *menselijke factor*, maar in die zin dat, gezien de tekortkomingen in het menselijk gedrag, de bescherming zoveel mogelijk verbeterd moet worden door een ergonomische aanpassing van het materieel en van de arbeidsorganisatie.

In een brochure uitgegeven door het Commissariaat-generaal voor de bevordering van de arbeid⁷ wordt bedoeld standpunt treffend geconcretiseerd door te schrijven dat bedoeld koninklijk besluit voornamelijk wil *beletten dat risico's het bedrijf binnendringen*.

5. Artikel 1 van het koninklijk besluit van 20 juni 1975 heeft in het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming (A.R.A.B.), inzonderheid in titel II, hoofdstuk I, een afdeling X ingevoegd onder de benaming «Voorkomingsbeleid»⁸.

Als principe wordt gesteld dat, onverminderd de bepalingen van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming en van het algemeen reglement op

⁵ Op. cit., blz. 435.

⁶ Op. cit., blz. 436.

⁷ Het *voorkomingsbeleid*, — blz. 2. Brochure gerealiseerd met de medewerking van de administratie van de Arbeidsveiligheid, de Administratie van de Arbeidshygiëne en -geneeskunde, de Algemene Directie van de Studiën, het Algemeen Belgisch Vakverbond, het Algemeen Christelijk Vakverbond en de Algemene Centrale der Liberale Vakbonden van België.

⁸ Zie Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming, artikelen 54quater 1 tot en met 54quater 8.

de bescherming van de bevolking en van de werknemers tegen het gevaar van de ioniserende stralingen, de werkgevers en werknemers bedoeld bij artikel 28 van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming verplicht zijn de bepalingen van deze afdeling betreffende het voorkomingsbeleid na te leven.

Al wie werknemers krachtens een arbeidsovereenkomst tewerkstelt en die werknemers zelf zijn derhalve onderworpen aan de bepalingen van het voorkomingsbeleid met uitsluiting echter van :

— familieondernemingen waar slechts familieleden tot de derde graad werken, alsmede dienstboden en huispersoneel.

6. Behalve technische oorzaak, waarvan onmogelijk kan afgeweken worden, zijn de werkgevers bedoeld in artikel 54quater 1 van het Algemeen Reglement verplicht de *onontbeerlijke materiële veiligheidsmaatregelen* te nemen voor de beveiliging van de werknemers tegen de aantoonbare, aan hun arbeid inherente risico's.

Zij zijn er eveneens toe gehouden de nodige maatregelen te treffen voor de aanpassing van de arbeid aan de mens.

Afwijking is enkel toegelaten wanneer geen middel (d.i. toestel, werkprocédé of fabricatiemethode) bestaat dat de werknemers kan beschermen tegen aantoonbare risico's die echter niet te verwarren zijn met klaarblijkelijke zichtbare risico's.

Specifieke maatregelen werden uitdrukkelijk voorgeschreven :

a/ Voor iedere *bestelling* van installaties, machines en gemechaniseerde werktuigen wordt op de bestelbon of in het bestek de naleving vereist van :

1) de vigerende wetten en reglementen inzake veiligheid en hygiëne ;

2) de voorwaarden inzake veiligheid en hygiëne die onontbeerlijk zijn voor de uitschakeling van de aantoonbare aan de arbeid inherente risico's.

Het hoofd van de dienst voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen of een van zijn adjuncten en de arbeidsgeneesheer nemen deel aan de voorbereidende werkzaamheden voor het opstellen van de bestelling.

Eventueel doen zij aanvullende vereisten bijvoegen op het gebied van de veiligheid en de gezondheid, na raadpleging, indien nodig, van andere bevoegde personen.

De bestelbon wordt gevisieerd door het hoofd van de dienst voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen.

Dit *visum* is een uitstekende waarborg voor de werkgever wat de bewijslevering aangaat van de naleving van de wettelijke verplichtingen. Het comité voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing of, bij ontstentenis ervan, de vakbondsafvaardiging krijgt mededeling van de bestelbon.

Die bepalingen zijn eveneens van toepassing op de bestellingen van individuele of collectieve beschermingsuitrustingen.

b/ Bij de **levering** moet de leverancier aan de klant een *document* bezorgen waarin de naleving van de bij de bestelling geformuleerde vereisten inzake veiligheid en hygiëne verantwoord wordt.

c/ Vóór elke **indienststelling** is de werkgever in het bezit van een verslag dat de naleving vaststelt van :

1) de vigerende wetten en reglementen inzake veiligheid en hygiëne ;

2) de voorwaarden, niet noodzakelijk bij de wetten en reglementen inzake veiligheid en hygiëne opgelegd, maar onontbeerlijk voor de uitschakeling van de aantoonbare aan de arbeid inherente risico's.

Het *verslag* wordt opgesteld door het *hoofd van de dienst voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen* of door een van zijn adjuncten, na raadpleging, indien nodig, van andere bevoegde personen⁹.

Het *advies* van de arbeidsgeneesheer wordt erbij gevoegd bij zijn eerstkomend bezoek in de onderneming.

De werkgever waakt voor de raadpleging, door het hoofd van de dienst voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing van de werkplaatsen van de bevoegde personen.

Mededeling van dit verslag wordt gegeven aan het comité voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing of bij ontstentenis ervan aan de syndicale afvaardiging.

7. Ten aanzien van de installaties, machines, gemechaniseerde werktuigen en individuele of collectieve beschermingsuitrustingen reeds in *exploitatie op de datum van inwerkingtreding van de afdeling «Voorkomingsbeleid»*, wordt een verslag opgesteld overeenkomstig de bepalingen van artikel 54^{quater} 3.3 van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming.

Die installaties en toestellen worden dus eveneens onderzocht in functie van de vereisten gesteld voor de nieuwe installaties en toestellen en verslag ervan wordt opgemaakt.

8. De procedure betreffende het voorkomingsbeleid zoals die tot dusver werd geschetst is *niet van toepassing* :

1) op de machines, gemechaniseerde werktuigen, onderdelen van machines of van installaties die voorzien zijn van een merk van keuring, goedkeuring of overeenkomst aangebracht bij toepassing van een uitvoeringsbesluit van de wet van 11 juli 1961 betreffende de onontbeerlijke veiligheidswaarborgen welke de machines, de onderdelen van machines, het

materieel, de werktuigen, de toestellen en de recipienten moeten bieden¹⁰ ;

2) op de machines, toestellen of onderdelen van machines en toestellen gecontroleerd door een bij toepassing van dit reglement erkend organisme ;

3) op de individuele beschermingsmiddelen waarvan de erkenning door het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming reeds was opgelegd ;

4) op de installaties, machines, gemechaniseerde werktuigen, individuele of collectieve beschermingsuitrustingen, inzake veiligheid en hygiëne *gelijkvormig aan een exemplaar waarvoor er reeds werd voldaan aan de specifieke vereisten* gesteld door de geciteerde artikelen 53^{quater} 3.1, 3.2, 3.3 en 3.4 van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming :

1° bij bestelling ;

2° bij levering ;

3° vóór de indienststelling wat betreft de uitschakeling van de aantoonbare risico's en de aanpassing van de arbeid aan de mens.

9. a) Bij *alle* uitrustingen moeten de nodige *instructies* bestaan voor werking, gebruikswijze, inspectie en onderhoud.

De inlichtingen betreffende de veiligheidstoestellen worden gevoegd bij die instructies.

De instructies worden geïllustreerd en, als het past, aangevuld door het hoofd van de dienst voor veiligheid, gezondheid en hygiëne van de werkplaatsen *en* door de arbeidsgeneesheer, elk wat hem betreft.

b) In verband met de instructies welke de werkgever gehouden is te geven in het raam van het voorkomingsbeleid is het bijzonder belangrijk te wijzen op artikel 163, § 1, van het Algemeen Reglement dat bepaalt dat, alvorens de werknemers te werk te stellen aan werken waardoor zij risico's voor beroepsziekten of bijzondere ongevalsrisico's kunnen lopen en voor welke uitvoerige individuele beschermingsmiddelen voorgeschreven door deze afdeling te hunner beschikking moeten worden gesteld, de werkgevers of de door deze laatsten aangewezen personen aan ieder van hen, een individuele nota zal moeten overhandigen. Deze nota zal hen wijzen op de gevaren die de bewerkingen die zij zullen moeten uitvoeren bieden, en op de regels die zij moeten in acht nemen. Bij tussenpozen die niet langer dan één jaar mogen duren, moeten deze werknemers een nieuw exemplaar van de nota ontvangen of opnieuw over hetzelfde onderwerp aangesproken worden. Artikel 163, § 2, van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming stelt ook dat die *nota* opgesteld of de toespraak gehouden moet worden in de taal der personen tot wie zij gericht is, met nauwkeurigheid

⁹ Artikel 54^{quater} 3.3 van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming preciseert wat onder bevoegde personen dient te worden verstaan.

¹⁰ In de brochure *Het Voorkomingsbeleid* (zie voetnoot 7) wordt op blz. 19 aangeduid welke machines en toestellen hiermee bedoeld worden.

en duidelijkheid, zodat zij door alle betrokken werknemers kan worden verstaan.

c) Reeds in 1971 heeft de Raad van Europa aan de 17 lid-staten aanbevolen die maatregelen, welke ten doel hebben de moeilijkheden te verhelpen die de *migrerende werknemers* vaak ondervinden, te integreren in hun voorkomingsbeleid van ongevallen¹¹. Een enquête van de Raad van Europa had o.m. gewezen op de evidente moeilijkheden op taalgebied en gebrek aan beroepsopleiding die ernstige handicaps zijn voor migrerende arbeiders.

Voorgesteld werd dat, ter voorkoming van de bijkomende risico's ten gevolge van deze handicaps, aan de nieuwelingen taalcursussen gegeven zouden worden. Tevens dat documentatie zou worden bezorgd, gesteld in de eigen taal van de vreemde werknemers met betrekking tot de voorzorgsmaatregelen welke inzake veiligheid dienen te worden getroffen.

De grote ondernemingen werden ertoe aangezet voor hun ploegbazen en voormannen taalcursussen te organiseren.

Het gebruik van signalen en aanplakbiljetten die zonder onderscheid in alle lid-staten kunnen dienen, werd bovendien aangeraden.

Voor de ondernemingen van geringe of van gemiddelde omvang werd groepering op plaatselijk of gewestelijk vlak voorgesteld om gemeenschappelijk de bepleite maatregelen te treffen.

Laten we hier ook nog verwijzen naar artikel 836bis van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming dat bepaalt dat alle bevelen, raadgevingen of alle opvoedende aanbevelingen vanwege de diensten voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen, die schriftelijk door middel van aanplakbrieven of individuele nota's aan de werknemers gegeven worden, *eventueel* in één of verscheidene talen worden gesteld, opdat zij door alle werknemers van de onderneming zouden begrepen worden.

10. a) Onverminderd de bepalingen van artikel 837 van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming, stelt de werkgever voor de *hiërarchische lijn* en voor de werknemers een programma op tot vorming in de arbeidsveiligheid en -hygiëne (art. 54quater 5).

Artikel 837, C, 5, Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming bepaalt namelijk dat het comité voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen tot taak heeft in de hem eigen domeinen de propagandamiddelen en de maatregelen in verband met het onthaal van de werknemers, de informatie en de opleiding op het stuk van de voorkoming van de ongevallen en van de beroepsziekten uit te werken en in toepassing te brengen.

¹¹ *Arbeidsblad*, 1971, blz. 278, «De veiligheid van de vreemde werknemers».

Dit programma houdt rekening met de instructies bedoeld in artikel 54quater 4 met betrekking tot :

1) de werking, de gebruikswijze, de inspectie en het onderhoud van de installaties, machines, gemechaniseerde werktuigen of individuele of collectieve beschermingsmiddelen ; 2) de veiligheidstoestellen.

b) Naast dit algemeen programma geeft de werkgever ook nog aan de werknemer een specifieke vorming die in verband staat met de risico's eigen aan zijn werkpost.

c) Onverminderd de bepalingen van artikel 838 van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming betreffende de verplichtingen van de werkgever inzake de voorlichting te verstrekken aan de leden van de comités voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen, stelt de werkgever een *documentatie* samen betreffende de problemen inzake veiligheid en hygiëne.

d) De leden van het comité voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen, of, bij ontstentenis ervan, de leden van de vakbondsafvaardiging hebben het recht die documenten te raadplegen.

De werkgever neemt de nodige maatregelen om de raadpleging ervan te vergemakkelijken.

Artikel 838, 1, b van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming legt aan de werkgever de verplichting op een *actief preventiebeleid* in te stellen en in toepassing te brengen. De werkgever moet het comité voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen voorlichten, het raadplegen en ermee samenwerken.

Met dat doel moet de werkgever de leden van het comité al de nodige informatie verstrekken om met volkomen kennis van zaken de adviezen te kunnen uitbrengen.

Daarom moeten de leden van het comité op de hoogte worden gebracht en kennis kunnen nemen van alle al dan niet door de reglementering opgelegde verslagen, adviezen en documenten die verband houden met de veiligheid en de hygiëne.

11. De uitvoering van het voorkomingsbeleid wordt verzekerd door de *hiërarchische lijn*.

De werkgever waakt ervoor dat de opgelegde taak goed wordt uitgevoerd.

12. De werkgever die niet onmiddellijk aan de verplichtingen bedoeld in de artt. 54quater 3.4 en 54quater 4 kon voldoen moest als *overgangsbepaling* krachtens het koninklijk besluit van 20 juni 1975 een *regularisatieprogramma* opstellen uiterlijk tegen 25 juli 1976 wat zijn verplichtingen betreft.

De regularisatietermijn mag in geen geval een periode van vijf jaar overschrijden en geschiedt principieel op de meest nabije datum.

Bedoelde programma's en uitvoeringstermijnen worden voor advies voorgelegd aan het comité voor

veiligheid, gezondheid en verfraaiing of bij ontstentis aan de vakbondsafvaardiging. Zo geen van beide instellingen geraadpleegd kan worden, kan de regularisatietermijn gewijzigd worden door de inzake veiligheid bevoegde arbeidsinspecteur.

13. De werkgevers moeten ten minste één veiligheidsdienst organiseren ongeacht het aantal tewerkgestelde werknemers.

De taken van het *hoofd van de dienst voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen* zijn zeer precies opgesomd in artikel 835 van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming.

Dit diensthoofd moet een *voldoende kennis van de wetgeving inzake de veiligheid, de gezondheid, de hygiëne en de verfraaiing van de werkplaatsen* hebben, alsmede de nodige *technische kennis* voor de studie van de problemen die zich in dit verband stellen.

Zeer summier gezegd, moet het diensthoofd :

1) veelvuldig en systematisch de werkplaatsen onderzoeken en nagaan of de reglementaire bepalingen betreffende inzonderheid de veiligheid en de gezondheid worden nageleefd ;

2) raadgevend optreden bij de aankoop van de beschermingsuitrusting ;

3) in dringende gevallen de oorzaken van gevaar of hinder verhelpen ;

4) samen met de arbeidsgeneesheer de maatregelen uitwerken o.m. in verband met de vorming van de werknemers inzake voorkoming van arbeidsongevallen en beroepsziekten ;

5) de voorgeschreven maandelijks, driemaandelijks en jaarlijkse verslagen opmaken ;

6) de ongevallensteekkaarten opmaken.

De heer J. Viaene schreef nog onlangs in dit verband, terugkomend op een vroegere studie aan hetzelfde onderwerp gewijd dat, bij uitvoeringsbesluiten, mettertijd de voorwaarden zouden moeten worden vastgelegd waaraan de scholing van het diensthoofd voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing zal moeten voldoen¹². Een gestructureerde basisopleiding voor gediplomeerde veiligheidsdeskundigen bleek thans nog niet mogelijk te zijn.

Anderzijds is het ook van belang aan te stippen dat aan het koninklijk besluit van 20 juni 1975 betreffende het voorkomingsbeleid het verwijt werd gemaakt dat de hervorming wellicht te veel gebaseerd is op de opleiding van de veiligheidschef. Gevreesd wordt dat het niveau van het opleidingsprogramma niet zou beantwoorden aan de behoeften en het opleidingsapparaat uitsluitend in handen zou blijven van de patronale kringen.

Er werd ook betreurd dat er te weinig inspecteurs zijn om een bevredigende toepassing van de re-

glementering te waarborgen zodat ernstige inbreuken inzake veiligheid en gezondheid op het werk praktisch niet vervolgd of gestraft kunnen worden.

Tenslotte werd nog voorgesteld dat de arbeidsvertegenwoordigers over een *schorsingsrecht* zouden beschikken ten overstaan van de beslissingen betreffende het in gebruik nemen van machines en installaties die niet beantwoorden aan de nieuwe reglementering¹³.

14. De opdrachten van het *comité* voor veiligheid, gezondheid en verfraaiing der werkplaatsen worden uitgebreid aangeduid in artikel 837 van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming.

Als voorname taken onderstrepen wij :

1) het comité moet adviezen uitbrengen en voorstellen formuleren in verband met het jaarlijks actieplan van het ondernemingshoofd ;

2) het comité moet bijdragen tot de opsporing van de risico's ;

3) ten minste eenmaal per jaar vaardigt het comité sommige van zijn leden af om samen met de «veiligheidschef», de verantwoordelijke van elke afdeling en de arbeidsgeneesheer een grondig onderzoek in te stellen in al de afdelingen van de onderneming ;

4) het comité brengt adviezen uit betreffende de keuze van de individuele en collectieve beschermingsmiddelen inzake de aanpassing van het werk aan de mens ;

5) het comité onderzoekt de klachten van het personeel omtrent de geneeskundige, farmaceutische en verplegingsdienst en brengt er advies over uit ;

6) het comité stimuleert de activiteiten van de dienst voor veiligheid en oefent er toezicht op uit ;

7) Het comité moet in voorkomend geval zijn medewerking verlenen aan de ambtenaren van de inspectie.

15. Laat ik eraan herinneren dat artikel 1 van het koninklijk besluit van 20 juni 1975, dat het toepassingsgebied bepaalt van de nieuwe afdeling van het Algemeen Reglement betreffende het voorkomingsbeleid, het nuttig heeft geoordeeld te onderstrepen dat bedoelde bepalingen toepasselijk zijn *onverminderd* de andere bepalingen van dit reglement.

Deze voorschriften zijn immers de nuttigste hulpmiddelen voor ieder ondernemer die ernaar streeft een degelijke veiligheidspolitiek in zijn bedrijf in te voeren en nuttige voorzorgsmaatregelen wil treffen om mensenlevens te redden¹⁴.

¹² J. VIAENE, «De juridische aansprakelijkheid van de veiligheidsverantwoordelijke», *Arbeidsblad*, 1970, 1247-1260 ; J. VIAENE, «Veiligheid in de onderneming. Het nieuw juridisch statuut van de veiligheidschef», *R.W.*, 1976-77, 2291.

¹³ A. THYRE, adviseur bij het A.B.V.V., in «Beschouwingen van het A.B.V.V. inzake het koninklijk besluit over de voorkomingspolitiek», mededeling die gegeven werd op de studiedag van 16 oktober 1975 gehouden te Bosvoorde en ingericht door de Vereniging der Belgische Industriëlen. (De bundel met de uiteenzettingen en mededelingen betreffende deze studiedag kan bekomen worden bij de V.B.I., André Drouartlaan 29, 1160 Brussel.)

¹⁴ *Arbeidsblad*, 1966, 208, «Het ongeval van de maand».

Deze voorschriften zijn bovendien *minimumvoorschriften* die, gebaseerd op ondervinding en geformuleerd door specialisten, spijtig genoeg dikwijls onvoldoende gekend zijn.

De ondervinding wordt o.m. geput uit de ongevalensteeckaarten die door het ondernemingshoofd overgemaakt moeten worden.

In sommige gevallen doen zich arbeidsongevallen voor zonder dat een precieze bepaling werd overtreden. Er doen zich immers uitzonderlijke gevallen voor die niet geregeld zijn in het Algemeen Reglement. Dit bewijst mijns inziens dat het om minimumvoorschriften gaat en dat het steeds noodzakelijk is nauwkeurig te onderzoeken welke veiligheidsmaatregelen getroffen moeten worden.

Om zich een idee te vormen omtrent het feit dat het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming, hoe uitgebreid het ook nu reeds is, toch maar minimum voorschriften bevat, hoeft slechts de lezing aanbevolen te worden van de kroniek «Ongeval van de maand» in het *Arbeidsblad*. De lectuur van deze eindeloze reeks hartverscheurende gebeurtenissen slaat met verbijstering en toont aan hoe verscheiden de oorzaken van arbeidsongevallen zijn en meteen dat het onmogelijk is in ons positief recht alle noodzakelijke veiligheidsmaatregelen in te schrijven, laat staan te voorzien.

16. Zoals uit mijn uiteenzetting blijkt heeft de wetgever zeer nauwkeurig de verplichtingen van het ondernemingshoofd vastgelegd.

Het koninklijk besluit van 20 juni 1975 heeft door het voorkomingsbeleid in ons positief recht in te voeren deze verantwoordelijkheid nogmaals duidelijk verscherpt.

Het ligt naar mijn oordeel voor de hand dat wanneer een ondernemingshoofd, die onder toepassing valt van de bepalingen die zoëven besproken werden, nagelaten heeft deze voorschriften nauwgezet na te leven, zijn fout niet ongestraft kan worden gelaten.

Te gemakkelijk wordt het arbeidsongeval toegeschreven aan de menselijke factor. De fout van het slachtoffer doet nochtans de *strafrechtelijke verantwoordelijkheid* van de dader van het ongeval niet verdwijnen zodra het oorzakelijk verband met de verwondingen of de dood bewezen is¹⁵.

Welnu, dit oorzakelijk verband kan bezwaarlijk betwist worden wanneer de werkgever in gebreke is gebleven zich te gedragen, enerzijds naar de voorschriften van het Algemeen Reglement die toepasselijk zijn in welbepaalde nijverheidssectoren of bij het aanwenden van sommige technieken of produkten, anderzijds naar de algemene en specifieke voorschriften van het voorkomingsbeleid.

Bovendien acht ik het gepast te onderstrepen dat de werkgever die gewild te kort schiet aan het hem opgelegd voorkomingsbeleid zich duidelijk schuldig maakt aan oneerlijke concurrentie tegenover die werkgevers die zich de inspanningen getroosten die de wetgever hun oplegt op gebied van veiligheids-politiek.

17. Het Openbaar Ministerie heeft bij het onderzoek naar de fout bij arbeidsongevallen een gewichtige taak te vervullen.

De diepe oorzaken van het ongeval dienen te worden opgespoord.

Persoonlijke contacten met de ambtenaren en beampten van de arbeidsinspectie kunnen niet genoeg aanbevolen worden. Deze contacten zullen de betrokken magistraten helpen inzicht te verwerven in de inhoud van het begrip veiligheidsgeest die in de onderneming een wettelijke verplichting is en bovendien een economische realiteit.

In voorkomend geval zal de magistraat van het Openbaar Ministerie door contact en bespreking met de ingenieur of technisch ingenieur van de technische arbeidsinspectie *tijdig* een deskundig onderzoek kunnen gelasten, dat het kan mogelijk maken de schuldige tekortkomingen wetenschappelijk te bewijzen.

Door aldus te handelen zal het Openbaar Ministerie aan de bevoegde strafrechtbank een dossier kunnen overleggen dat behoorlijk is onderzocht.

Zodanige werkwijze biedt bovendien de mogelijkheid genuanceerde strafvervolgingen in te stellen¹⁶.

18. De zorg voor de veiligheid en de gezondheid in het bedrijf wordt op het ondernemingshoofd gelegd, nu deze bezwaarlijk kan worden overgelaten aan de werknemers zelf die zelden de nodige bekwaamheid of vorming hebben om de uitschakeling van de gevaarlijke arbeidsvoorwaarden technisch te bijwerken.

Zonder dat hiervan precieze cijfers voorhanden zijn, is het nochtans daarentegen duidelijk dat een ruim deel van de ongevallen die zich bij de uitvoering van het werk voordoen, worden veroorzaakt door, uit hoofde van de veiligheid, onverantwoorde handelingen of nalatigheden van collega's werknemers van het slachtoffer. Het zou dan ook op het eerste gezicht logisch lijken indien de wetgever, ter bevordering van de veilige arbeid, ook een reeks verplichtingen zou hebben opgelegd aan de werknemers tegenover hun medearbeiders.

Niets is minder waar. Het Algemeen Reglement op de Arbeidsbescherming, met zijn duizenden voorschriften, bevat slechts enkele bepalingen die aan de werknemers een bepaald gedrag of verbod opleggen

¹⁵ Cass., 23 oktober 1967, *Pas.*, 1968, I, 252; Cass., 9 mei 1966, *Pas.*, 1966, I, 1136; Cass., 22 mei 1967, *Pas.*, 1967, I, 1099; Cass., 6 december 1957, *Pas.*, 1958, I, 365.

¹⁶ «Juridische aspecten van het voorkomen, het beteugelen en het herstellen der arbeidsongevallen», door E. THOMAS in *De Christelijke Werkgever*, Brussel, 1957, nr. 1, januari, blzn. 9-18.

welke naast de eigen veiligheid ook de veiligheid van de medearbeiders op het oog hebben¹⁷. Het leeuwendeel van de voorschriften uit het Algemeen Reglement op de Arbeidsbescherming houdt verplichtingen in voor de werkgevers.

19. Zo daarnevens en op contractueel vlak, naar luid van artikel 11 van de wet van 10 maart 1900 betreffende de arbeidsovereenkomst voor werklieden, de werkgever met de nauwgezetheid van een *goede huisvader* zorg moet dragen dat de arbeid geschiede onder behoorlijke voorwaarden ten opzichte van de *veiligheid* en de gezondheid van de werkmán, impliceert dit naar mijn oordeel niet dat deze verantwoordelijkheid louter eenzijdig dient te worden gedragen. De belangrijke taak alle nodige maatregelen te treffen om de gevaren inzake veiligheid in het bedrijf uit te schakelen berust weliswaar in hoofdorde, zoals hierboven breedvoerig uiteengezet, op de werkgever, maar ontslaat hoegenaamd de werknemer niet van het stipt in acht nemen van welbepaalde *contractuele verplichtingen* waarvan de niet-naleving de getroffen maatregelen ernstig in het gedrang zou kunnen brengen¹⁸.

20. Deze op het eerste gezicht vanzelfsprekende en evidente bedenking, daar zij berust op het wederkerig karakter van de aangegane verbintenis, waar ieder een zijn verplichtingen moet nakomen zoals de wet het vereist, vergt niettemin mijns inziens een nadere uitleg. Op het ogenblik dat de problematiek van arbeiderscontrole of medebeheer, zo niet zelfbeheer in de onderneming, een vrij actuele belangstelling bij de publieke opinie kent, komt het mij aangewezen voor, het aanzienlijke belang van een nauwe samenwerking op gebied van veiligheid in het bedrijf nogmaals te onderstrepen¹⁹. Bij het streven naar een *objectieve benadering* van de gestelde problemen moeten inderdaad de rechten en verplichtingen van beide «*sociale partners*» in een bilaterale optiek van naderbij bekeken worden.

Dit kan ons vooreerst behoeden voor vaak, zelfs onbewuste, vooraf ingenomen standpunten en bovendien nog als een morele leidraad gelden bij de soms kiese beoordeling van de notie van veiligheid in de onderneming.

21. Meer «in concreto» bekeken en als tegenhanger van de patronale verplichtingen is de werknemer, naar luid van artikel 7 van de wet van 10 maart 1900, eveneens gehouden zijn arbeid te verrichten

met dezelfde zorg van een goede *huisvader*, op tijd, plaats en *wijze* zoals overeengekomen. Verder zal hij moeten handelen volgens de hem gegeven *bevelen* en onderrichtingen en zich ook onthouden van alles wat zijn *eigen veiligheid of die van zijn medearbeiders* of anderen zou kunnen schaden. Zo deze tekst *algemene bepalingen* omvat in verband met de contractuele aansprakelijkheid van de arbeider, zijn de voorschriften van de artikelen 8 en 9 voor handarbeiders en *Squater* en *quinquies* voor bedienden eerder nog van meer beperkende aard. De wet bepaalt hier inderdaad duidelijk dat de werknemer, die tijdens de overeenkomst de onderneming schade berokkent, uitsluitend aansprakelijk kan worden gesteld door zijn *bedrog* en zware *fout*. Voor *lichte schuld* zal hij slechts aansprakelijk zijn als die eerder *gewoonlijk* dan toevallig voorkomt. Volgens de vroegere wetgeving golden deze bepalingen uitsluitend inzake arbeidsovereenkomst voor werklieden en waren ze louter aanvullingen waarvan trouwens in de individuele overeenkomst kon worden afgeweken. De wijzigende wet van 21 november 1969 heeft nu daarentegen gelijkaardige bepalingen ingevoerd zowel voor bedienden als voor handarbeiders en verbiedt voortaan dat in de individuele overeenkomst ervan afgeweken zou worden.

Afwijkingen voor beide categorieën zijn enkel nog toegestaan op grond van collectieve arbeidsovereenkomsten waaraan door koninklijk besluit algemeen verbindende kracht wordt verleend.

22. Zo principieel de *contractuele verantwoordelijkheid* slechts kan ontstaan tussen de partijen die de overeenkomst hebben gesloten, bijgevolg in de enge relatie van werknemer tot werkgever, krijgt de *foutieve handeling* niettemin een *andere dimensie* wanneer deze aanleiding geeft tot de verbreking van het contract omdat zij de *veiligheid* van de *medearbeiders* in het gedrang bracht²⁰.

De begane fout kan bovendien tevens een misdrijf en een inbreuk op de contractuele verbintenis uitmaken, zodat een eventuele schadevergoeding zowel «ex delicto» als «ex contractu» zou kunnen worden gevorderd²¹. De hierboven aangehaalde wetsbepalingen blijven niettemin in feite slechts de loutere toepassing van de algemene privaatrechtelijke principes van aansprakelijkheid, zoals zij o.m. bepaald zijn in de artikelen 1382 en volgende van het Burgerlijk Wetboek, met evenwel aanduiding van limitatieve voorwaarden die aanleiding kunnen geven tot de schadevergoeding indien de fout in het kader van de arbeidsovereenkomst begaan werd²². In dit verband valt

¹⁷ Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming, titel III, hfdst. II, afdeling 9, artikelen 567, 573, 574, 610, 614, 621 en 631.

¹⁸ L. FRANÇOIS, «Les sanctions civiles, disciplinaires et pénales en droit du travail belge, français et italien», *Colloque International tenu à l'Université de Liège les 24 et 25 avril 1961*, blz. 102, noot 35.

¹⁹ A. TUNC, «Risques et sécurité», *J.T.*, 1972, 461 in fine.

²⁰ J. DABIN en A. LAGASSE, «La responsabilité délictuelle et quasi délictuelle — Examen de Jurisprudence — 1951-1955», nr. 1, *R.C.J.B.*, 1955, 216.

²¹ R. DALCQ, noot bij Hof Brussel, 5 november 1959, *J.T.*, 1960, 61.

²² J. STEYAERT, *Arbeidsovereenkomst. Handarbeiders en bedienden*, A.P.R., 1973, nr. 273, blz. 146.

aan te stippen dat de arbeidsrechtbank bevoegd blijft «rationa materiae» om kennis te nemen van de vordering waarbij een werkgever de geldboeten terugvordert waartoe zijn werknemer veroordeeld werd en die hij als burgerlijk aansprakelijk gestelde persoon betaald heeft. De arbeidsrechtbank te Antwerpen besliste tot tweemaal toe dat wanneer bij het besturen van een vrachtwagen de werknemer een zware fout begaat, hij verplicht is krachtens artikel 8 van de wet van 10 maart 1900 *alle* daaruit voortvloeiende schade terug te betalen²³.

Het zou ons echter in deze openingsrede wellicht te ver brengen de hele problematiek van soortgelijke schadeloosstellingen verder uit te diepen, daar waar zij geen nauw verband houdt met de veiligheid op het werk.

23. In hoofddorde dus beoogt de contractuele verantwoordelijkheid een eventueel te verwezenlijken schadeloosstelling doch reikt de laakbare handeling die aan de oorzaak ervan ligt, mijns inziens soms ietwat verder, nu de arbeidsovereenkomst bovendien nog, naar luid van de bepalingen van artikel 20 van de wet van 10 maart 1900 op de arbeidsovereenkomst en artikel 18 van het koninklijk besluit van 20 juli 1955 tot coördinatie van de wetten betreffende het bediendencontract, beëindigd kan worden wegens het inroepen van een *dringende reden*²⁴.

Opdat een partij een dringende reden zou hebben om de overeenkomst zonder vergoeding te beëindigen moet aan de andere een *tekortkoming* kunnen worden toegeschreven. Slechts van dan af wordt als sanctie de bescherming, die voortspuit uit de wettelijke regeling inzake opzeggingstermijnen en vergoedingen, haar ontnomen. Het moet daarenboven, naar de klassieke leer, om een *zware tekortkoming* gaan die de *contractuele betrekkingen* tussen partijen *volledig* en *onmiddellijk* onmogelijk maakt²⁵.

24. Een werknemer, hij zij arbeider of bediende, is dus principieel aansprakelijk voor de schade welke hij in de uitvoering van zijn arbeidsovereenkomst aan zijn werkgever veroorzaakt ten gevolge van zijn *zware fout*²⁶. Deze fout valt nochtans niet noodzakelijkerwijze samen met de *dringende reden*²⁷ alwaar de zwaarwichtigheid van de tekortkoming bovendien nog in functie van de mogelijkheid tot voortzetting van de contractuele betrekkingen zal moeten worden bepaald. Alleszins dient in beide gevallen de tekort-

koming als zwaar bestempeld te worden en includeert zij «a fortiori» een notie van schuld. De algemene verplichtingen, berustend op de werknemer ingevolge artikel 7 van de wet van 10 maart 1900, om zijn arbeid te verrichten met de zorg van een *goede huisvader* en zich meteen te onthouden van hetgeen de veiligheid van de medearbeiders en anderen zou kunnen schaden, zouden, althans in principe, zelfs de «culpa levis in abstracto» kunnen includeren.

In «concreto» nochtans, en dit ingevolge duidelijke imperatieve voorschriften van de wetten inzake arbeidsovereenkomsten, zal de werknemer slechts effectief gesanctioneerd worden, hetzij door verbreking van het contract, hetzij door veroordeling tot schadeloosstelling t.o.v. de werkgever, bij het plegen van een *zwaar vergrijp*.

De lichte fout, d.w.z. die welke een normaal zorgvuldige en omzichtige goede huisvader niet zou begaan, blijft voor hem zonder de minste nadelige gevolgen²⁸.

25. Theoretisch dient als zware fout te worden bestempeld elke niet intentionele fout welke zo grof en zo buitenmatig is dat zij in hoofde van degene die ze begaat niet te verontschuldigen is²⁹. Deze notie reikt heel wat verder dan de normale omzichtigheid die van een goede huisvader wordt verwacht.

Zo aanvankelijk in 1922, in de wet zelf een reeks feiten opgesomd waren die geacht werden een zwaarwichtig karakter te vertonen, werd aan de hand van latere wijzigingen deze opsomming uit de tekst geweerd³⁰. De voorkeur wordt dan gegeven aan de soevereine appreciatie door de rechter, nu de zwaarwichtigheid naar gelang de omstandigheden van het ene geval naar het andere kan verschillen³¹. Evenmin is er in de wettekst een definitie terug te vinden van wat eigenlijk een dringende reden is. Zo voor enkele ondernemingen in de individuele overeenkomst of nog in het arbeidsreglement bepaalde feiten opgesomd worden die een onmiddellijke doorzending tot gevolg kunnen hebben, dan nog is de rechter hierdoor hoegenaamd niet gebonden. Artikel 6, 4°, van de wet van 8 april 1965, die de vroegere wet van 15 juni 1896 op de arbeidsreglementen vervangen en opgeheven heeft, laat hieromtrent geen twijfel³².

Evenmin is de rechter gebonden aan louter contractuele bepalingen, die buiten het arbeidsreglement om, bepaalde feiten als dringende reden tot afdanking bestempelen³³. Weliswaar kunnen deze bedin-

²³ Arbrb. Antwerpen, 12 oktober 1972, J.T.T., 1973, 174; ook Arbrb. Antwerpen, 13 november 1972, J.T.T., 1974, 62.

²⁴ J. STEYAERT, *Arbeidsovereenkomst. Handarbeiders en bedienden*, A.P.R., 1973, nr. 802, blz. 428.

²⁵ Cass., 11 oktober 1962, Pas., 1963, I, 188.

²⁶ Art. 8 van de wet van 10 maart 1900 en art. 5 *Squater* van de gecoördineerde wetten betreffende de arbeidsovereenkomst voor bedienden.

²⁷ Art. 20 van de wet van 10 maart 1900 en art. 18 van de gecoördineerde wetten betreffende de arbeidsovereenkomst voor bedienden.

²⁸ Cass., 30 april 1976, R.W., 1976-77, 1709, met noot.

²⁹ H. DE PAGE, II, nr. 591; Arbrb. Antwerpen, 13 november 1972, J.T.T., 1974, blz. 62.

³⁰ LEGER-CROKAERT, *Le contrat d'emploi*, Brussel, 1923, nr. 711.

³¹ M. GAUL, «Verbreking van het contract om zwaarwichtige redenen», T.S.R., 1961, blz. 93.

³² Arbh. Brussel, 23 oktober 1972, T.S.R., 1973, 270.

³³ Arbh. Brussel, 12 juli 1972, R.W., 1974-75, 1099 e.v.

gen steeds nuttig als verduidelijking aangewend worden om de plichten van een werknemer nader te kunnen omschrijven³⁴.

26. Samenvattend komt men ongetwijfeld tot het besluit dat de soevereine beoordeling van de feitelijke rechter ter zake doorslaggevend is³⁵. Evenwel vermag de magistraat niet zware inbreuken op de veiligheid, willekeurig op het contractueel vlak uit te schakelen, door zich stelselmatig te beroepen op een veiligheids-politiek die in hoofdorde op de werkgever berust. Een jurisprudentieel overzicht van concrete situaties lijkt mij dan ook het best aangewezen om bepaalde gedragingen, waarvan de periculositeit niet te negeren valt, in ogenschouw te nemen. In een streven naar billijkheid en objectiviteit kan dit tweede luik van de uiteenzetting bijna als een morele rechtsgrond beschouwd worden en legt het bovendien nog de nadruk op de steeds actievare rol die in de huidige evolutie van ons industrieel leven aan de werknemers en hun organisaties toegewezen is, meer bepaald op gebied van de veiligheid op het werk³⁶. Een overzicht van de rechtspraak sedert de oprichting van de arbeidsgerechten is ter illustratie hiervan wel kenschetsend en sluit bovendien vaak aan bij vroegere uitspraken.

27. De *dronkenschap* in het verkeer weerhoudt sedert jaren in alle landen de volle aandacht van de penalisten. Ook op de werkplaats of nog naar aanleiding van de uitvoering van de arbeidsovereenkomst kan het overmatig innemen van alcoholische dranken de zwaarwichtigheid van de begane fout bepalen. Laten wij vooreerst eraan herinneren dat, naar luid van artikel 99 van het Algemeen Reglement voor de Arbeidsbescherming, het binnenbrengen van gedistilleerde dranken in de fabrieken, werkplaatsen en bureaus, alsmede op elke arbeidswerf, de afdelingen daarvan inbegrepen, voor iedereen verboden is. Vrij algemeen werd niet afgeweken van een vroeger gevestigde rechtspraak die besloot dat het geen betoog behoefde dat het klaarblijkelijk in dronken toestand verschijnen op het werk of het feit zich aldaar te bedrinken, een zwaar vergrijp tegen de tucht in de

onderneming betekent en aanleiding kan geven tot verbreking van het contract³⁷. Nu nog wordt door de arbeidsrechter aanvaard dat herbergbezoek en het aldaar verbruiken van bier tijdens een opdracht die het besturen noodzaakt van een zwaar geladen vrachtwagen een dringende reden uitmaakt, zelfs wanneer het na de normale daguren maar nog tijdens de uitvoering van het werk gebeurde³⁸.

Een bediende die toelating had gekregen om met een voertuig van de firma zich van zijn werkplaats naar huis te begeven werd ook rechtmatig — naar het oordeel van de rechter — op staande voet ontslagen daar gebleken was dat in een vrij korte tijdspanne deze man achtereenvolgens drie ongevallen had veroorzaakt, waarvan één met dronkenschap aan het stuur en vluchtmisdrijf³⁹. Een ploegbaas die in de nabijheid van het werkterrein in gezelschap van werklieden waarover hij toezicht moest uitoefenen, op herbergbezoek was achtergebleven, zodat het werk met meer dan een uur vertraging aanvang nam, pleegde ook, zo besliste het Arbeidshof te Luik, een zware fout die zijn ontslag rechtvaardigt⁴⁰.

28. Echter nog meer typerend, op gebied relatie tussen veiligheid op het werk en zware fout, is de beslissing van het Arbeidshof te Brussel van 16 oktober 1973⁴¹. Een opzichter werd wegens het verlaten van het werkterrein waarover hij toezicht had zonder de minste opzeggingsvergoeding ontslagen, omdat hij gedurende meer dan anderhalf uur een drankgelegenheid in een nabijgelegen stad had bezocht zonder de minste noodzaak hiertoe.

Het arbeidshof legde in zijn motivering uitdrukkelijk de nadruk op de verantwoordelijkheden waarmee deze opzichter op een belangrijke werf belast was ter voorkoming van ernstige risico's die eigen zijn aan het bouwbedrijf. Door het te kort komen aan de hem toevertrouwde waakzaamheidsplicht had deze werknemer het noodzakelijk vertrouwen dat de werkgever gerechtigd was in hem te stellen kwijtgespeeld, zodat iedere verdere arbeidsrelatie onmogelijk werd geacht. Hier was het dus klaarblijkelijk niet zozeer een twijfelachtig drankmisbruik dat «per se» beteugeld werd, doch veeleer het in gedrang brengen van de veiligheid op het bouwwerk, door herbergbezoek met een daaraan verbonden *grof gemis aan plichtsbef*.

³⁴ PAPIER-JAMOULLE, R.P.D.B., Compl. III, Tw. «Contrat de travail et contrat d'emploi», nr. 596.

³⁵ Cass., 12 februari 1959, T.S.R., 1961, 34; Cass., 4 november 1960, Pas., 1961, I, 242; Cass., 24 februari 1961, Pas., 1962, I, 688; Cass., 22 september 1961, T.S.R., 1962, 102.

³⁶ S. GABRIEL-WURTH, «Les sanctions civiles, disciplinaires et pénales en droit du travail belge, français et italien», *Colloque international tenu à l'Université de Liège les 24 et 25 avril 1961*, blz. 178, nr. 37; ook *wetsvoorstellen* van Glinne, van 16 mei 1974, tot instelling van het ambt van afgevaardigde werknemer bij de inspectie van de arbeidsveiligheid en van de arbeidshygiëne (*Parl. Besch., Kamer*, 1974, nr. 80/1, 24 mei 1974) en van 21 mei 1975 tot instelling van het ambt van afgevaardigde werkmans bij het toezicht op de arbeidsveiligheid en hygiëne in de ondernemingen van de ijzer- en staalnijverheid en de daarmee gelijkgestelde ondernemingen (*Parl. Besch., Kamer*, 1974-75, nr. 804/1, 12 juni 1975).

³⁷ M. GAUL, «Verbreking van het contract om zwaarwichtige redenen». T.S.R., 1961, 96; R. VAN DE PUT, «Fautes graves et obligations des parties dans le contrat d'emploi», T.S.R., 1962, 346.

³⁸ Arbrb. Turnhout, 1e kamer, 20 maart 1972, A.R. 1973, onuitgegeven doch opgenomen in de Nat. Doc.

³⁹ Arbrb. Brussel, 1e kamer, 17 november 1971, A.R. 5581, onuitgegeven doch opgenomen in de Nat. Doc.

⁴⁰ Arbrb. Luik, 15 december 1971, *Jur. Liège*, 1971-72, 194.

⁴¹ Arbh. Brussel, 4e kamer, 16 oktober 1973, A.R. 3385, bevestiging vonnis van Arbrb. Brussel, 16 december 1972, A.R. 17.662; beide onuitgegeven doch opgenomen in de Nat. Doc.

29. In een eerder minder absolute richting werd daarentegen beslist dat de *eenmalige dronkenschap* van een magazijnier, na een anciënniteit van meer dan twintig jaar, geen reden kon zijn tot onmiddellijk ontslag zelfs niet als de betrokkene de bewaking had over een opslagruimte waarin zich licht ontvlambare verpakkingen bevonden⁴². Hoewel de zwaarwichtigheid van de fout op contractueel vlak principieel moet worden bepaald op het ogenblik van het ontslag, werd de tekortkoming hier wellicht gerelativeerd door een moeilijke heraanpassing van deze werknemer voor de toekomst⁴³. Het mogelijk verband tussen de toevallige dronkenschap en het brandgevaar werd dan ook wellicht «intuitu personae» om de hierboven aangehaalde redenen op de achtergrond geschoven.

In tegenovergestelde zin kan het gebeuren dat hoewel de dronkenschap niet duidelijk op de voorgrond komt, deze niettemin in aanmerking komt bij het beoordelen van de dringende redenen. Bij niet-aangifte van een licht ongeval besliste het Arbeidshof te Gent dat de rechter niet gebonden is door de redenen die contractueel waren bedongen. Nochtans moet rekening gehouden worden met het feit dat het ongeval klaarblijkelijk verzwegen werd om dronkenschap aan het stuur en het mogelijk rijverbod verborgen te houden, en aldus aan de als dringend contractueel gestipuleerde reden te kunnen ontkomen⁴⁴.

30. In verband met het overtreden van een uitdrukkelijk *rookverbod* besliste het Arbeidshof te Gent nog onlangs dat de ploegbaas die rokend aangetroffen werd op een plaats waar het brandgevaar zeer groot was, een zware fout begaat die zijn wegzending op staande voet rechtvaardigt⁴⁵. De voorziening in cassatie werd verworpen zodat, zelfs wanneer de zware tekortkoming in de loop van de reeds betekende opzeggingstermijn plaatsvindt, de werknemer niettemin zijn recht verliest op enige verdere opzeggingstermijn en ook op de vergoeding die in de plaats van het overblijvend gedeelte van de termijn werd gesteld⁴⁶. Het Arbeidshof te Brussel besliste bijna in dezelfde zin. Een werkmans, lid van het comité voor veiligheid en hygiëne, die, in weerwil van een eerste opmerking, op een plaats rookt waarvan hij wist dat het er wegens het gevaar voor brand verboden was, maakt zich eveneens plichtig aan een ernstige tekortkoming die de afdanking zonder opzeggingstermijn rechtvaardigt⁴⁷. In beide gevallen hebben de rechters, ondanks de anciënniteit en hoe

zwaar de sanctie ook uitviel voor de werknemer, zijn fout louter objectief in functie van de mogelijke zware nadelige gevolgen op gebied van de veiligheid willen beteugelen.

31. De aangehaalde arresten liggen trouwens volledig in de lijn van de vorige rechtspraak. Zo werd reeds in 1929 door de Werkrechtersraad te Antwerpen beslist dat het *roken* op een gevaarlijke plaats, ondanks het verbod, een grove fout uitmaakt die de onmiddellijke wegzending wettigt⁴⁸. De Werkrechtersraad te Brussel kwam in 1957 voor een analoog geval tot dezelfde conclusie⁴⁹.

Tot verzachting echter van het voorgaande moet nochtans opgemerkt worden dat elk beding dat een verbod om te roken bevat, en dat met afdanking zonder opzegtermijn gesanctioneerd is, beperkend moet worden uitgelegd. De zwaarwichtigheid van de sanctie laat — naar het oordeel van de rechter — niet toe de overtredingen op dit verbod ook buiten de werkplaats, namelijk in een lavatory, te sanctioneren⁵⁰.

32. Wat nu het *geweld* betreft, kan aan de hand van de rechtspraak vastgesteld worden dat deze een veelzijdig aspect vertoont. Zwaarwichtige redenen welke het ontslag op staande voet wettigen, zijn meestal: gewelddaden tegenover de werkgever of op de persoon van een meerdere gepleegd⁵¹. Naar gelang de omstandigheden ondermijnen zij een onmisbaar gezag en vertrouwen waarop de overeenkomst steunt en leveren zij soms bovendien het bewijs van een duidelijke wil tot insubordinatie⁵². Worden er *slagen* gewisseld tussen werknemers, dan nog kan het gebeuren dat de goede gang van zaken in de onderneming hierdoor zwaar geschokt is zodat de afdanking zich opdringt⁵³. Toch schuilt er hier naar mijn oordeel nog meer in en dient benevens de notie van tucht een ander facet van deze gedragingen belicht te worden. Dit lijkt mij namelijk het geval wanneer de *veiligheid* van de werkmakers door het gepleegde verzuim ernstig in het gedrang komt en het risico voor ongevallen hierdoor fel vermeerderd wordt⁵⁴.

⁴⁸ W.R. Antwerpen, 22 januari 1929, R.W.D., 1930, 104.

⁴⁹ W.R. ber. Brussel, 5 december 1957, J.T., 1958, 96.

⁵⁰ W.R. ber. Brussel, 4 april 1957, T.S.R., 1959, 219; W.R. Aalst, 24 november 1961, T.S.R., 1962, 215.

⁵¹ Arbh. Brussel, 12 juni 1974, Med. V.B.O., nr. 8 van 10 maart 1975, blz. 1031.

⁵² M. GAUL, «Verbreking van het contract om zwaarwichtige redenen», T.S.R., 1960-61, 96; Oriëntatie, nr. 6, juni/juli 1977, blz. 178.

⁵³ Papier-Jamouille, R.P.D.B., Compl. III, Tw. «Contrat de travail et contrat d'emploi», nr. 589 met aangehaalde rechtspraak; R. VAN DE PUT, «Fautes graves et obligations des parties dans le contrat d'emploi», T.S.R., 1962, 346.

⁵⁴ F. RAVET-SCHINS, «Les sanctions civiles disciplinaires et pénales en droit du travail belge, français et italien», Colloque international tenu à l'Université de Liège les 24 et 25 avril 1961, blzn. 138-139.

⁴² Arbh. Brussel, afd. Antwerpen, 5e kamer, 5 november 1973, A.R. 1548, onuitgegeven doch opgenomen in de Nat. Doc.

⁴³ W.R. ber. Bergen, 29 november 1969, J.T.T., 1970, 9, met noot van M. TAQUET en C. WANTIEZ.

⁴⁴ Arbh. Gent, 24 mei 1974, R.W., 1974-75, 381, rechtspraak in kort bestek.

⁴⁵ Arbh. Gent, afd. Gent, 25 april 1973, T.S.R., 1974, 155.

⁴⁶ Cass., 4 juni 1975, J.T.T., 1976, 144.

⁴⁷ Arbh. Brussel, 19 maart 1971, J.T.T., 1972, 4.

33. Op het eerste gezicht minder duidelijk omschreven, is de verplichting voor de werknemer de *onderrichtingen* van de werkgever in acht te nemen, daar de aard van de arbeidsovereenkomst een essentiële gezagsverhouding veronderstelt.

Om deze algemene verplichting, waarvan het principe trouwens niet betwist is, te beperken tot het door ons gekozen onderwerp past het hier meer in het bijzonder gevallen onder ogen te zien waarbij bepaalde voorschriften op het gebied van de veiligheid niet nageleefd worden. Negatief bekeken is de arbeider steeds gerechtigd instructies te weigeren welke met wettelijke bepalingen niet stroken of nog gevaarlijk zijn zo voor hemzelf of voor zijn werkmakers⁵⁵. De verantwoordelijkheid van de werkgever komt bij het geven van soortgelijke bevelen hierdoor rechtstreeks in het gedrang daar hij aan zijn primordiale voorzorgsplicht klaarblijkelijk tekort komt⁵⁶. De weigering daarentegen vindt haar grondslag in de laatste alinea van artikel 7 van de wet van 10 maart 1900 waarbij bepaald wordt dat de werkmans zich zal onthouden van alles wat hetzij zijn eigen veiligheid, hetzij die van zijn medearbeiders of anderen zou kunnen schaden. Bij de voorafgaande besprekingen van de wet in 1900 werd deze zienswijze reeds duidelijk gesteld⁵⁷. In de Duitse wetgeving komt ze nog meer tot uiting en bepaalt de tekst uitdrukkelijk dat de arbeider, blootgesteld aan bijkomende risico's die bij het sluiten van de overeenkomst niet voorzien waren, gerechtigd is het contract op te zeggen⁵⁸.

34. In een meer positieve zin dient niet uit het oog te worden verloren dat, naar luid van artikel 28 van het *Algemeen Reglement* voor Arbeidsbescherming, de bepalingen ervan van toepassing zijn niet alleen op al wie werknemers krachtens een arbeidsovereenkomst tewerkstelt, doch ook op *die werknemers zelf* zowel in privé- als openbare ondernemingen met uitzondering echter voor familiebedrijven en huispersoneel. Zo zegt meer bepaald artikel 170 van het reglement dat de werknemers ertoe gehouden zijn de individuele *beschermingsmiddelen* waarover zij moeten beschikken te *gebruiken* en zich te gedragen naar *instructies* die hun in verband ermee worden gegeven. De rechtspraak nam in dit verband aan dat het feit een *voorgescreven scherm*, ondanks herhaald verzoek, niet te gebruiken, een dringende reden tot onmiddellijk ontslag kan vormen⁵⁹.

Evenwel valt het te betreuren dat al te vaak de miskenning van soortgelijke voorschriften door ar-

beiders van gevaarlijke sectoren, zoals bouwbedrijf en metaalnijverheid, eenvoudigweg over het hoofd wordt gezien en stilzwijgend gedoogd, hoewel het nochtans een ieders plicht is in de onderneming gezamenlijk tot het verwezenlijken van een veilige arbeidssfeer bij te dragen⁶⁰.

35. De beoordeling van de *nalatigheid* bij het uitvoeren van het werk moet daarentegen met meer omzichtigheid benaderd worden. De arbeidsovereenkomst legt inderdaad geen *resultaatsverbintenis* op⁶¹. Voor het beoordelen van het al dan niet naleven van hun plichten hoeft de arbeidsrechtbank geen uitspraak te doen over de waarde van de geleverde prestaties, maar dient onderzocht te worden of partijen naar best vermogen en te goeder trouw een *degelijke uitvoering* nagestreefd hebben.

Hoewel het wellicht in bepaalde gevallen als bezaamd aangemerkt kan worden, is opzet hoege-naamd niet vereist⁶². De ernst van het verzuim of van de nalatigheid zal dan ook meestal afhangen van de aard van de inbreuk en het stellen van een waardeoordeel is ter zake zeer kies nu iedereen niet met dezelfde verantwoordelijkheden belast is⁶³.

Meteen meen ik nochtans te moeten vooropstellen dat de noties van veiligheid door de rechter vaak als waardevolle criteria aangewend kunnen worden.

36. Zo besliste de rechtspraak o.m. dat de onmiddellijke wegzending gewettigd was wanneer bij het vervullen van een belangrijke en ernstige taak, namelijk het nazien van een kabel in een kolenmijn, de werknemer een grove nalatigheid begaat⁶⁴. De bestuurder van een vrachtwagen die, hoewel de uurregeling in acht werd genomen, aan zijn stuur inslaapt en een ongeval veroorzaakt pleegt eveneens een grove fout⁶⁵. Het achterlaten op de werkplaats, zonder deze stil te leggen, van een zware boormachine, werd ook als dringende reden aangemerkt. Het feit werd evenwel door de rechter niet gelijkgesteld met de zware fout van artikel 8, § 2, van de wet van 10 maart 1900, zodat de arbeider geen schadeloosstelling aan de werkgever verschuldigd bleek te zijn⁶⁶. Het in de wind slaan door een vrachtwagenbestuurder van waarschuwingen vanwege de magazijnier en andere personeelsleden zodat belangrijke

⁵⁵ W.R. Charleroi, 9 juni 1966, T.S.R., 1967, 27, met noot van J. DONCKIER de DONCEEL; Arbh. Luik, 5 juni 1972, A.R. 693/70, onuitgegeven; Arbrb. Verviers, 22 november 1972, J.T.T., 1973, 157.

⁵⁶ *Arbeidsblad*, 1968, 1251, «Het ongeval van de maand».

⁵⁷ *Parl. Besch.*, Senaat, 1899-1900, blzn. 225-227.

⁵⁸ Par. 4, al. 1, Duits Nijverheidswetboek.

⁵⁹ W.R. Antwerpen, 21 januari 1969, T.S.R., 1969, 228.

⁶⁰ S. GABRIEL WURTH, «Les sanctions civiles, disciplinaires et pénales en droit du travail belge, français, et italien», *Colloque international tenu à l'Université de Liège les 24 et 25 avril 1961*, blzn. 168-169, nr. 16.

⁶¹ P. HORION, *Nouveau précis de droit social belge*, uitg. 1969/1970, nr. 387.

⁶² M. PAPIER-JAMOULLE, «Contrat de travail et contrat d'emploi. Examen de Jurisprudence 1968-1974», nr. 64, R.C.J.B., 1975, 333.

⁶³ J. STEYAERT, *Arbeidsovereenkomst. Handarbeiders en bedienden*, A.P.R., 1973, nr. 804, blz. 429.

⁶⁴ W.R. Charleroi, 27 maart 1941, R.W.D., 1947, 129.

⁶⁵ W.R. La Louvière, 17 februari 1956, T.S.R., 1956, 224.

⁶⁶ W.R. Luik, 17 februari 1967, J.T., 1967, 486.

schade aan de lading veroorzaakt werd, kan principieel ook als ernstige nalatigheid beschouwd worden. De nadruk werd in bedoeld geval nochtans niet gelegd op het groot gevaar voor het verkeer zodat, gelet op het eerder accidenteel karakter van het gebeurde, de verdere voortzetting van de arbeidsovereenkomst tijdens de bedongen opzeggingstermijn niet onmogelijk werd geacht⁶⁷.

De werknemer met bijzonder toezicht op een afdeling belast en die zich in een afzonderlijke plaats van het magazijn terugtrekt om er te gaan slapen werd ook op staande voet afgedankt⁶⁸.

37. Vanzelfsprekend kan het minste vergrijp tegen bepaalde beroepsverplichtingen een zwaarwichtig karakter krijgen dat het in een ander beroep niet zou hebben. Een luchtvaartmechanici die tot tweemaal toe kort voor het vertrek van een vliegtuig zijn dienst had verlaten, werd ingevolge het vigerend arbeidsreglement met verlies van wedde tot een lagere rang teruggebracht. Het treffen van deze tuchtsanctie werd door de werknemer niet aanvaard en door hem als contractbreuk vanwege de luchtvaartmaatschappij beschouwd.

Het Arbeidshof te Brussel heeft de vordering van de mecaniciens als ongegrond afgewezen, zodat de beweegredenen van de getroffen disciplinaire maatregel in verband met de veiligheid van toestel, bemanning en passagiers volmondig bevestigd werden⁶⁹.

38. Meestal kunnen fouten bedreven wegens onvoldoend onderricht of *onervarenheid* niet als grove tekortkomingen beschouwd worden⁷⁰. In de optiek van een onvoldoende productiviteit zal een gewone professionele *onbekwaamheid* doorgaans niet als grove fout aanvaard worden zo zij niet met slechte wil gepaard gaat⁷¹.

Daarentegen kan de totale miskennis van eigen *vaardigheid*, waardoor ernstige risico's in het leven worden geroepen, wel in aanmerking komen. Zo werd als dringende reden voor ontslag op staande voet beschouwd, het gebruik door een werkmán, voor zijn vermaak en buiten weten van de werkgever, van een zware tractor die hij niet bekwaam was te besturen⁷². De onervarenheid van een jonge mecanicien bij het gebrekkig herstellen van de reminrichting

van een wagen werd nochtans niet als zware schuld beschouwd. De Arbeidsrechtbank te Charleroi was de mening toegedaan dat bij het toevertrouwen van zulkdanige kiese taken aan een jonge werkmán de garageëxploitant in eerste plaats behoorde het werk door een ervaren werknemer te laten uitvoeren of dit ten minste door hem grondig te laten nazien⁷³.

39. In verband met het laatst aangehaald vonnis rijst de vraag of bij een eventuele compensatie van wederzijdse contractuele fouten de verbrekingsvergoeding in bepaalde gevallen soms niet gereduceerd zou kunnen worden zonder echter beneden de minimale opzeggingstermijn te dalen⁷⁴. De rechtsleer meent hierop, en wel om juridische redenen, ontkennend te moeten antwoorden. De wettekst laat het niet toe en loutere billijkheidsoverwegingen volstaan ter zake niet⁷⁵. Daarentegen werd wel door de rechtspraak aangenomen dat een kaderlid, voor zware verantwoordelijkheden gesteld, eerder dan een gewone werkmán, voor zijn fout zal moeten instaan, nu zijn zware taak in het bedrijf door een hoge beloning enigszins gecompenseerd is⁷⁶.

40. Tot slot zouden wij kunnen opmerken dat de evolutie in de tijd van de noties van contractuele verantwoordelijkheid bij werkgever en werknemer kenschetsend is voor een mentaliteit. Terwijl nog in 1924 het probleem uitsluitend in de optiek van het Burgerlijk Wetboek werd beschouwd wordt thans bij arbeider of bediende nog slechts een zware tekortkoming beteugeld⁷⁷. Het is nochtans evident dat de hierboven vermelde wettelijke bepalingen aan de werkgever het recht verlenen om van de door hem tewerkgestelde werknemer de *naleving van elementaire veiligheidsvoorschriften* te eisen onder dreiging van afdanking om dringende reden.

41. Daarentegen wegen de gevolgen van een gebrekkig voorkomingsbeleid of foutieve veiligheidspolitiek bijna uitsluitend op het ondernemingshoofd die in de beste positie verkeert om het *risico* te reduceren⁷⁸. Het zou nochtans onrechtvaardig zijn, zoals professor Legros het nog onlangs opmerkte, ter zake een bepaald automatisme aan de dag te leggen om zo iedere notie van schuld bij wie ook op de achtergrond te schuiven⁷⁹.

⁶⁷ Arbrb. Antwerpen, 2e kamer, 26 februari 1971, A.R. 1408, onuitgegeven doch opgenomen in de Nat. Doc.

⁶⁸ Arbh. Luik, 22 september 1976, *Jur. Liège*, 1976-77, 66.

⁶⁹ Arbh. Brussel, 2e kamer, 29 augustus 1974, A.R. 599 en 4079 — (voorziening in cassatie van 6 mei 1975) — onuitgegeven doch opgenomen in de Nat. Doc.

⁷⁰ M. GAUL, «Verbreking van het contract om zwaarwichtige redenen», *T.S.R.*, 1960-61, 96; R. VAN DE PUT, «Fautes graves et obligations des parties dans le contrat d'emploi», *T.S.R.*, 1962, 341-342.

⁷¹ Arbrb. Luik, 15 juni 1971, *J.T.T.*, 1971, 222-223.

⁷² Arbrb. Antwerpen, 5 februari 1971, *Med. V.B.N.*, nr. 24, 1 oktober 1972, blz. 2933.

⁷³ Arbrb. Charleroi, 8 januari 1973, 2e kamer, A.R. 4595/A, onuitgegeven doch opgenomen in de Nat. Doc.

⁷⁴ Arbh. Brussel, afd. Bergen, 29 oktober 1973, *T.S.R.*, 1974, 154.

⁷⁵ A. COLENS, *Le contrat d'emploi*, 5e uitg., 1973, nr. 129, blz. 223; L. FRANÇOIS, noot onder W.R. Luik, 29 mei 1959, *J.T.*, 1961, 172-173.

⁷⁶ Kh. Brussel, 16 maart 1932, *Jur. comm. Brux.*, 1932, 269.

⁷⁷ J. PUTZEYS, *Législation du travail et prévoyance sociale*, Parijs, 1924, blz. 39.

⁷⁸ A. TUNC, «Risques et sécurité», *J.T.*, 1972, 461.

⁷⁹ R. LEGROS, «Le droit pénal dans l'entreprise», *J.T.T.*, 1977, 174-178.

42. Niemand zal ontkennen dat de risico's van het leven in de loop der eeuwen fel verminderd zijn. De vermeerdering van de gemiddelde levensduur getuigt hiervan. Anderzijds hebben de moderne beschaving en de vooruitgang van de technologie aanzienlijke nieuwe risico's in het leven geroepen, die wellicht minder aan de natuur dan aan de mens zelf toe te schrijven zijn. Vandaar een onuitputtelijke bron van veelzijdige verantwoordelijkheden waarvan trouwens de twee luiken van onze uiteenzetting een concreet

voorbeeld geven. De delictuele of quasi-delictuele verantwoordelijkheid van het ondernemingshoofd sluit niet per se de contractuele verantwoordelijkheid van de werknemer uit. Ruim bekeken vullen zij el-
kander aan. Nu een ieder de nadruk heeft gelegd op een onontbeerlijke *samenwerking* die op het gebied van de *veiligheid* in de onderneming moet heersen, zou de miskenning van deze regel van een vernederend paternalisme getuigen en bovendien de elementaire billijkheidsnormen schenden.

RECHTSPRAAK

HOF VAN CASSATIE

2e KAMER — 22 NOVEMBER 1977

Voorzitter : ridder de Schaetzen

Raadsheer-rapporteur : de h. Versée

Advocaat-generaal : de h. Tillekaerts

Advocaat : mr. Speyer

Voorlopige hechtenis—Zekerheidstelling—Invrijheidstelling.

Gelet op de evolutie die het stelsel van de voorlopige hechtenis heeft ondergaan sinds de invoering van het Wetboek van Strafvordering, o.m. door de wetten van 18 februari 1852, 20 april 1874 en 13 maart 1973, is de beslissing tot invrijheidstelling onder verplichting zekerheid te stellen, die het behoud van de voorlopige hechtenis tot gevolg kan hebben, alleen dan gerechtvaardigd indien zij eerst de bevestiging inhoudt dat de omstandigheden waaronder het bevel tot aanhouding kan worden gehandhaafd en die ze omschrijft, nog steeds bestaan.

V.

Gelet op het bestreden arrest, op 18 oktober 1977 gewezen door het Hof van Beroep te Antwerpen, kamer van inbeschuldigingstelling ;

Over het middel, ambtshalve afgeleid uit de schending van de artikelen 1, 5 en 10 van de wet van 20 april 1874 op de voorlopige hechtenis :

Overwegende dat het arrest, na te hebben geoordeeld «dat de openbare veiligheid de handhaving van de voorlopige hechtenis niet meer eist, maar dat er toepassing gemaakt dient te worden van de artikelen 10 en 11 van de wet van 20 april 1874», beslist : «Doet de beschikking waartegen hoger beroep teniet en zegt dat verdachte wegens de afwezigheid van ernstige en uitzonderlijke omstandigheden die de openbare veiligheid raken, onmiddellijk in vrijheid zal worden gesteld, indien hij om geen andere reden aangehouden is ; zegt dat de invrijheidstelling van verdachte alleszins zal onderworpen zijn aan de verplichting een borgsom van vijf miljoen frank te leveren, overeenkomstig de artikelen 10 en 11 van de wet van 20 april 1874» ;

Overwegende dat volgens artikel 5 van de wet van 20 april 1874, zoals gewijzigd bij artikel 3 van de wet van 13 maart 1973, de verdachte in vrijheid wordt gesteld indien, na bevestiging van het bevel tot aanhouding binnen vijf dagen na de ondervraging van de verdachte, de raadkamer of, in geval van hoger beroep, de kamer van inbeschuldigingstelling, binnen een maand na die ondervraging, of later van maand tot maand, niet in een met redenen omklede beschikking verklaart dat de hechtenis moet worden gehandhaafd wegens ernstige en uitzonderlijke omstandigheden die de openbare veiligheid raken en die nauwkeurig worden omschreven onder vermelding van de gegevens eigen aan de zaak of de persoonlijkheid van de verdachte ;

Overwegende dat artikel 10 van dezelfde wet bepaalt dat, in het geval van artikel 5, de invrijheidstelling afhankelijk kan worden gemaakt van de verplichting om zekerheid te stellen ;

Overwegende dat, bij toepassing van artikel 10, de beslissing, zoals die welke ten deze werd genomen, neerkomt op de opheffing van het bevel tot aanhouding, doch onder de voorwaarde dat de verdachte inderdaad de door de beslissing bepaalde zekerheid stelt ; dat zij echter aldus ook het behoud van de voorlopige hechtenis inhoudt indien de verdachte die zekerheid niet stelt ;

Overwegende dat, gelet op de evolutie die het stelsel van de voorlopige hechtenis heeft ondergaan sinds de invoering van het Wetboek van Strafvordering, onder meer door de wetten van 18 februari 1852, 20 april 1874 en 13 maart 1973, de beslissing tot invrijheidstelling onder verplichting zekerheid te stellen, die het behoud van de voorlopige hechtenis tot gevolg kan hebben, alleen dan gerechtvaardigd is indien zij eerst de bevestiging inhoudt dat de omstandigheden waaronder het bevel tot aanhouding kan worden gehandhaafd en die ze omschrijft, nog steeds bestaan ;

Overwegende dat, nu het arrest vaststelt dat de openbare veiligheid de handhaving van de voorlopige hechtenis van eiser niet meer eist, het zijn beslissing niet wettelijk rechtvaardigt ;

Om die redenen,

en zonder dat er aanleiding toe bestaat de door eiser aangevoerde middelen te onderzoeken, die geen cassatie zonder verwijzing kunnen meebrengen,

Vernietigt de bestreden beslissing ;
Beveelt dat van dit arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing ;
Laat de kosten ten laste van de Staat ;
Verwijst de zaak naar het Hof van Beroep te Brussel, kamer van inbeschuldigingstelling.

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 24 OKTOBER 1977

Voorzitter : de h. Naulaerts
Raadsheer-rapporteur : de h. Janssens
Advocaat-generaal : de h. Charles

Inkomstenbelasting—Art. 276 W.I.B.—Kennisgeving van beslissing—Afgifte van aangetekend schrijven.

De termijn van veertig dagen, zoals bepaald bij art. 280 W.I.B. om tegen de beslissing van de directeur van de directe belastingen in beroep te komen, begint te lopen vanaf de kennisgeving van deze beslissing, d.w.z. vanaf het «aanbieden» door de post, aan de woonplaats van de belastingplichtige, van het aangetekend schrijven dat de beslissing bevat.

De vaststelling dat de aangetekende brief, die de belastingplichtige niet heeft bereikt, naar het adres dat hij in zijn reclamatie had opgegeven, werd toegestuurd, maar aldaar niet aangeboden werd, rechtvaardigt de beslissing van het arrest volgens welke in deze omstandigheden voornoemde aangetekende brief het beoogde rechtsgevolg, nl. de termijn van voorziening in beroep te doen lopen, niet kan hebben gehad.

Belgische Staat t/ M.

Gelet op het bestreden arrest, op 13 april 1976 door het Hof van beroep te Antwerpen gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 271, 276 en 280 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen,

doordat het arrest beslist : dat verweerder, zoals wettelijk voorgeschreven, zijn verandering van woonplaats heeft laten aanbrengen in de bevolkingsregisters en hij niet wettelijk ertoe gehouden was van deze wijziging tevens kennis te geven aan het bestuur der belastingen en aan het postbeheer ; dat hem derhalve geen wettelijk verzuim ten laste gelegd kan worden ; dat de aangetekende brief van 25 april 1972, bevattende de beslissing, geen kennisgeving is overeenkomstig artikel 276 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen ; het arrest dientengevolge de voorziening in beroep van 23 juni 1972, dezelfde dag bij gerechtsdeurwaardersexploot betekend aan de directeur van de directe belastingen, ontvankelijk verklaart,

terwijl artikel 276 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen de plaats niet aanduidt waar de directeur van de directe belastingen aan de belastingplichtige kennis moet geven van de gewezen beslissing ; uit artikel 271 van hetzelfde wetboek blijkt dat de kennisgeving regelmatig

geschiedt aan de door de belastingplichtige in zijn bezwaarschrift opgegeven woonplaats, zelfs wanneer de belastingplichtige ondertussen van woonplaats verandert en die verandering niet ter kennis van de directeur van de directe belastingen brengt ; de kennisgeving van 26 april 1972, die overeenkomstig de artikelen 276 en 271 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen regelmatig is geschied, de termijn om in beroep te komen, berekend overeenkomstig de artikelen 52 en 53 van het Gerechtelijk Wetboek, op 6 juni 1972 deed verstrijken :

Overwegende dat de termijn van veertig dagen, zoals bepaald bij artikel 280 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen om tegen de beslissing van de directeur van de directe belastingen in beroep te komen, begint te lopen vanaf de kennisgeving van deze beslissing, dit wil zeggen vanaf het «aanbieden» door de post, aan de woonplaats van de belastingplichtige, van het aangetekend schrijven dat de beslissing bevat ;

Overwegende dat, blijkens de niet aangevochten vaststellingen van het arrest, de in het middel vermelde aangetekende brief, die verweerder niet heeft bereikt, naar het adres dat hij in zijn reclamatie had opgegeven, werd toegestuurd, maar aldaar niet aangeboden werd ;

Dat die vaststellingen de beslissing van het arrest rechtvaardigen volgens welke, in deze omstandigheden, voornoemde aangetekende brief «geen kennisgeving zijnde in de zin bepaald door artikel 276 van het Wetboek van de Inkomstenbelastingen, het beoogde rechtsgevolg, namelijk de termijn van voorziening in beroep te doen lopen», niet kan hebben gehad ;

Dat het middel niet kan worden aangenomen ;

Om die redenen,

Verwerpt de voorziening ;
Veroordeelt eiser in de kosten.

NOOT—Over art. 276 W.I.B.

1. Uit het overleggen door de Administratie van een door de post afgeleverd attest van afgifte van een aangetekende brief gericht aan het adres van de belastingschuldige blijkt, in geval van betwisting, niet genoegzaam dat het poststuk ook rechtsgeldig aan de betrokkene of zijn lasthebber werd aangeboden.

2. Naar luid van art. 80, § 1, van het ministerieel besluit van 12 januari 1970 (B.S., 23 april 1970, p. 4193), moet «bij vruchteloze aanbidding aan huis van ingeschreven poststukken, hiervan bericht worden achtergelaten».

Indien de postbode echter, zoals ten deze, van oordeel was dat het geen zin had dit poststuk aan huis aan te bieden nu hij heel goed wist dat de geadresseerde verhuisd was en dat hij consequent met deze opvatting ook geen bericht van vruchteloze aanbidding heeft achtergelaten, mag aangenomen worden dat deze eigenzinnige handelwijze niet strookt met de ministeriële voorschriften inzake postuitdeling.

Bij verzuim van de voorgeschreven vormvereisten inzake aanbidding aan huis, kan de aangetekende brief dan ook niet beschouwd worden als een rechtsgeldige kennisgeving in de zin van art. 276 W.I.B.

3. De onregelmatigheden bij de aanbidding van de aangetekende brief beletten evenwel niet dat de Administratie alsnog met alle wettige bewijsmiddelen mag aantonen dat deze brief wel degelijk de belastingschuldige heeft bereikt (Hof Brussel, 30 juni 1954, *Rev. fisc.*, 1955, 660). Deze zienswijze wordt ook impliciet bevestigd door het onderhavige arrest.

4. Het arrest van het Hof van Beroep te Antwerpen van 13 april 1976 werd gepubliceerd in R.W., 1976-77, 614.

A. Vandeplas

HOF VAN CASSATIE

3e KAMER — 7 NOVEMBER 1977

Voorzitter : de h. Garniers

Raadsheer-rapporteur : de h. Châtel

Advocaat-generaal : de h. Lenaerts

Advocaten : mrs. Houtekier en Bützler

Arbeidsovereenkomst bedienden—Einde der overeenkomst—Morele dwang—Geweld—Ontslag genomen door bediende onder dreiging van afdanking wegens dringende reden.

Morele dwang tast de geldigheid van de wil slechts aan in zover hij onrechtvaardig of ongeoorloofd is.

De enkele omstandigheid dat een werknemer ontslag neemt omdat de werkgever dreigt hem zoniet af te danken wegens een dringende reden, en te dien einde een rechtsvordering tegen hem in te stellen, kan niet als zodanig het geweld opleveren in de zin van de artt. 1109 e.v. B.W.

N.V. U t/ Van D.

Gelet op het bestreden arrest, op 15 maart 1976 door het Arbeidshof te Antwerpen gewezen ;

Over het middel afgeleid uit de schending van de artikelen 1107, 1108, 1109, 1111, 1112, 1114, 1134, 1135, 1165, 1304 van het Burgerlijk Wetboek, 1, 14, 18, 20 van de bij koninklijk besluit van 20 juli 1955 gecoördineerde wetten betreffende het bediendencontract, zoals gewijzigd door de wetten van 10 december 1962 en 21 november 1969, en 97 van de Grondwet, alsmede van het algemeen rechtsbeginsel inzake rechtsmisbruik,

doordat het arrest eiseres veroordeelt om aan verweerder een opzeggingsvergoeding van 212.504 frank te betalen om de redenen dat in het strafdossier een verklaring van Van L. voorkomt volgens welke verweerder zijn ontslag slechts ondertekende nadat Van L. hem gezegd had dat hij anders zijn onmiddellijk ontslag wegens dringende redenen voor de rechtbank zou trekken ; dat wanneer, zoals ten deze, een werknemer gevolg geeft aan een eis van de werkgever ontslag in te dienen, dit op grond van feiten die door de werkgever als dringende redenen worden beschouwd, dit ontslag nietig is omdat het afgedwongen werd onder morele dwang ; dat, indien de werkgever de feiten als dringend beschouwde, hij behoorde zelf de overeenkomst te verbreken, met inachtneming van de daarvoor bepaalde wettelijke procedure,

(...)

tweede onderdeel, het feit dat eiseres gedreigd heeft een rechtsvordering in te stellen waarvan het doel gerechtvaardigd was, met name het horen zeggen dat er ten opzichte van verweerder een dringende reden bestond om zijn arbeidsovereenkomst voor bedienden te verbreken, geen ongerechtvaardigd geweld is ; dat er, ten aanzien van eiseres, in concreto geen misbruik van recht werd vastgesteld, zodat de door de partijen overeengekomen beëindiging van de arbeidsovereenkomst geldig is en de motivering het niet mogelijk maakt de regelmatigheid van de beslissing te onderzoeken (schending van de artikelen 1107, 1108, 1109, 1111, 1112, 1114, 1134, 1135, 1165, 1304 van het Burgerlijk Wetboek en 97 van de Grondwet, alsmede van het algemeen rechtsbeginsel) ;

(...)

Wat het tweede onderdeel betreft :

Overwegende dat het arrest eiseres veroordeelt tot de betaling aan verweerder van een opzeggingsvergoeding omdat het oordeelt dat zijn ontslag nietig is daar het afgedwongen werd «onder morele dwang» ;

Overwegende dat uit de redengeving van het arrest blijkt dat het als morele dwang beschouwt het feit dat de beheerder van eiseres, die van oordeel was dat er dringende redenen bestonden om aan de arbeidsovereenkomst voor bedienden een einde te maken, gedreigd zou hebben «de zaak voor de rechtbank te trekken» zo verweerder niet onmiddellijk zijn ontslag wou geven ;

Overwegende dat het arrest bovendien oordeelt : «wanneer een werknemer gevolg geeft aan een eis van de werkgever ontslag in te dienen, dit op grond van feiten die door de werkgever als dringende redenen worden beschouwd, is dit ontslag nietig omdat dit afgedwongen werd onder morele dwang» ;

Overwegende dat morele dwang de geldigheid van de wil slechts aantast in zoverre hij onrechtvaardig of ongeoorloofd is ;

Dat de enkele omstandigheid dat een werknemer ontslag neemt, omdat de werkgever dreigt hem zoniet ontslag te geven wegens een dringende reden en te dien einde een rechtsvordering tegen hem in te stellen, niet als zodanig het geweld kan opleveren in de zin van de artikelen 1109 en volgende van het Burgerlijk Wetboek ;

Dat het onderdeel gegrond is ;

Om die redenen,

Vernietigt het bestreden arrest.

Beveelt dat van het thans gewezen arrest melding zal worden gemaakt op de kant van de vernietigde beslissing ;

Houdt de kosten aan opdat erover door de feitenrechter zou worden uitspraak gedaan ;

Verwijst de zaak naar het Arbeidshof te Gent.

RAAD VAN STATE

4e KAMER — 15 JULI 1977

Voorzitter : de h. Vermeulen (rapporteur)

Staatsraden : de hh. Baeteman en Debaedts

Auditeur-generaal : de h. Van Assche (afwijkend advies)

Advocaten : mrs. Cambier, De Kock en De Bruyn

**1. Rijksuniversiteit — Rechtspersoonlijkheid — Rechts-
geding—Administratieve overheid—2. Raad van State—
Rechtspleging — Belang — Universiteitsprofessoren—
3. Rijksuniversiteit—Raad van beheer—Bevoegdheid.**

1. De instelling Rijksuniversiteit Gent, moet in het rechtsverkeer geacht worden op te treden als een rechtspersoon, ook al worden nog een hele reeks belangrijke materies direct door de wetgever zelf of, bij delegatie van de wetgever, door de regering geregeld.

De wetgever moet geacht worden impliciet aan de Rijksuniversiteit Gent de rechtspersoonlijkheid te hebben gegeven door aan een orgaan, de raad van beheer, de hoofdzak van de eigen bevoegdheden toe te vertrouwen — zowel in de privaatrechtelijke als in de publiekrechtelijke

sector —, en de instelling die de Universiteit Gent is als toerekeningspunt van die bevoegdheden aan te wijzen ; bijgevolg moet als enige verwerende partij in deze zaak worden beschouwd de Rijksuniversiteit Gent, waarvan het orgaan, dat een algemene bevoegdheid tot het nemen van beslissingen heeft, de raad van beheer is, en waarvoor als procesvertegenwoordiger de rector optreedt.

Wanneer de raad van beheer beslissingen van reglementaire aard neemt in verband met de bezoldiging van het personeel van de universiteit, treedt hij op als administratieve overheid, terwijl hij ook als administratieve overheid optreedt wanneer hij een algemene regeling vaststelt in verband met de financiering van de toegekende geldelijke voordelen.

2. De academische vrijheid die de professoren uit het universitair onderwijs in verband met het door hen gegeven onderwijs en de door hen verrichte onderzoekingen bezitten, heeft tot gevolg dat wat zij van hun academische opdracht maken in zeer ruime mate van henzelf afhangt, wat hun een bijzondere, eigen verantwoordelijkheid geeft om ervoor te waken dat die opdracht onder de best mogelijke voorwaarden kan worden vervuld en het best mogelijk resultaat kan opleveren ; zij hebben het rechte vereiste belang om op te komen tegen maatregelen — meer bepaald ook administratieve beslissingen — die van zodanige aard zijn dat zij in redelijkheid geacht kunnen worden ongunstige of minder gunstige voorwaarden voor het vervullen van hun academische opdracht te doen ontstaan.

Een nadelige juridische regeling, ook zonder dadelijke feitelijke weerslag, maakt een direct en actueel nadeel uit en levert een legitiem belang om tegen die situatie op te komen.

3. De discretionaire bevoegdheid die de raad van beheer heeft om uitvoering te geven aan het directief van de wetgever om de diensten, die de retributies binnenbrengen, een substantieel aandeel van die retributies ter beschikking te stellen, sluit in dat de raad van beheer in rechte bevoegd is om een aandeel, waarvan hij de grootte bepaalt, niet ter beschikking van de diensten te stellen welke de retributies doen verkrijgen, maar te gebruiken voor andere doeleinden.

Het is evenwel onmiskenbaar dat de raad van beheer op het domein van de wetgever en van de regering treedt wanneer hij, zonder uitdrukkelijke machtiging van de wetgever, voor het hele personeel aan de door de wetgever of door de regering vastgestelde bezoldigingsregelingen bijkomende geldelijke voordelen gaat toevoegen.

V. e.a. t/ Rijksuniversiteit Gent

Arrest nr. 18.396

Gezien de verzoekschriften die Gaston V., Henri Vander E. en Hendrik C., allen optredend in hoedanigheid van hoogleraar aan de medische faculteit van de Rijksuniversiteit Gent (R.U.G.), op 19 februari 1974 hebben ingediend om de vernietiging te vorderen van een beslissing van de raad van beheer van de R.U.G. van 20 december 1973 waarbij een reglement wordt vastgesteld, waarvan artikel 1 bepaalt dat «aan alle personen, werkzaam aan de R.U.G., een getrouwheidspremie wordt toegekend» en waarvan artikel 7 stelt dat «de financiering geschiedt door middel van de inkomsten van het Eigen Vermogen, die voortkomen van retributies voor prestaties door universitaire diensten» ;

(...)

Gezien het verzoekschrift dat de drie hiervoor vermelde verzoekers in dezelfde kwaliteit op 15 juli 1974 gezamenlijk hebben ingediend om de vernietiging te vorderen van een beslissing van de raad van beheer van de R.U.G. van 17 mei 1974 waarbij artikel 7 van vorenvermeld reglement wordt gewijzigd in die zin dat bepaald wordt dat «de financiering (van de getrouwheidspremie) geschiedt door middel van de inkomsten van het Eigen Vermogen op basis van een nader uit te werken reglement», zonder dat nog wordt gespecificeerd dat het gaat om «inkomsten die voortkomen van retributies voor prestaties door universitaire diensten» ;

(...)

Over de gegevens van de zaak

Overwegende dat artikel 63 van de wet van 28 april 1953 betreffende de inrichting van het universitair onderwijs door de Staat — zoals die tekst gold toen de bestreden beslissingen genomen werden — bepaalt dat de rijksuniversiteiten gemachtigd zijn om, volgens door de Koning te stellen regelen, retributies te ontvangen voor door hen verrichte prestaties van alle aard, welke retributies aan het patrimonium van de universiteit toekomen ; dat een koninklijk besluit van 28 oktober 1955 betreffende de bezoldigde werkzaamheden verricht door laboratoria, de klinieken of andere soortgelijke diensten der rijksuniversiteiten bepaalt 1) dat een personeelslid van de universiteit enkel bezoldigde prestaties mag verrichten nadat hij daartoe machtiging ontving van de raad van beheer van de universiteit, 2) dat de raad van beheer de regelen vaststelt «volgens welke de verrichte werkzaamheden gehonoreerd worden», 3) dat het honorarium direct aan de universiteit, op naam van het patrimonium, moet worden betaald ; dat uit de parlementaire voorbereiding van artikel 63 van de wet van 28 april 1953 blijkt dat de wetgever het normaal en legitiem vond dat een deel van de door de universiteit ontvangen honoraria zouden worden gebruikt om de dienst waar de bezoldigde prestaties werden verricht, te verbeteren, uit te breiden, te vernieuwen of wat ook, terwijl een ander deel zou ten goede komen aan het personeel van die dienst dat de honoraria verdiend had (Kamer, Handelingen, 4 maart 1953 blz. 17 ; Senaat, Handelingen, 22 april 1953 blz. 1060-1062) ; dat uit de bespreking in het parlement ook blijkt dat verhoopt werd dat bij de verdeling van die honoraria een zekere matiging zou betracht worden en willekeur zou worden voorkomen, maar dat niemand tijdens die bespreking ook maar enige concrete aanwijzing heeft gegeven hoe men de matiging ging bevorderen en de willekeur afremmen ;

Overwegende dat de raad van beheer van de R.U.G. op 13 december 1971 een reglement vaststelde op de aanwending van de inkomsten van het patrimonium, voortkomende van de retributies voor prestaties van de universitaire diensten ; dat, grof genomen, de regeling erop neerkomt dat 10 % van de retributies ter beschikking blijven van het patrimonium, in hoofdzaak als administratiekosten, terwijl 90 % afvloeien naar elke dienst waar de honoraria werden verdiend, met dien verstande dat maximum de helft van wat iedere dienst krijgt, gebruikt mag worden om het personeel van de dienst bijzondere vergoedingen toe te kennen ; dat, volgens artikel 2 van het reglement «de dienstoverste ... alle voorstellen doet die hij gepast oordeelt, zulks zowel met betrekking tot het globaal bedrag

waarvan bij de uitkering billijk acht, als met betrekking tot de personeelsleden die verdienen in aanmerking te komen, en de verhouding tussen de aandelen der onderscheiden belanghebbenden» ;

Overwegende dat, volgens een brief van de rector van 26 september 1975, vrij belangrijke sommen werden verdeeld onder de leden van het personeel van de diensten met eigen inkomsten ;

Overwegende dat de toepassing van het reglement van 13 december 1971 aanleiding heeft gegeven tot een reeks klachten, waarin het beleid van de diensthoofden werd betwist onder beschuldiging van willekeur, discriminatie, en andere tekortkomingen ; dat meer bepaald de regerings-commissaris, tegen wat hij als erge misbruiken beschouwde, opkwam in een omvangrijke nota, waarin hij ook de noodzakelijkheid onderstreepte om een einde aan die misbruiken te maken ; dat ook de syndicaten van het personeel een actie voerden, die er tenslotte op uitliep dat ze de eis stelden om het toekennen van bijkomende vergoedingen te veralgemenen, meer bepaald door het toekennen van een premie aan al de verschillende categorieën van personeelsleden van de R.U.G. ; dat de raad van beheer van de universiteit uiteindelijk op die eis is ingegaan en op 20 december 1973 de eerste bestreden beslissing nam waarbij in artikel 1 aan alle personen, werkzaam aan de R.U.G., een getrouwheidspremie wordt toegekend en in artikel 7 wordt bepaald dat het geld voor de uitbetaling van de premie zou worden afgenomen van de inkomsten van het eigen vermogen van de universiteit, inkomsten die voortkomen van retributies voor prestaties door universitaire diensten ; dat bij artikel 9 van de beslissing van 20 december 1973 uitdrukkelijk een einde wordt gemaakt aan de toepassing van artikel 2 van het reglement van 13 december 1971, het artikel waarin werd bepaald dat ten belope van de helft van de aan een dienst toegekende sommen, vergoedingen aan het personeel van die dienst mochten worden gegeven ; dat de opheffing van artikel 2 van het reglement van 13 december 1971, uiteraard een impliciete wijziging inhoudt van artikel 1 van het reglement van 13 december 1971, aangezien de opheffing van artikel 2 betekent dat de sommen die vroeger bestemd waren voor verdeling onder het personeel van de diensten met eigen inkomsten, na de beslissing van 20 december 1973 in het eigen vermogen van de universiteit blijven en kunnen worden gebruikt voor de uitbetaling van de aan iedereen toegekende getrouwheidspremie ; dat de bestreden beslissing erop neerkomt de misbruiken in de faculteit geneeskunde, die blijkbaar niet te verhelpen vielen, te trachten weg te drukken door iedereen te laten meedelen van wat er te verdelen viel en zo de hele universiteit voor een sanerings-maatregel te mobiliseren ;

Overwegende dat de faculteit geneeskunde tegen de beslissing van 20 december 1973 in verzet is gekomen ; dat verzoekers op 18 februari 1974 hun beroep tot vernietiging van de beslissing van 20 december 1973 hebben ingesteld ; dat de faculteit een nota heeft doen opstellen waarin ze zich tegen de uitgebrachte kritiek verweert ; dat de zaak op 31 januari 1974 besproken werd in de academieraad waar de wettigheid en de legitimiteit van het procédé om de hele universiteit te laten meedelen van de inkomsten der laboratoria en klinieken of zelfs van inkomsten van het eigen patrimonium in het algemeen, ook door andere professoren dan die van de geneeskunde ernstig in twijfel werd getrok-

ken ; dat de raad van beheer op 17 mei 1974 de beslissing van 20 december 1973 dan heeft afgezwakt door artikel 7 ervan te vervangen door een nieuw artikel volgens hetwelk de financiering van de getrouwheidspremie niet langer gebeuren zou met de middelen voortkomend van «retributies voor prestaties door universitaire diensten», maar door «de inkomsten van het eigen vermogen» in het algemeen en zulks «op basis van een nader uit te werken reglement» ; dat dit reglement, dat ook op 17 mei 1974 werd aangenomen, erop neerkomt dat de in 1974 te betalen uitkeringen voor 1973 aan het personeel van de diensten met eigen inkomsten volgens het oude systeem gebeuren ; dat de op 17 mei 1974 genomen beslissingen — de wijziging van artikel 7 en de regeling voor 1973 — voorlopig voldoening geven aan de faculteit geneeskunde, maar geen duidelijke en definitieve oplossing bevat die de faculteit geneeskunde volledig geruststelt, daar het nieuwe artikel 7 niet uitsluit dat, ter uitvoering van dat artikel, voor latere jaren een andere regeling wordt getroffen dan die welke op 17 mei 1974 werd aangenomen voor de berekening en de financiering van de voor het einde van het jaar 1973 toegekende premies ; dat verzoekers daarom op 15 juli 1974 hun tweede beroep instellen om de vernietiging te bekomen van de op 17 mei 1974 aan artikel 7 aangebrachte wijziging ;

Over de procesvoering

Overwegende dat in de memorie van antwoord wordt beweerd dat de bestreden beslissingen niet kunnen worden toegerekend aan de Rijksuniversiteit Gent die geen rechtspersoonlijkheid heeft, maar alleen aan de rechtspersoon «Eigen vermogen van de Rijksuniversiteit Gent», zodat alleen het «Eigen vermogen» als verwerende partij kan en dient op te treden ;

Overwegende dat geïnstitutionaliseerde sociale verbanden die in het sociaal verkeer herkenbaar en erkend zijn en daarom in feite dienen als toerekeningspunt voor allerlei handelingen van personen die van het geïnstitutionaliseerd verband deel uitmaken, in het rechtsverkeer pas als erkend en verplicht toerekeningspunt van die handelingen worden beschouwd — m.a.w. de hoedanigheid krijgen van rechtspersoon —, indien hun die kwaliteit door of krachtens de wet is gegeven ; dat de wetgever, om die rechtspersoonlijkheid toe te kennen, meestal bepaalde formules gebruikt die een principiële toekenning van de rechtspersoonlijkheid inhouden ; dat die principiële toekenning van de rechtspersoonlijkheid evenwel in zekere mate misleidend is, omdat wat de rechtspersoonlijkheid uitmaakt eigenlijk niets anders is dan de som van een reeks rechtsbevoegdheden en rechtsverplichtingen, welke som geen vast gegeven is, daar de werkelijk toegekende bevoegdheden en verplichtingen wisselen met de sociale doeleinden die door het geïnstitutionaliseerd verband moeten of mogen worden nagestreefd, zodat telkens aan de hand van het zogenaamd specialiteitsbeginsel moet worden bepaald uit welke som van bevoegdheden en verplichtingen precies een bepaalde rechtspersoon bestaat, m.a.w., welke handelingen door bepaalde personen moeten of kunnen worden verricht, die niet aan hen zelf, maar aan het geïnstitutionaliseerd sociaal verband moeten worden toegerekend ; dat evenwel niets de wetgever verplicht de rechtspersoonlijkheid uitdrukkelijk ineens met een bepaalde formule toe te kennen, ook al is dat voor de duidelijkheid in het rechtsverkeer ten zeerste gewenst ; dat de wetgever door een empirisch opstapelen van

rechtsbevoegdheden en van rechtsverplichtingen die aan een zelfde, sociaal herkenbaar en erkend toerekeningspunt worden toegekend of opgelegd, tot een zodanig resultaat kan komen dat die som van bevoegdheden en verplichtingen een samenhangend en, in functie van een doel, zinvol geheel gaan vormen, die een totaalbeeld van bevoegdheden en verplichtingen geven dat niet verschilt van het totaalbeeld van bevoegdheden en verplichtingen dat verschijnt bij de uitdrukkelijke en principiële toekenning van de rechtspersoonlijkheid; dat de wetgever immers niet alleen niet verplicht is om bepaalde sacramentele formules te gebruiken om de rechtspersoonlijkheid toe te kennen, maar dat hij evenmin verplicht is de rechtspersoonlijkheid die hij toekent, in bepaalde algemeen gekende en door de doctrine aanvaarde matrijzen te gieten; dat die matrijzen onontbeerlijk zijn wanneer de wet aan particulieren de mogelijkheid wil geven om de op eigen, vrij initiatief opgerichte geïnstitutionaliseerde sociale verbanden de rechtspersoonlijkheid te geven; dat de wetgever geen matrijzen nodig heeft als hij zelf aan een som van bevoegdheden en verplichtingen een eigen toerekeningspunt geeft in functie van de finaliteit welke aan die bevoegdheden en verplichtingen gemeen is; dat de wetgever het minst matrijzen nodig heeft wanneer hij zelf publiekrechtelijke instellingen opbouwt, waar hij, gedreven of geïnspireerd door de meest uiteenlopende en mogelijk voor een deel tegenstrijdige motieven en objectieven, de meest originele en onverwachte constructies tot stand brengt; dat wanneer de wetgever in dat publiekrechtelijk domein de empirische opstapelingsmethode volgt, waarbij hij bevoegdheden en verplichtingen om reden van hun gemene finaliteit aan een zelfde toerekeningspunt — een orgaancomplex in de publiekrechtelijke sector met duidelijke eigen identiteit — toekent, de rechter ertoe kan komen, zoals oude jurisprudentie aantoon, om wars van dogmatisme vast te stellen dat het resultaat van die empirische opstapelning van bevoegdheden en verplichtingen is uitgelopen op het impliciet verlenen van de rechtspersoonlijkheid aan het orgaancomplex waaraan de bevoegdheden en verplichtingen zijn gegeven of opgelegd;

Overwegende dat de rijksuniversiteit Gent duidelijk herkenbaar en erkend voorkomt als een geïnstitutionaliseerd sociaal verband met eigen individualiteit; dat de wet aan een orgaancomplex — waarvan het belangrijkste orgaan, de raad van beheer is — een hele reeks bevoegdheden heeft gegeven en verplichtingen heeft opgelegd, waarvan de uitoefening of de vervulling dezelfde finaliteit hebben, met name de verwezenlijking van de sociale opdracht waarvoor de instelling, die de rijksuniversiteit Gent is, bestaat; dat die bevoegdheden door die organen zelfstandig worden uitgeoefend in voorwaarden die terug te vinden zijn in de gekende rechtsfiguur van de administratieve decentralisatie, d.w.z. uitgeoefend op eigen initiatief en volgens eigen beste inzicht, onder toezicht van het centraal bestuur dat in hoofdzaak door middel van een regeringscommissaris wordt uitgeoefend en dat zelfs beperkt is tot een financiële en rechtmatigheidscontrole en geen instructionele bevoegdheid van het centraal bestuur ten aanzien van de universitaire organen bevat; dat die door de wetgever bepaalde wijze om de administratiefrechtelijke bevoegdheden, waarmee de organen welke de universiteit besturen zijn bekleed, uit te oefenen, aan die organen met betrekking tot die bevoegdheden op zijn minst de hoedanigheid geeft van administratieve overheid; dat de wetgever aan de bestuursorganen van de universiteit evenwel niet alleen be-

voegdheden tot intern bestuur van de universiteit heeft gegeven, maar ook ruime bevoegdheden om zelfstandig met derden in het algemeen rechtsverkeer te handelen, meer bepaald om allerlei contracten te sluiten — leningen, aankopen, dienstverleningen — die nodig zijn om het sociaal doel van de universitaire instelling te kunnen verwezenlijken; dat de bestuursorganen van de universiteit derhalve niet alleen in de publiekrechtelijke sector maar ook in de privaatrechtelijke sector als autonome organen optreden; dat de wetgever conform de rechtsfiguur van de administratieve decentralisatie nog verder is gegaan door de rijksuniversiteit Gent uitdrukkelijk als juridisch toerekeningspunt van al die bevoegdheden en verplichtingen aan te wijzen — in de financieringsregelingen komt dit op de meest uitdrukkelijke wijze tot uiting —, zodat de rijksuniversiteit Gent verschijnt als een afzonderlijk rechtssubject dat met eigen individualiteit aan het rechtsverkeer deelneemt, rechtssubject dat door de wetgever duidelijk onderscheiden wordt van het toerekeningspunt dat de Belgische Staat is; dat de wetgever tenslotte aan de organen van bestuur van de universiteit ook de beschikking heeft gegeven over een eigen vermogen — het vermogen dat, toen de rijksuniversiteiten nog enkel buitendiensten van de Staat waren, de juridische status van stichting had gekregen omdat zulks het meest gepaste procédé scheen om de eigen finaliteit van dat vermogen te vrijwaren en een waarborg te geven dat de besteding van dat vermogen of de inkomsten ervan conform die finaliteit zou gebeuren; dat het beheer van dat vermogen in handen te hebben gelegd van het bestuursorgaan van de universiteit, betekent, wat ook de directe aanleiding daartoe is geweest, dat de juridische status van het vermogen met die van de universiteit volledig versmolten is — de bestemming van het vermogen is de universiteit, en het is de raad van beheer, het bestuursorgaan bij uitstek van de universiteit, die over dat vermogen beschikt —; dat meer bepaald ook in deze zaak de volledige versmelting van alle bevoegdheden, wat hun historische oorsprong ook is, blijkt waar de raad van beheer in één onverbreekbaar samenhangende beslissing tegelijk een punt van de bezoldiging van het personeel regelt en de middelen bepaalt, waarover die raad van beheer beschikt, die voor de bekostiging van het geregelde punt zullen worden aangewend;

Overwegende dat, eensdeels, die empirische opstapelning van publiekrechtelijke en privaatrechtelijke bevoegdheden die in de voorwaarden van een gedecentraliseerde overheid worden uitgeoefend — in hoofdzaak door het bestuursorgaan van de rijksuniversiteit, de raad van beheer —, terwijl, anderdeels, wat die raad van beheer doet, als door de wet gegeven toerekeningspunt de universiteit heeft, een zodanig totaalbeeld als resultaat van de hele historische groei heeft dat het toerekeningspunt, de instelling Rijksuniversiteit Gent, in het rechtsverkeer geacht moet worden op te treden als een rechtspersoon, ook al worden nog een hele reeks belangrijke materies direct door de wetgever zelf of, bij delegatie van de wetgever, door de regering geregeld;

Overwegende bovendien dat het empirisch opstapelen van bevoegdheden en verplichtingen, indien men gefixeerd blijft op het verleden, alleen oog heeft voor de delen en dogmatisch weigert het nieuwe totaalbeeld te herkennen en te erkennen, tot gevolg heeft dat het bestuur van de rijksuniversiteiten een onoverzichtelijk kluwen van bevoegdheden en verplichtingen is; dat een dergelijk onoverzichtelijk samenstel van bevoegdheden en verplichtingen in flagrante

strijd komt met de noodzaak van duidelijkheid in het rechtsverkeer; dat derden die met de universiteit handelen, zonder hoog gespecialiseerde bijstand niet kunnen weten of het toerekeningspunt van de rechten en verplichtingen van hun medecontractant de universiteit is, zoals ze, gelet op de kwaliteit van de personen waarmee ze in betrekking treden, normaal verwachten, dan wel de Staat, waarvan ze de herkenbare organen nooit tijdens de onderhandelingen te zien krijgen, of het «Eigen vermogen» waarvan de beslissende organen dezelfde zijn als die van de universiteit, een rechtspersoon die naar buiten niet verschijnt als van de universiteit onderscheiden en die bovendien een uitzonderlijke juridische constructie is waarvan derden meestal het bestaan niet vermoeden; dat een dergelijke onoverzichtelijkheid niet alleen medecontractanten van de universiteit of derden op een dwaalspoor kan brengen, maar erop kan uitlopen dat medecontractanten of derden gewoon worden afgevangen daar voor die medecontractanten of die derden in de concrete situatie waarin ze zich bevinden of zijn terechtgekomen het recht en hun recht niet meer met voldoende zekerheid kenbaar zijn en zij niet weten — en hun ook niet wordt gezegd — aan welke deur ze moeten aankloppen, wat ertoe leidt dat ze soms tijds aan de verkeerde deur aankloppen, of aan de juiste deur, maar te laat; dat het derhalve nodig is, in het belang van derden en in het belang van de zekerheid en eerlijkheid in het rechtsverkeer, dat de door de wet gegeven bevoegdheden in rechte worden toegerekend aan de instelling die voor het verwezenlijken van een bepaald sociaal doel door de wetgever als draagster van die bevoegdheden is erkend, en die beschikt over organen die uiterlijk helemaal de schijn wekken voor rekening van die instelling op te treden;

Overwegende dat uit wat voorafgaat volgt dat de wetgever geacht moet worden impliciet aan de Rijksuniversiteit Gent de rechtspersoonlijkheid te hebben gegeven door aan een orgaan, de raad van beheer, de hoofdzaak van de eigen bevoegdheden toe te vertrouwen — zowel in de privaatrechtelijke als in de publiekrechtelijke sector —, en de instelling die de Universiteit Gent is als toerekeningspunt van die bevoegdheden aan te wijzen; dat bijgevolg als enige verwerende partij in deze zaak moet worden beschouwd de Rijksuniversiteit Gent, waarvan het orgaan, dat een algemene bevoegdheid tot het nemen van beslissingen heeft, de raad van beheer is, en waarvoor als procesvertegenwoordiger de rector optreedt; dat er in deze zaak derhalve geen reden is om een onderscheid te maken tussen de Rijksuniversiteit Gent en het «Eigen vermogen» en dat de memories van antwoord en de laatste memories dienvolgens aan de rechtspersoon de Rijksuniversiteit Gent als enige verwerende partij moeten worden toegerekend;

Ten aanzien van de tussenkomsten

Overwegende dat de personen die een verzoekschrift tot tussenkomst in onderhavige zaken hebben ingediend, nagelaten hebben, nadat hun kennis werd gegeven van alle processtukken — de verzoekschriften, de memories van antwoord en wederantwoord, het verslag van het auditoraat en de laatste memories —, om zelf enige memorie in te dienen waarin ze hun middelen hadden kunnen uiteenzetten; dat die personen niet voldaan hebben aan de vereisten gesteld bij artikel 53 van het procedureglement en hun verzoek tot tussenkomst als niet ontvankelijk dient te worden afgewezen;

Ten aanzien van de bevoegdheid van de Raad van State

Overwegende dat de verwerende partij doet gelden dat de ingestelde beroepen niet ontvankelijk zijn omdat ze de vernietiging vorderen van beslissingen die uitgaan van een rechtspersoon — het «Eigen vermogen» — die geen administratieve overheid is;

Overwegende dat zoals hiervoor werd betoogd, de raad van beheer, beslissingen nemend in verband met de besteding van de inkomsten van het eigen vermogen van de universiteit, optreedt als orgaan van de universiteit;

Overwegende dat de raad van beheer, wanneer hij beslissingen van reglementaire aard neemt in verband met de bezoldiging van het personeel van de universiteit optreedt als administratieve overheid, terwijl hij ook als administratieve overheid optreedt wanneer hij een algemene regeling vaststelt in verband met de financiering van de toegekende geldelijke voordelen; dat de voorstelling geen steek houdt volgens welke de civiele rechtspersoon «Eigen vermogen» bij wijze van mecenaat of als beloning voor bewezen diensten civielrechtelijke schenkingen doet aan het personeel van het Rijk, tewerkgesteld in de R.U.G., personeel door het «Eigen vermogen» beschouwd als derden, met het gevolg dat betwistingen betreffende die civielrechtelijke schenkingen als zodanig aan de kennisneming van de Raad van State onttrokken zijn; dat de exceptie niet opgaat;

Ten aanzien van het belang van verzoekers

Overwegende dat verzoekers, die alle drie als gewoon hoogleraar verbonden zijn aan de faculteit van geneeskunde aan de R.U.G. en alle drie aan het hoofd staan van een dienst, nadrukkelijk doen gelden dat het rechtens vereiste belang om ontvankelijk hun vorderingen bij de Raad van State aanhangig te maken, niet is hun persoonlijk financieel belang, maar een functioneel belang, het belang dat zij ontlene aan de opdracht die hun gegeven is als hoogleraar en als diensthoofd in de faculteit geneeskunde en dat hun kwaliteit geeft om op te komen tegen administratieve beslissingen die hun voorkomen een gevaar door de goede vervulling van hun opdracht in te houden,

Overwegende dat de verwerende partij het belang van verzoekers betwist, in de eerste plaats stellende dat zij geen persoonlijk financieel nadeel hebben geleden ten gevolge van de door hen bestreden beslissingen; dat deze manier om aan te tonen dat verzoekers niet het rechtens vereiste belang bij hun vorderingen hebben, niet dienstig is, aangezien verzoekers nadrukkelijk stellen zich niet op een dergelijk belang te beroepen;

Overwegende dat de verwerende partij ook ontkent dat verzoekers het door hen naar voren geschoven functioneel belang bij de zaak hebben; dat de verwerende partij in dat opzicht beweert 1) dat verzoekers geen functioneel belang kunnen hebben daar het organiseren van de geneeskundige diensten niet hun opdracht is, maar door de wetgever zelf wordt geregeld of door de raad van beheer, zodat zij geen kwaliteit hebben om voor de belangen van die diensten op te komen, 2) dat de belangen van die diensten overigens helemaal niet geschaad zijn aangezien a) nadat de bestreden beslissingen genomen werden, het aandeel dat van de retributies dat voor het eigen vermogen werd ingehouden, niet is toegenomen, b) sinds de bestreden beslissingen genomen werden, de vele aankopen van materieel voor de faculteit geneeskunde normaal zijn doorgedaan, c) de be-

streden beslissingen geen enkele vermindering ten gevolge hebben gehad van de sommen die ter beschikking van de diensthoofden werden gesteld om het personeel van hun dienst de bijkomende vergoedingen toe te kennen die aan dat personeel voor de vorige jaren werden gegeven, d) het «Eigen vermogen» voldoende inkomsten heeft, ook voor de volgende jaren, om de betaling van de getrouwheidspremie te kunnen doen ook zonder een beroep te moeten doen op de inkomsten voortkomend uit de prestaties verricht in de medische faculteit ;

Overwegende dat de academische vrijheid die de professoren uit het universitair onderwijs in verband met het door hen gegeven onderwijs en de door hen verrichte onderzoeken tot gevolg heeft, dat wat zij van hun academische opdracht maken in zeer ruime mate van henzelf afhangt, wat hun een bijzondere, eigen verantwoordelijkheid geeft om ervoor te waken dat die opdracht in de best mogelijke voorwaarden kan worden vervuld en het best mogelijke resultaat kan opleveren ; dat zij het rechte belang hebben om op te komen tegen maatregelen — meer bepaald ook administratieve beslissingen — die van zodanige aard zijn dat zij in redelijkheid kunnen worden geacht ongunstige of minder gunstige voorwaarden voor het vervullen van hun academische opdracht te doen ontstaan ;

Overwegende dat de bestreden beslissingen — ook na 17 mei 1974 — heel duidelijk de mogelijkheid insluiten dat het aandeel dat van de sommen, voortkomend uit de prestaties verricht in de faculteit geneeskunde, aan de faculteit geneeskunde toegewezen wordt, nadelig zou kunnen worden beïnvloed ten gevolge van het toekennen van een getrouwheidspremie aan alle categorieën van personeelsleden van de R.U.G., hetzij dat de premies zouden worden verhoogd, het aantal gerechtigden zou toenemen, of de inkomsten van het patrimonium, waarover de universiteit de vrije beschikking heeft, zouden verminderen ; dat die mogelijkheid duidelijk in de bestreden beslissing inziet en direct een juridisch nadelige situatie doet ontstaan, ook al realiseert het nadeel zich in feite niet onmiddellijk en is het zelfs niet zeker dat het zich ooit in feite zal realiseren ; dat een nadelige juridische regeling, ook zonder dadelijke feitelijke weerslag, een direct en actueel nadeel uitmaakt en een legitiem belang oplevert om tegen die situatie op te komen ; dat de door de verwerende partij aangevoerde exceptie afgeleid uit een gemis aan belang van verzoekers, niet gegrond is ;

Ten aanzien van het eerst in aanmerking te nemen middel

Overwegende dat het functioneel belang dat verzoekers doen gelden, medebrengt dat de belangen waarvoor ze opkomen — het vrijwaren van een zo groot mogelijk aandeel in de inkomsten, voortkomend van de prestaties verricht in de faculteit geneeskunde, ten voordele van deze faculteit — het meest direct aangetast worden door artikel 7 van het bestreden besluit, waarbij het feit dat de bedreiging die vervat ligt in de nieuwe versie van artikel 7 en die minder groot is dan die welke voortspoot uit de eerste versie van dat artikel niet wegneemt dat ze toch nog steeds aanwezig is ; dat om die reden het middel dat het meest direct tegen artikel 7 gericht is, ook het eerst onderzocht dient te worden ;

Overwegende dat verzoekers doen gelden dat het feit

(eerste versie van artikel 7) of de mogelijkheid (tweede versie van artikel 7) dat gelden, die de universiteit zijn toegevalen als vergoeding voor medische prestaties van de faculteit geneeskunde, voor andere doeleinden worden gebruikt dan «voor de noodwendigheden van de medische diensten van de universiteit», zoals die zijn bepaald in het reglement van 13 december 1971, een schending inhoudt van «de ter zake geldende regelen en principes op het stuk van de bevoegdheid en de machtsoverschrijding», van «de algemene beginselen van het recht», van «de bepalingen van de wetgeving betreffende de ziekte- en invaliditeitsverzekering», van «de bepalingen van het koninklijk besluit nr. 78 van 10 november 1967, betreffende de geneeskunde, meer bepaald van artikel 15» ; dat in de memorie van wederantwoord verzoekers hun middel herhalen in deze bewoordingen : «De reële vraag die zich voordoet is inderdaad niet of verzoekers recht hebben, ten titel van verkregen honoraria, op de sommen die door het Eigen Vermogen geïnd werden, maar wel of de R.I.Z.I.V.-gelden mogen worden onttrokken aan hun bestemming, de patiëntenzorg ... De vergoedingen voor diensten die met het verstrekken van medische handelingen verband houden moeten ten goede komen van de ziekenzorg en van de geneeskunde. Het gaat hier om een principe dat als fundamenteel dient te worden beschouwd. Bij het niet-naleven van deze regel worden de R.I.Z.I.V.-gelden van hun doel afgewend en wordt de bestaande wettelijke regeling miskend» ;

Overwegende dat artikel 15 van het koninklijk besluit nr. 78 van 10 november 1967 het beginsel vestigt dat een dokter direct krachtens de wet zelf recht heeft op een vergoeding voor door hem gegeven medische zorgen of bijstand, van welke vergoeding hij in beginsel zelf het bedrag bepaalt, tenzij hij in een bijzondere rechtsverhouding getreden is — een contractueel en conventioneel of een statutair bepaalde rechtsverhouding — in het kader waarvan zijn prestaties getarifeerd zijn of op forfaitaire basis bezoldigd worden ;

Overwegende dat de doctors in de geneeskunde die in een rijksuniversiteit een benoeming aannemen als lid van het onderwijzend of wetenschappelijk personeel, in een statutaire rechtsverhouding treden, waarin de bezoldigingsregeling eenzijdig door de wetgever wordt bepaald, wetgever die uiteraard niet eens gebonden is, wat lagere administratieve overheden wel kunnen zijn, door de conventioneel bepaalde, algemene criteria bedoeld door het derde lid van voormeld artikel 15 ; dat de bezoldigingsregeling die door de wetgever is bepaald, de toekenning van een wedde is die de vergoeding uitmaakt voor al de medische prestaties welke de in dienst van de universiteit getreden dokters voor de dienst verrichten ;

Overwegende dat de dokters die in de rijksuniversiteiten zieken verzorgen als onderdeel van hun dienst, optreden als organen van de universiteit, ook al behouden zij hun specifieke medische verantwoordelijkheid ; dat de vergoedingen, die de patiënten dienen te betalen, derhalve retributies zijn die aan de universiteit toekomen d.w.z. aan de instelling aan wie de prestaties in rechte moeten worden toegerekend ; dat de sommen die op grond van de wetgeving op de ziekte- en invaliditeitsverzekering worden uitgekeerd voor zorgen door de organen van de rijksuniversiteit verstrekt aan de verzekerden, uiteraard als vergoedingen voor medische prestaties namens de universiteit verstrekt aan de universiteit toekomen ; dat noch artikel 15 van het ko-

ninklijk besluit nr. 78 van 10 november 1967, noch de wetgeving op de verzekering tegen ziekte- en invaliditeit een rechtsgrond opleveren om te stellen dat de inkomsten, voortgekomen uit de medische prestaties, verricht in de dienst in de faculteit geneeskunde, in beginsel aan degenen, welke die prestaties verricht hebben, toekomen of zelfs niet om te stellen dat de universiteit op die gronden de verplichting heeft om die inkomsten naar de medische faculteit of naar de diensten, welke de prestaties verrichten, te doen terugvloeien ;

Overwegende bovendien dat uit het tweede lid van artikel 63 van de wet van 28 april 1953 duidelijk volgt dat de retributies, die een rijksuniversiteit ontvangt voor «door haar» verrichte prestaties van alle aard — «door haar» uiteraard zijnde door de personen die als organen van de universiteit voor rekening of namens de universiteit optreden — aan het patrimonium van de universiteit toekomen, d.w.z. gelden zijn waarover de raad van beheer op eigen initiatief naar eigen beste inzicht ten voordele van de universiteit kan beschikken ; dat evenwel, ondanks het onbetwistbare recht van beschikking van de universiteit, de parlementaire voorbereiding van artikel 63 duidelijk de verwachting van de wetgever doet kennen dat het orgaan dat het eigen vermogen van de universiteit beheert, de in een dienst verdiende inkomsten voor een ruim aandeel naar de dienst zou laten terugvloeien, zowel om de dienst zelf beter toe te rusten, uit te breiden of wat ook, als om het personeel van de dienst een zeker aandeel te geven in de verdiende retributies ; dat die nadrukkelijk te kennen gegeven verwachting van de wetgever zoveel is als een door de wetgever gegeven directieve aan de raad van beheer in verband met het gebruik van de retributies, een directieve die de raad van beheer evenwel een ruime vrijheid laat en, in dit opzicht, voor die raad enkel een verplichting doet ontstaan die met een natuurlijke verbintenis vergeleken kan worden, in die zin dat die verplichting in rechte niet afdwingbaar is, maar anderzijds een legitieme grondslag geeft aan regelingen die aan de diensten belangrijke sommen ter beschikking stelt voor hun ontwikkeling en zelfs voor het toekennen van zekere vergoedingen aan het personeel, — preferentiële barema's bestaan ook in het rijksbestuur — met dien verstande evenwel dat de ratio van het toewijzen van het eigendomsrecht op de retributies aan de universiteit zelf, blijkens de parlementaire voorbereiding van artikel 63 hierin gelegen is dat van de raad van beheer ook verwacht wordt — eventueel ter uitvoering van een bij koninklijk besluit vastgestelde principesregeling — dat hij effectief toeziet op het gebruik dat de diensten van de ter beschikking gestelde sommen maken om inhaligheid, willekeur, discriminatie, verspilzucht, ondoelmatig gebruik van de gelden, ondoorzichtig beheer te voorkomen of op zijn minst toch binnen zo nauw mogelijke grenzen te houden ; dat de gegevens van het administratief dossier doen blijken dat de raad van beheer zich duidelijk van de op hem rustende «natuurlijke verplichtingen» bewust is ook al kunnen de personen die bij de verdeling van de opbrengst der retributies betrokken zijn, uiteraard van oordeel zijn dat een andere dan door de raad van beheer aangenomen verdeling — de hunne — nog beter zou zijn ;

Overwegende dat de discretionaire bevoegdheid die de raad van beheer heeft om uitvoering te geven aan de directieve van de wetgever om de diensten, die de retributies binnenbrengen, een substantieel aandeel van die retribu-

ties ter beschikking te stellen, insluit dat de raad van beheer in rechte bevoegd is om een aandeel, waarvan hij de grootte bepaalt, niet ter beschikking van de diensten te stellen welke de retributies doen verkrijgen maar te gebruiken voor andere doeleinden — ook op dat punt is de parlementaire voorbereiding van artikel 63 zeer nadrukkelijk — ; dat het bestreden artikel 7 zowel in zijn eerste versie als zijn tweede dat doet ; dat niet kan worden gesteld dat de raad van beheer door het aannemen van artikel 7 aan enige rechtsplicht te kort is gekomen, meer bepaald niet aan een rechtsplicht ten opzichte van de medische faculteit, van zijn diensten of zijn personeel ;

Overwegende dat uit wat voorafgaat volgt dat de ter ondersteuning van het middel aangevoerde rechtsgronden niet deugdelijk zijn, terwijl het toetsen van de beslissing van de raad van beheer aan de dubbele, door de wetgever gegeven directieve in verband met het terugvloeien van een deel ter retributies naar de diensten met eigen inkomsten, buiten het bereik van de Raad van State valt ; dat het eerste te onderzoeken middel niet tot vernietiging van de bestreden beslissing kan leiden ;

Ten aanzien van het in tweede orde te onderzoeken middel

Overwegende dat verzoekers een tweede middel doen gelden, met name dat artikel 1 van de bestreden beslissing van 20 december 1973 vanwege de raad van beheer een inbreuk uitmaakt, eensdeels, op de bevoegdheid van de wetgever om de bezoldigingsregeling van de belangrijkste categorieën van het personeel van de universiteit vast te stellen, anderdeels, op de bevoegdheid van de Koning om de bezoldigingsregeling van de andere personeelsleden te bepalen ;

Overwegende dat verzoekers onvankelijk zijn dat middel aan te voeren ; dat artikel 1, waarbij de getrouwheidspremie aan het personeel van de R.U.G. wordt toegekend en het bedrag voor de verschillende categorieën van personeelsleden wordt bepaald, de bestaansreden is van al de andere artikelen van de bestreden beslissing, zodat de andere artikelen onverbreekbaar met artikel 1 verbonden zijn en de onwettigheid van artikel 1 de vernietiging wettigt niet alleen van dat artikel, maar van alle in de bestreden beslissing opgenomen bepalingen ; dat het functioneel belang van verzoekers daarom voldoende is om artikel 1 onvankelijk te kunnen bestrijden, aangezien de vernietiging van artikel 1 de oorzaak doet wegvallen van het gevaar voor een vermindering van het aandeel van de diensten van de medische faculteit in de binnen die faculteit verdiende retributies ;

Overwegende dat het onmiskenbaar is dat de raad van beheer op het domein van de wetgever en van de regering treedt wanneer hij, zonder uitdrukkelijke machtiging van de wetgever, voor het hele personeel aan de door de wetgever of door de regering vastgestelde bezoldigingsregelingen bijkomende geldelijke voordelen gaat toevoegen ; dat, meer bepaald, die machtiging niet kan worden gevonden in het algemeen beschikkingsrecht dat de raad van beheer over het eigen vermogen van de universiteit heeft, precies omdat de algemene bezoldigingsregeling voor de rijksuniversiteiten een materie is die de wetgever aan zich getrokken heeft en slechts voor bepaalde categorieën aan de regering heeft toegewezen ; dat de door de wetgever en de regering vastgestelde bezoldigingsregelen overigens voor de

andere dan door de Staat rechtstreeks georganiseerde universitaire instellingen als richtsnoer moeten dienen; dat de machtiging om algemene bijkomende toelagen — zoals de getrouwheidspremie — aan alle personeelsleden toe te kennen ook niet in artikel 63 gevonden kon worden, niet in de tekst van dat artikel, maar ook niet in de directieve die tijdens de parlementaire bespreking van dat artikel werd gegeven; dat het in tweede orde onderzochte middel derhalve gegrond is; dat de onwettigheid van artikel 1 van de bestreden beslissing, de onwettigheid van het hele reglement meebrengt.

NOOT—1. De *Rijksuniversiteiten* worden doorgaans beschouwd als een samenstel van een gedecentraliseerde dienst en van een gedeconcentreerde dienst; zie o.m. A. VANDER STICHELE, «Rijksuniversiteiten: een vorm van decentralisatie en van deconcentratie», in *Liber Amicorum Prof. Baron Jean Van Houtte*, Gent, 1975, pp. 1037-1049; Hof Luik, 17 februari 1977, *Admin. Publique*, M 8, p. 128; Rb. Luik, 5 november 1974, *L'entreprise et le droit*, 1975, 4, p. 288 met noot van P. LEWALLE; Raad van State, 29 juni 1972, nr. 15.405, N.V. Continental Air Conditioning C° en P.V.B.A. Paenhuyzen-Maya.

Bovenstaand arrest ligt in de lijn van een vroeger arrest van de Raad van State — eveneens van de 4e Kamer — waarin werd geoordeeld dat «op zijn minst sinds de wet van 27 juli 1971 op de financiering van de universitaire instellingen, de Rijksuniversiteiten geacht moeten worden een volkomen rechtspersoonlijkheid te hebben, zodat aan de rechtspersoon die iedere Rijksuniversiteit is, alle door hun organen verrichte handelingen moeten worden toegerekend en niet alleen degene die betrekking hebben op hun eigen vermogen» (arrest nr. 16.803, 7 januari 1975, Vergauwen).

2. Bovenstaand arrest bevestigt dat hoogleraren aan een universiteit vanzelfsprekend een voldoende belang hebben om de nietigverklaring te vorderen van administratieve beslissingen, die een nadelige weerslag kunnen hebben op de voorwaarden waarin zij hun academische opdracht moeten vervullen (*anders*: arrest nr. 919, 8 juni 1951, Christophe, thans volkomen voorbijgestreefd).

Het vereiste belang mag immers zelfs zuiver zedelijk zijn (Raad van State, 6 april 1973, nr. 15.809, Van der Stock; 13 januari 1971, nr. 14.443, Vandezande; 25 juli 1968, nr. 13.119, Sabbe en cons.).

Het arrest nr. 15.744 van 6 maart 1973, Dierick, aanvaardt aldus het moreel belang van een hoogleraar om de aanstelling van een buitenstaander als waarnemend lesgever voor de Raad van State aan te vechten.

L.P.S.

HOF VAN BEROEP TE GENT

JEUGDKAMER — 10 DECEMBER 1975

Voorzitter: de h. Van Wijmeersch

Openbaar ministerie: de h. Verpaele

Advocaat: mr. De Caluwé

Minderjarige, voogdij en ontvoogding—Pleegvoogdij—Uitoefening door twee echtgenoten—Hoger beroep tegen homologatiebeslissing.

Hoewel in de tekst van het Burgerlijk Wetboek over de pleegvoogdij in het enkelvoud gehandeld wordt, kunnen beide echtgenoten samen pleegvoogd over een zelfde kind worden, wegens de gelijkenis tussen pleegvoogdij en adoptie en omdat deze oplossing het belang van het pleegkind dient.

Hoger beroep tegen een vonnis strekkend tot homologatie van een overeenkomst tot pleegvoogdij is mogelijk.

Van C. en R. t/ O.M.

Er werd tijdig een geldig hoger beroep ingesteld tegen het vonnis op 6 mei 1975 gewezen door de Jeugdrechtbank te Brugge, waarbij bekrachtigd werd de akte verleden op 19 december 1974 door de heer Vrederechter te Torhout houdende inrichting van de pleegvoogdij over de kinderen B., doch enkel voor zover gezegde pleegvoogdij wordt uitgeoefend door V.C., waarbij tevens vastgesteld wordt dat de pleegvoogdij slechts door één van de verzoekers uitgeoefend kan worden en derhalve de bekrachtiging van de akte geweigerd wordt wat betreft de pleegvoogdij uit te oefenen door R., echtgenote van voornoemde.

De pleegvoogdij, thans beheerst door de wet van 21 maart 1969, en die als instelling de voortzetting is van de dienstwillige voogdij, beoogt in principe en meestal een voorbereiding, proeftijd of stage te zijn tot de adoptie of wettiging door adoptie, waarbij de mogelijkheid wordt geboden het gedrag, het karakter, de talenten en de gevoelens van het kind te leren kennen, om vervolgens met meer kennis van zaken een definitieve beslissing te kunnen nemen wat de eigenlijke adoptie betreft.

De wet houdt geen uitdrukkelijke verbodsbepaling in wat betreft het uitoefenen van de pleegvoogdij door een echtpaar over hetzelfde kind. Een bepaalde rechtsleer huldigt uitdrukkelijk de stelling dat de pleegvoogdij wel door echtgenoten gezamenlijk kan worden uitgeoefend.

Ten aanzien van de vaststelling dat adoptie door echtgenoten wettelijk wel toegelaten is, zou het onredelijk en onlogisch zijn dat diezelfde echtgenoten niet gezamenlijk de pleegvoogdij zouden kunnen uitoefenen ten voordele van datzelfde kind hetwelk zij eventueel gezamenlijk wel kunnen adopteren.

Uit de vaagheid van de in de wet gebruikte termen kan bezwaarlijk afgeleid worden dat de wetgever een verbodsbepaling desbetreffende heeft willen invoeren. Er dient trouwens te worden vastgesteld dat de in de wettekst gebruikte enkelvoudige term «de pleegvoogd» vergezeld is van de eveneens enkelvoudige termen «pleegkind», «minderjarig kind», het «kind», dit niettegenstaande meerdere kinderen samen het voorwerp van een zelfde pleegvoogdij kunnen uitmaken, derwijze dat uit het gebruik in de wet van voornoemde enkelvoudige vorm geenszins enig imperatief besluit te halen is.

Overigens is het ook duidelijk dat de algemene economie van de wettelijke bepalingen in zake pleegvoogdij, evenzeer als die welke onder meer ook de adoptie zelf beheersen, gericht is op het belang van het kind dat er het voorwerp van uitmaakt. Nu kan bezwaarlijk geloofwaardig worden dat dit kind er ontegensprekelijk belang bij heeft door een echtpaar gezamenlijk en in samenwerking in bescherming te worden genomen. Het zou tenslotte slechts ten nadele van het betrokken kind kunnen uitvallen indien gezegde beperking, die in de wet niet voorkomt, zou worden aanvaard.

Er wordt vastgesteld dat de beide verzoekers de bij de wet gestelde voorwaarden vervullen.

Uit de ter zake gedane navorsingen blijkt daarenboven dat de beide kinderen, die sinds 21 december 1974 in het pleeggezin zijn opgenomen, aldaar een passende verzorging en opvoeding genieten en dat — zoals terecht wordt aangestipt in het vonnis a quo — hun behoud in het gezin in hun belang aangewezen voorkomt.

Om die redenen,

Ontvangt het hoger beroep en er over beslissend, verklaart het gegrond in de maat dat het vonnis aangevochten werd ; Bevestigt het bestreden vonnis, behalve waar het de akte niet bekrachtigde ten aanzien van R. ; doet het dienaangaande teniet en opnieuw wijzend ; Zegt voor recht, dat de akte verleden vóór de heer Vrederechter van het kanton Torhout op 19 december 1974 houdende inrichting der pleegvoogdij over J.B. en C.B. tevens bekrachtigd wordt voor zover deze wordt uitgeoefend door R., appellante voornoemd (...)

NOOT—Pleegvoogdij door twee echtgenoten

1. De pleegvoogdij is een instelling die vrij weinig aandacht krijgt, minder dan ze verdient.

Men heeft onderstreept dat ze als «stage» voor de adoptie kan dienen, hetzij de adoptant de vereiste leeftijd nog niet heeft bereikt, hetzij hij aarzelt de belangrijke stap die de adoptie betekent te wagen. Maar afgezien van deze motieven kan ook de wens bestaan, t.o.v. een minderjarige een verbintenis aan te gaan die minder ver reikt dan de verplichtingen die de adoptant op zich neemt. Als mini-adoptie kan de pleegvoogdij nuttig zijn ; men denke aan de erffrechten (mét reserve) die aan de geadopteerde worden verleend.

2. Kan de pleegvoogdij aan twee echtgenoten opgedragen worden ? Het Hof te Gent komt via verscheidene argumenten tot een bevestigend antwoord.

a) De wettekst verbiedt zulks niet uitdrukkelijk en uit de gebruikte termen kan men geen verbod afleiden.

b) Daar de pleegvoogdij een «mini-adoptie» is, moet het mogelijk zijn, want een echtpaar kan gezamenlijk adopteren.

c) Het belang van het pleegkind vereist dat het onder de juridische pleegvoogdij van zijn twee feitelijke pleegouders geplaatst kan worden.

d) Een «bepaalde rechtsleer» spreekt zich in die zin uit.

Over deze vraag weidt de rechtsleer zelden uit. De oudere auteurs vonden reeds dat ze bij een weinig toegepaste instelling niet te lang mochten stilstaan («le droit n'étant pas une science de luxe, nous nous bornerons à exposer sommairement les conditions et les effets de la tutelle officieuse», LAURENT, *Principes*, IV, nr. 237). DEMOLOMBE (VI, nr. 224) in de negentiende, de *Répertoire Pratique du Droit Belge* (I, Tw. Adoption, nr. 113) in de twintigste eeuw spraken zich uit voor de mogelijkheid van pleegvoogdij door beide echtgenoten. Een Frans vonnis en arrest schijnen die mogelijkheid vanzelfsprekend te vinden (Rb. Seine, 11 november 1897, en Hof Parijs, 10 augustus 1898, D.P., 1898, 2, 528).

Maar onder het nieuwe Belgische regime (1969) opineert VAN MALDEREN (*Adoptie en wettiging door adoptie*, A.P.R., Brussel, 1970, nr. 513-b, p. 342) voorzichtig tégen die mogelijkheid.

3. Het arrest opteert ongetwijfeld voor een gezonde oplossing. Ik veronderstel dat bij een eventuele hervorming van de wet weinigen zich zouden verzetten tegen het vermelden van die oplossing in de wettekst.

4. Of de oplossing conform is aan het positief recht hangt grotendeels af van de vraag of men de pleegvoogdij als een soort voogdij of als een soort adoptie beschouwt. O.i. heeft ze veel meer met de tweede instelling gemeen dan met de eerste. De pleegvoogdij neemt zoals de adoptant vooreerst de ouderlijke plichten op zich, en krijgt daarenboven (in mindere mate dan de adoptant) enkele bestanddelen van het ouderlijk gezag toebedeeld. De voogd daarentegen wordt met het gezag van de ouders bekleed, maar neemt de ouderlijke plichten (onderhoud en opvoeding) niet op zich.

Pluraliteit van voogden is zeker geen algemene regel, het principe ervan wordt zelfs niet algemeen aanvaard (zie DE PAGE, II, nr. 133) ; het is alleszins niet normaal dat man en vrouw *gezamenlijk* voogd zijn over een pupil. Daarentegen is adoptie door een echtpaar heel gewoon, ideaal zelfs. Ook al heeft de wetgever in 1969 de pleegvoogdij uit de adoptiecontext gehaald en geplaatst in de titel waarin o.m. over voogdij gehandeld wordt, zodat men van oordeel zou kunnen zijn dat pleegvoogdij een bijzondere vorm van voogdij is (VAN MALDEREN, o.c., nr. 512, p. 541), toch meen ik dat

men er goed aan doet voor de pleegvoogdij eerder analogieën te zoeken in de adoptie dan in de voogdij.

5. De vraag is evenwel of men zo maar de adoptiewetgeving (in casu art. 346, 1e lid, B.W.) analogisch mag toepassen op een andere, zij het verwante instelling. Mag men hier analogisch redeneren, terwijl het inrichten van de pleegvoogdij een wijziging meebrengt van het beschermingsregime van het pleegkind, aangezien de uitoefening van gezag en vertegenwoordiging er door geraakt worden ? Kan men bij zulke aangelegenheid buiten de strenge perken van de wet treden ? En hoe zullen de twee echtgenoten de hun toegekende bestanddelen van het ouderlijk gezag (recht van bewaring, wettelijk beheer) uitoefenen ? Volstaat het «per analogie» art. 373 en 389 B.W. toe te passen ?

6. Wat er van zij, het past o.i. niet in dit debat met het belang van het kind te schermen. Het belang van het kind is geen doel dat alle middelen heiligt, zelfs niet als het erom gaat het kind te beschermen tegen de inertie van de wetgever.

7. Betreffende de mogelijkheid van hoger beroep tegen het vonnis, vgl. VAN MALDEREN, o.c., nr. 513, c, p. 342.

J. Pauwels

HOF VAN BEROEP TE ANTWERPEN

K.I. — 21 JUNI 1977

Voorzitter : de h. Paternostre

Raadsheren : mevr. de Man en de h. Claessens

Openbaar ministerie : de h. Velleman

Advocaat : mr. Mahieu

Probatie, opschorting en uitstel—Opschorting—Onderzoeksgerecht—Vertegenwoordiging van de verdachte—Instemming van de verdachte.

Indien de verdachte niet in persoon voor de raadkamer is verschenen, doch vertegenwoordigd werd door zijn raadsman, kan hij niet de volgens art. 3 van de wet van 29 juni 1964 vereiste instemming met de maatregel van opschorting gegeven hebben.

L.

(...)

Overwegende dat het verzet, regelmatig naar vorm en termijn, ontvankelijk is ;

Overwegende dat uit de stukken van de rechtspleging blijkt dat de verdachte niet in persoon voor de raadkamer is verschenen doch er vertegenwoordigd werd door zijn raadsman, zodat hij zijn instemming met de voorgenomen maatregel van opschorting, die voorgeschreven is door artikel 3 van de wet van 29 juni 1964, niet kan hebben gegeven ;

Overwegende dat de wet van 29 juni 1964 aan de onderzoeksgerechten toestaat in bepaalde omstandigheden de opschorting van de uitspraak van de veroordeling te gelasten op het ogenblik dat deze gerechten zich dienen uit te spreken op het verslag van de onderzoeksrechter en in de vorm en onder de voorwaarden bepaald in de eerste twee leden van het enig artikel nr. XV van de wet van 25 oktober 1919 ;

Overwegende dat noch de eerste twee leden van het enig artikel nr. XV van de wet van 25 oktober 1919, noch enig ander wetsartikel de vertegenwoordiging van de verdachte

voor de onderzoeksgerechten toelaat wanneer deze gerechten van die uitzonderlijke bevoegdheid om ten gronde te beslissen gebruik maken ;

Overwegende dat het ontbreken van de instemming van de verdachte met de maatregel van opschorting en de vertegenwoordiging van de verdachte bij die rechtspleging eveneens de nietigheid van de beschikking waartegen verzet met zich meebrengt ;

Overwegende dat het hof, kamer van inbeschuldigings-telling, gelet op de nietigheid van de bestreden beschikking, de zaak tot zich dient te trekken ;

Overwegende dat de feiten omschreven onder de telast-legging strafbaar zijn gesteld met criminele straffen name-lijk opsluiting ingevolge de artikelen 372, 374, 378 van het Strafwetboek ;

Overwegende dat verdachte ter zitting van het hof uit-drukkelijk vraagt de gunst te mogen genieten van de op-schorting van de uitspraak van de veroordeling ;

(...)

Overwegende dat verdachte zijn spijt over het gebeurde heeft uitgedrukt ; dat hij thans bij beschikking van de Jeugdrechtbank te Hasselt, bekrachtigd door arrest van dit hof onder toezicht werd geplaatst in het Jongenstehuis te G. ; dat gebleken is dat hij aldus in een voor hem geschikt milieu werd opgenomen ; dat een toepassing van de straf-wet door het opleggen van een straf voor de overblijvende en minder zware feiten dan die waarvoor hij door de jeugdrechtbank onder toezicht werd geplaatst, in de huidige stand geen zin heeft en alleen maar nadelige in-vloed kan hebben op de kansen van heraanpassing van verdachte ; dat zijn huidig gedrag laat verhopend dat de gunstmaatregel van de opschorting van de veroordeling zijn heraanpassing zal bevorderen ;

Overwegende dat de openbaarheid van de debatten de declassering van verdachte zou kunnen veroorzaken of zijn reclassering in gevaar zou kunnen brengen ;

(...)

NOOT—1. In verband met de behandeling in raadkamer van het verzoek tot opschorting van de uitspraak van de veroordeling op grond van art. 3 van de wet van 29 juni 1964, zie : R. CHARLES, «Wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie», R.W., 1964-65, 397.

Betreffende de verplichting de op grond van de wet van 29 juni 1964 getroffen maatregelen met redenen te omkleden, zie ook : Cass., 21 september 1970, R.W., 1970-71, 1007, met noot ; Cass., 8 juni 1971, Arr. Cass., 1971, 1011 ; Cass., 26 oktober 1976, in zake V.L.

2. In verband met de vertegenwoordiging van de verdachte, zie ook : anders : Corr. Luik, 23 maart 1973, Pas., 1973, III, 47 ; C.J. VANHOUDT en W. CALEWAERT, *Belgisch strafrecht*, 2e uitg., III, p. 971.

3. Wanneer de vonnisgerechten — en bij uitzondering, zoals ten deze, ook de onderzoeksgerechten — vaststellen dat de verdachte zich onmogelijk kan verplaatsen kunnen ze aan zijn raadsman toestaan hem te vertegenwoordigen. De rechter beoordeelt dan op onaantastbare wijze of de verdachte zich al dan niet in de onmo-gelijkheid bevindt om persoonlijk te verschijnen.

De arresten van het Hof van Cassatie van 29 april 1963 en van 6 september 1976 betreffende de vertegenwoordiging van de ver-dachte in geval van onmogelijkheid om zich te verplaatsen be-klemtonen de draagwijdte van de algemene regel vervat in art. 185, § 2, lid 2, van het Wetboek van Strafvordering (Cass., 29 april 1963, Pas., 1963, I, 910 ; Cass., 6 september 1976, R.W., 1976-77, 2144, met noot ; noot van de eerste advocaat-generaal F. DUMON bij Cass., 6 september 1976, Arr. Cass., 1977, 17).

A. Vandeplas

RECHTBANK VAN KOOPHANDEL TE BRUGGE

KORT GEDING — 7 NOVEMBER 1977

Voorzitter : de h. Campers

Advocaten : mrs. Orban loco Brose, Lievens en Vilain loco Gonthier

Wisselbrief en orderbriefje—Openbaarmaking van pro-test—Bevel van voorlopige schorsing in kort geding.

In gevallen die de wettelijke voorwaarden van openbaarmaking van de protestakte of de materiële geldig-hed van de wisselverbindenissen betreffen is de rechter in kort geding, om onherstelbaar nadeel te voorkomen, be-voegd om te beslissen dat een protest niet zal worden ge-bracht op de bij art. 443 Fw. bedoelde tabel. Hierdoor wordt het principe van de scheiding der machten niet mis-kend.

P.V.B.A. H. t/ Ontvanger van het Kantoor der Registratie en Protesten te Brugge en N.V. L.

Overwegende dat de vordering ertoe strekt eerste ver-weerder zich te horen verbieden de protestakte opgemaakt door deurwaarder Richard Heinkens op 6 oktober 1977 betreffende de drie wissels waarvan eiseres de betrokkene is, tweede verweerder de begunstigde, in het register der protesten op te nemen ;

dat de vordering, subsidiair, ertoe strekt eerste verweer-der te horen gebieden in het register der protesten, onder de publikatie van gezegde protesten, de volgende vermeldingen te publiceren : «Huidig effect werd geprotesteerd, niet bij gebreke aan provisie maar omdat een betwisting bestaat betreffende de goederen waarvoor het effect werd opgesteld ; een vordering werd door de geprotesteerde in-gesteld ;

dat de vordering er nog toe strekt het bevelschrift ge-meen te doen verklaren aan tweede verweerder ;

Overwegende dat eiseres, tot staving van haar vordering, hoofdzakelijk inroept dat de goederen, waarvoor de ge-protesteerde wissels werden opgemaakt, bij inspectie on-verkoopbaar bleken te zijn en niet conform met de ver-schillende bestellingen ;

dat zij dienaangaande verwijst naar haar grieven uiteen-gezet in haar schrijven van 3 augustus 1977, het antwoord van S. Ltd van 16 augustus 1977 en naar de vordering die zij ingesteld heeft tegen huidige verweerders en de ven-nootschap S. Limited, leverancier van de betwiste goede-ren, voor de rechtbank van koophandel te Brussel en een kopie voorlegt van het exploit van dagvaarding ;

Overwegende dat eerste verweerder de vordering be-twist ;

dat hij hiertoe enerzijds aanvoert dat de publikatie van een protestakte enkel vermeden kan worden zoals bepaald door artikel 14 van de wet van 10 juli 1877 op de protes-ten ;

dat hij anderzijds opwerpt dat de rechtbanken de uit-voering van artikel 443 faillissementswet niet mogen schor-sen om de reden dat de tabel, bedoeld door voormeld artikel, een akte is die tot de uitsluitende bevoegdheid van de uitvoerende macht behoort ;

Overwegende dat tweede verweerder de vordering be-twist ;

dat zij zich hiertoe eveneens beroept op de scheiding der machten tussen rechter en bestuur en besluit dat het onderhavige geschil door de wet aan de rechterlijke macht is onttrokken ;

Overwegende dat door recente rechtsleer, gebaseerd op de jongste rechtspraak inzake de rechterlijke toetsing van overheidshandelingen, wordt aangenomen dat de rechter in kort geding om onherstelbaar nadeel te voorkomen en in gevallen die de wettelijke voorwaarden voor openbaarmaking van de protestakte of die de materiële geldigheid van de wisselverbindenissen aanbelangen, bevoegd is om te beschikken dat een protest niet zal worden gebracht op de bij artikel 443 F.W. bedoelde tabel, zonder hierdoor het principe van de scheiding der machten te miskennen (cf. A.P.R., verbo Wisselbrief en orderbriefje, door Jan Ronse, deel II, nrs. 2026, 2027 en 2028) ;

dat met deze rechtsleer kan worden ingestemd ;

Overwegende dat het overgelegd schrijven van 16 augustus 1977 van S. Ltd, voornoemd, aan eiseres en het feit dat eiseres het geschil voor de rechter ten gronde heeft gebracht — hetgeen door verweerders niet wordt betwist — afdoende zijn om vast te stellen dat de betwisting van de betrokkene ernstig voorkomt ;

dat dit een reden is om bij voorraad te beschikken dat de voorwaarden voor het opmaken van het protest niet vervuld zijn en dat dientengevolge het protest niet zal worden gebracht op de bij artikel 443 F.W. bedoelde tabel (cf. A.P.R., *op. cit.*, nr. 2028) ;

Overwegende dat niet wordt betwist dat eiseres steeds met krediet handelt ;

dat de voorlopige schorsing van de openbaarmaking van de protestakten waarvan spraak derhalve de enige oplossing is om een mogelijk onherstelbaar nadeel te voorkomen (cf. A.P.R., *op. cit.*, nr. 2028) ;

Om die redenen,

leggen verbod op aan eerste verweerder, in zijn gezegde hoedanigheid, de protestakten opgemaakt door Richard Heinkens, gerechtsdeurwaarder ter Torhoutsteenweg, 50, 8200 Brugge, op 6 oktober 1977 betreffende de drie wissels waarvan eiseres de betrokkene is en tweede verweester de begunstigde respectievelijk voor een bedrag van (...) in het register der protesten op te nemen ;

verklaren het bevelschrift gemeen aan tweede verweester ;

Zeggen dat de kosten worden voorbehouden om eventueel daarover te worden gewezen bij de behandeling over de grond van de zaak

Verklaren tegenwoordig bevelschrift uitvoerbaar bij voorraad niettegenstaande elk rechtsmiddel en zonder borgtocht ;

EUROPEES RECHT

Overzicht van rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen
(Week van 21 - 25 november 1977)

Zaak 43/77 — P.v.b.a. «Industrial Diamond Supplies» /Riva — 22-11-1977 — *Executieverdrag* — (prejudiciële zaak)

Deze zaak heeft betrekking op de uitlegging van de artikelen 30 en 38 van het Verdrag van 27 september 1968 betreffende de

rechterlijke bevoegdheid en de tenuitvoerlegging van beslissingen in burgerlijke en handelszaken. Gevraagd wordt om uitlegging van de term «gewone rechtsmiddelen» in de artikelen 30 en 38.

Blijkens het dossier werd verzoekster in het hoofdgeding, P.v.b.a. Industrial Diamond Supplies te Antwerpen, door de Pretore te Turijn veroordeeld tot betaling aan verweerder in het hoofdgeding L. Riva, handelsvertegenwoordiger te Turijn, van de som van Italiaanse lire 50 000 000 aan provisie, verschuldigd in het kader van de contractuele band tussen partijen. Het vonnis van de Pretore te Turijn is uitvoerbaar. Op 25 november 1976 bewilligde de Rechtbank van Eerste aanleg te Antwerpen in een verzoek om verlot tot tenuitvoerlegging in België van het te Turijn gewezen vonnis.

Op 15 december 1976 is Industrial Diamond Supplies bij de Rechtbank te Antwerpen in beroep gekomen tegen dit vonnis en op 27 december 1976 stelde zij bij het Hof van Cassatie te Rome beroep tot cassatie in van het vonnis van de Rechtbank te Turijn.

Industrial Diamond Supplies verzocht daarop de Rechtbank te Antwerpen de uitspraak omtrent de tenuitvoerlegging van het vonnis aan te houden totdat in Italië een definitieve beslissing tussen partijen is genomen.

Om op dit verzoek te kunnen beslissen heeft de Rechtbank te Antwerpen het Hof twee vragen voorgelegd om te vernemen of de term «gewone rechtsmiddelen» in de artikelen 30 en 38 van het Executieverdrag moet worden opgevat als een verwijzing naar het nationale recht dan wel als een autonoom begrip, dat in het kader van het Executieverdrag zelf moet worden uitgelegd, en welke betekenis deze term in het tweede geval in het kader van het Verdrag heeft.

Het karakter van de term «gewone rechtsmiddelen» als verwijzing naar het nationale recht of als autonoom begrip

Volgens artikel 30 van het Executieverdrag kan «de rechterlijke autoriteit van een verdragsluitende Staat, bij wie de erkenning van een in een andere verdragsluitende Staat gegeven beslissing wordt ingeroepen, zijn uitspraak aanhouden, indien tegen deze beslissing een gewoon rechtsmiddel is aangewend».

Volgens artikel 38, eerste alinea, kan «het gerecht dat over het verzet oordeelt, op verzoek van de partij die het verzet heeft gedaan, zijn aanspraak aanhouden, indien tegen de in den vreemde gegeven beslissing in de Staat van herkomst een gewoon rechtsmiddel is aangewend, of indien de termijn daarvan niet is verstreken».

Het Hof overweegt dat de vergelijking van de rechtsbegrippen in de verschillende Lid-Staten der Gemeenschap leert dat het onderscheid tussen «gewone» en «buitengewone» rechtsmiddelen in sommige Lid-Staten een wettelijke basis heeft en in andere hoofdzakelijk dan wel uitsluitend op door de rechtsleer gemaakte onderscheidingen berust, terwijl het in een derde groep Staten volslagen onbekend is.

Mitsdien zou een uitlegging van de term «gewone rechtsmiddelen» door verwijzing naar een nationaal rechtstelsel tot rechtsonzekerheid leiden. Het Hof antwoordde op de vraag van de nationale rechter dat de term «gewoon rechtsmiddel» in de zin van de artikelen 30 en 38 van het Executieverdrag enkel in het kader van het Verdrag zelf moet worden bepaald, en niet volgens het recht van de Staat van herkomst van de beslissing dan wel van de Staat waar erkenning of tenuitvoerlegging wordt gevraagd.

De betekenis van de term «gewoon rechtsmiddel» in het Executieverdrag

Deze moet worden opgevat als betekenis elk rechtsmiddel dat tot het normale verloop van een procedure behoort en dat als zodanig een ontwikkeling van de rechtsgang vormt, waarmee elke partij redelijkerwijze rekening moet houden.

Het Hof besliste dat in de artikelen 30 en 38 Executieverdrag onder een «gewoon rechtsmiddel» dat tegen een vreemde beslissing is of kan worden aangewend, moet worden verstaan elk rechtsmiddel dat tot vernietiging of wijziging van een overeenkomst

stijg het Verdrag te erkennen of ten uitvoer te leggen beslissing kan leiden en waarvan de aanwending in de Staat van herkomst is gebonden aan een wettelijk bepaalde termijn die tengevolge van diezelfde beslissing begint te lopen.

Zaak 65/77 — Razanatsimba — (prejudiciële zaak) — 24-11-1977 — *Vrijheid van vestiging — Verdrag van Lomé*

Verzoeker in het hoofdgeding Razanatsimba, afkomstig uit Madagaskar, die een «licence en droit» en een «certificat d'aptitude à la profession d'avocat» bezit, heeft verzocht om inschrijving als advocaat bij de Rechtbank te Rijsel. De Raad van Orde heeft echter een voorbehoud gemaakt ten aanzien van de nationaliteitsvoorwaarde in een Franse wet van 31 december 1971, luidende: «Onverminderd internationale Verdragen moet de betrokkene de Franse nationaliteit bezitten.»

Nadat verzoeker zich had beroepen op artikel 62 van het Verdrag van Lomé, kwam de zaak voor het Cour d'Appel te Douai, dat van oordeel was dat voor de uitspraak in het geding uitlegging noodzakelijk was van het gemeenschapsrecht, en zich tot het Hof van Justitie wendde met de vraag of artikel 62 van het Verdrag van Lomé van 28 februari 1975 onderdanen van de ACS-landen, en met name van Madagaskar, het recht verleent zich op het grondgebied van een Lid-Staat te vestigen, in casu op Frans grondgebied, zonder dat voorwaarden kunnen worden gesteld met betrekking tot de nationaliteit.

Het Verdrag van Lomé verwijst naar de beide groepen Staten die door het Verdrag worden gebonden, namelijk de ACS-landen enerzijds en de Lid-Staten van de EEG anderzijds, en bepaalt dat iedere Staat die tot een der beide groepen behoort de onderdanen van de Staten die tot de andere groep behoren niet discriminerend zullen behandelen. Daarentegen heeft het Verdrag niet ten doel de gelijkheid van behandeling te verzekeren tussen de onderdanen van de ACS-landen en de EEG-landen, het bevat met name niet de verplichting voor de ACS-landen of de EEG-landen alle onderdanen van een Staat die tot de andere groep behoort een identieke behandeling te garanderen als hun eigen onderdanen.

Daar verzoeker in het hoofdgeding artikel 62 van het Verdrag van Lomé gelijkgesteld heeft met de vestigingsbepalingen in het EEG-Verdrag, moet worden onderzocht of de onderdanen van een ACS-land eventueel gerechtigd zijn op grond van het non-discriminatiebeginsel van artikel 62 een beroep te doen op de bijzondere voordelen die op vestigingsgebied door een Lid-Staat aan andere ACS-landen worden toegekend.

Tussen Frankrijk en Madagaskar bestaat ter zake een bijzondere regeling, die echter ten aanzien van advocaten beperkt is tot het vrij verrichten van diensten in bepaalde gevallen.

Dit leidt tot de vraag of het non-discriminatiebeginsel van artikel 62 eventueel moet worden opgevat in die zin dat het in Frankrijk aan een onderdaan van Madagaskar dezelfde behandeling waarborgt als de onderdanen van aldus begunstigde ACS-landen.

Voor de beantwoording van deze vraag kan worden volstaan met de vaststelling dat het non-discriminatiebeginsel van artikel 62 niet wordt geschonden doordat een Lid-Staat eventueel een gunstiger behandeling voorziet voor de onderdanen van een ACS-land, voor zover deze behandeling voortvloeit uit internationale overeenkomsten die wederzijds rechten en verplichtingen bevatten.

Het Hof verklaarde voor recht dat artikel 62 van het Verdrag van Lomé een onderdaan van een ACS-land niet het recht verleent zich op het grondgebied van een Lid-Staat te vestigen, zonder dat deze aan voorwaarden omtrent de nationaliteit behoeft te voldoen bij de uitoefening van beroepen die door de wetgeving van die Staat aan zijn eigen onderdanen zijn voorbehouden.

Zaak 38/77 — Enka B.V./Inspecteur der Invoerrechten en Accijnzen (prejudiciële zaak) — 23-11-1977 — *Douanewaarde — Belasting*

Deze zaak heeft betrekking op de uitlegging van een aantal bepalingen van richtlijn no. 69/74/EEG van de Raad van 4 maart 1969 inzake de harmonisatie van de wettelijke en bestuursrechtelijke bepalingen met betrekking tot het stelsel van douane-entrepots.

Het hoofdgeding tussen de Nederlandse douaneadministratie en een importeur betreft de bepaling van de douanewaarde bij uitslag uit het entrepot te Arnhem van een partij staalkoorden voor autobanden, die door een Ierse fabrikant was verkocht aan een koper in het Groothertogdom Luxemburg.

Volgens de douane — verweerster in het hoofdgeding — zijn de kosten voor opslag in entrepot van de goederen bij de bepaling van de douanewaarde niet aftrekbaar van het globale bedrag dat door de verkoper aan de koper in rekening is gebracht, terwijl zij volgens verzoekster in het hoofdgeding wel moeten worden afgetrokken.

Artikel 10, lid 2, sub d), van richtlijn no. 69/74 bepaalt dat «Bij het in aanmerking nemen van de betaalde of te betalen prijs voor het bepalen van de douanewaarde de volgende bijzondere bepalingen gelden :

a)

b)

c)

d) in de douanewaarde moeten niet worden begrepen de kosten voor opslag en bewaring in goede staat van de goederen tijdens hun verblijf in de entrepots, die de koper draagt, wanneer de door hem betaalde of te betalen prijs basis voor de waardebepaling is.»

Op de vraag of deze bepaling van zodanig specifieke aard is, dat zij als rechtstreeks verbindend kan worden aangemerkt, dus directe werking heeft, antwoordde het Hof dat de justitiabelen een beroep kunnen doen op artikel 10, lid 2, sub d), van de richtlijn no. 69/74 teneinde te doen vaststellen of de nationale uitvoeringsmaatregelen ermee in overeenstemming zijn ; de nationale rechterlijke instantie moet aan dit artikel voorrang geven boven de nationale voorschriften die ermee in strijd zouden blijken te zijn.

Op de vraag of deze bepaling moet worden uitgelegd in die zin dat de betaalde of te betalen prijs die basis voor de waardebepaling is, moet worden verminderd met de kosten van opslag van de goederen tijdens hun verblijf in entrepots, antwoordde het Hof dat artikel 10, lid 2, sub d), van richtlijn no. 69/74 aldus moet worden uitgelegd, dat wanneer de douanewaarde van goederen wordt bepaald op basis van de door de koper betaalde of te betalen prijs en deze, naast de eigenlijke prijs der goederen, tevens een bedrag omvat voor de kosten van opslag en bewaring in goede staat van de goederen tijdens hun verblijf in entrepot op het grondgebied van de Gemeenschap, die prijs zodanig moet worden aangepast, dat deze elementen daarin niet zijn begrepen.

NIEUW RECHT OP KOMST

MEERDERJARIGHEID OP 18 JAAR — EEN KANS OP EMANCIPATIE

I. DISCUSSIEPUNTEN INZAKE DE MEERDERJARIGHEID OP 18 JAAR

A. Een wetsontwerp

1. Op het einde van 1975 ontstond enige deining rond een

regeringsontwerp tot wijziging van de meerderjarigheidsleeftijd : 18 jaar werd voorgesteld om de huidige 21 te vervangen. Dit in navolging van de resolutie van het ministercomité van de Raad van Europa (72) 29 van 19 september 1972 over "De verlaging van de leeftijd van volledige juridische bekwaamheid". Deze resolutie vroeg aan de lid-staten een eenvoudige meerderjarigheids-

leeftijd, liefst op 18 jaar. Het uitgangspunt van het ontwerp behelst een technische wijziging. Waar 21 staat wordt 18 gezet en 25 wordt door 20 vervangen¹. Naast deze leeftijdswijzigingen wordt de toestemming tot het huwelijk die ouders aan hun kinderen dienen te verlenen herzien in de zin dat na de meerderjarigheid op 18, deze toestemming nodig zou blijven tot 20 jaar. Trouwlustigen die geen ouderlijke toestemming krijgen, zouden deze kunnen vragen aan de jeugdrechtsbank (voor -18-jarigen) of de rechtsbank van eerste aanleg (voor + 18-jarigen). Indien beide ouders overleden zijn, in de onmogelijkheid verkeren hun wil te kennen te geven, afwezig zijn of geen bekend verblijf hebben, moet de toestemming gevraagd worden van de familieraad en dit tot 18 jaar. Daarna hoeven deze geen toestemming meer te krijgen. De akte van eerbied zou verdwijnen. Naast deze regeling rond de toestemming tot het huwelijk worden de gevolgen die deze meerderjarigheidsverlaging heeft op de adoptie, ontvoogding en het handelsrecht technisch aangepast. Eveneens worden de implicaties van het ontwerp op de bijzondere jeugdzorg op een dergelijke technische wijze behandeld.

2. De deining rond het ontwerp betreft vooral de gevolgen t.a.v. de bijzondere jeugdzorg. Het jeugdbeschermingsrecht zou niet meer gelden vanaf 18 jaar (wat de maatregelen betreft) omdat de meerderjarigheid dan ingaat en de jeugdrechter slechts bevoegd is tot aan de meerderjarigheid. Voor beschermingsmaatregelen zou er geen financiering meer zijn vanaf 18 jaar.

Wij verdedigen de stelling dat de meerderjarigheid op 18 een evidentie is. Dit principe zou o.i. niet in discussie mogen zijn. Dat dit gevolgen heeft op de jeugdbescherming is eveneens evident. Minder evident is de stelling dat deze gevolgen enkel negatief zouden zijn. Wij verdedigen niet de financiële afbouw van de bijzondere jeugdzorg die deze wet latent op het oog heeft. Wij zijn echter evenmin van mening dat elke beperking van de jeugdbeschermingsinterventie per se negatief is. Daarom stellen wij dat beschermingsmaatregelen moeten blijven bestaan en ruim gefinancierd dienen te worden als de (18-jarige) meerderjarige zelf deze maatregelen uitdrukkelijk wenst. Deze stellingen worden verder gefundeerd.

B: Reacties

3. In verband met de gevolgen van het wetsontwerp op de bijzondere jeugdzorg werd vanuit verscheidene hoeken gereageerd. Daar de wet duidelijk financiële besparingen op het oog heeft — waarover verder meer — betekent het een financiële aderlating voor de instellingen van bijzondere jeugdzorg. Inderdaad wordt de financiering van de instellingen in principe stopgezet bij de meerderjarigheid². Van de kant van het Verbond voor Instellingen van Bijzondere Jeugdzorg (V.I.B.J.) wordt daarenboven de vraag gesteld of men hier wel van besparing kan spreken, vermits deze "quasi besparing" een verspilling zou teweegbrengen op termijn, zoals "kronische werkloosheidsvergoedingen, minder financiële bijdragen in de lasten van de Staat omwille van massaal ongeschoold werk, meer mislukkingen in huwelijk en gezin waardoor de kinderen van sociaal gehandicapte ouders de vicieuze cirkel niet kunnen doorbreken en op beurt hun kinderen moeten laten opnemen die een bom geld kosten aan de Staat, verhoogde criminaliteit

¹ Zo zou de door de ouders te geven huwelijksstoelating tot 20 jaar nodig blijven (momenteel is dit tot 25, met de mogelijkheid van de akte van eerbied) en de terbeschikkingstelling van de Regeering die de jeugdrechter net voor de meerderjarigheid kan uitspreken wordt eveneens beperkt tot 20 i.p.v. 25 jaar.

² Zie nochtans art. 37 van de lijst der erkenningsvoorwaarden voor instellingen, bijgevoegd bij het K.B. van 22 november 1974 (B.S. 11 december 1974), waar de mogelijkheid opengelaten wordt — zij het vrij beperkt — om na de meerderjarigheid als overgangsmaatregel een meerderjarig geworden in een instelling te behouden.

waardoor gevangenen goed bevolkt blijven en hiermee de last-post van de Staat blijven vergroten e.a."³.

4. Een tweede reactie betreft de pedagogische beperking. Opvoedingsprogramma's zijn nog niet afgewerkt op 18 jaar. Andere zullen niet meer aangevat worden vanaf de leeftijd van 16-17 jaar omdat dit geen zin meer zou hebben. Het contactcomité voor de werken van jeugd- en kinderscherming is hiervoor bevreemd⁴. Ook voor het V.I.B.J. ligt hier een spilargument⁵ evenals voor MAHILLON en LOX⁶. Gesteld wordt dat mensen die onder de bijzondere jeugdzorg vallen, die reeds op velerlei gebied benadeeld zijn, door een loutere vermindering van hun recht op hulp met drie jaar, nog een trap na zouden krijgen. Dit zou de institutionalisering van de marginalisering inhouden⁵.

Sporadisch hoort men ook de vrees opklinken voor de mogelijkheid die ouders zouden krijgen om zich totaal te ontdoen van hun kinderen. Deze vaandelvlucht zou 18-jarigen dus totaal in de kou zetten op een moment dat eventueel studies aangevat dienen te worden, een werkmilieu gezocht, fundamentele keuzes gemaakt⁵.

5. Een meer fundamentele kritiek is gefundeerd op het speciale karakter die de leeftijd van 18-21 zou uitmaken. FORE, adviseur V.I.B.J.: "De slotfase van de adolescentie kan als een zeer belangrijk en uniek versnellingsproces naar de volwassenheid gezien worden, waarin materiële hulp en morele steun onontbeerlijk zijn." Hij stelt dat deze problematiek niet verschoven zou kunnen worden naar de periode 15-18 jaar, "zij maken een onvervreemdbaar deel uit van de groeiperiode 18-21 jaar en ouder". Hij distilleert hieruit een argument om de meerderjarigheid te behouden op 21⁷. Voor MAHILLON en LOX geldt dit argument meer speciaal t.a.v. licht mentaal gehandicapten die in de periode van 18-21 nog heel wat vooruitgang zouden kunnen maken en voor wie verlengde minderjarigheid een te ver doorgedreven maatregel zou zijn⁸.

C. Voorstellen i.v.m. de bijzondere jeugdzorg

6. Deze kritieken inspireerden bepaalde voorstellen. Andere ontstonden vanuit een wrevel dat het ontwerp niet ver genoeg ging. Zo meent FORE (V.I.B.J.) dat minderjarigen uit de bijzondere jeugdzorg door de verlaging van de meerderjarigheid nog sterker gemarginaliseerd zouden worden en stelt hij voor om 21 als meerderjarigheidsgrens te behouden⁵.

7. Een tweede reeks voorstellen behelst een specifiek regime voor de bijzondere jeugdzorg. Als men dan toch de meerderjarigheid op 18 jaar wil vaststellen, dan zou dit wel kunnen mits men de mogelijkheid behoudt tot het nemen van maatregelen van jeugdbescherming voor de periode van 18 tot 20-21 jaar. Het voorontwerp voorzag in het behoud van twee van de vier moge-

³ R. FORE, *Brandpunten rond het wetsontwerp tot verlaging van de leeftijd van burgerlijke meerderjarigheid tot 18 jaar*, nota, niet gepubliceerd, p. 6. Deze nota wordt ook onderschreven door het actiecomité der verontruste ouders die haar kopieerde en in haar uitgave AVO-berichten van januari 1975 bijvoegde als bijlage.

⁴ *Contact*, bulletin van het contactcomité van de werken voor jeugd- en kinderscherming, 1975, nr. 5. De teksten rond de contactdag van 31 maart 1976, georganiseerd door het contactcomité (MAHILLON en VAN HEULE) werden gepubliceerd in *Het Kind*, nrs. 4 en 5, 1976, van het Nationaal Werk voor Kinderwelzijn. Eveneens werd door het comité een brochure uitgegeven.

⁵ R. FORE, o.c.

⁶ P. MAHILLON, en F. LOX, "L'abaissement de l'âge de la majorité", J.T., 1976, 145.

⁷ R. FORE, o.c., p. 3.

⁸ P. MAHILLON en F. LOX, o.c.; P. MAHILLON, voorstellen voor de contactdag verlaging van de meerderjarigheid op 18 jaar (contactdag 31 maart 1976, zie voetnoot 4).

lijke maatregelen die de jeugdrechter t.a.v. de minderjarige kon nemen. Thans kan de jeugdrechter de minderjarige berispen, onder opvoedingsbijsstand plaatsen, toevertrouwen aan een betrouwbaar persoon of erkende inrichting en tenslotte toevertrouwen aan de groep rijksgestichten voor observatie en opvoeding onder toezicht. Volgens het voorontwerp zou van de mogelijkheid tot opvoedingsbijsstand en de toevertrouwing aan de groep rijksgestichten voor observatie en opvoeding onder toezicht behouden blijven.

De Raad van State sprak hierover een negatief advies uit met het argument dat moeilijk van opvoedingsbijsstand kan worden gesproken als er geen ouderlijke macht meer bestaat (opvoedingsbijsstand is een hulp aan de ouderlijke macht), aangezien de minderjarigheid beëindigd is. Het toevertrouwen aan de groep rijksgestichten voor observatie en opvoeding onder toezicht vindt de Raad van State strijdig met het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens dat de persoonlijke vrijheid van een ieder garandeert⁹. De Raad van State voegt daar nog aan toe dat elke plaatsing in een instelling of bij een betrouwbaar persoon juridisch zinloos is, aangezien dit overdracht van ouderlijke macht betekent, ouderlijke macht die niet meer zou bestaan.

Het ministerie accepteerde de kritiek, en liet in het definitief ontwerp de twee mogelijkheden weg.

8. De idee om na de meerderjarigheid bepaalde maatregelen van bijzondere jeugdzorg te laten voortlopen bleef echter stand houden.

De Franse ervaring wijst ook in die richting. De wet op de meerderjarigheidsverlaging van 5 juli 1974 werd gevolgd door een decreet van 18 februari 1975 dat de mogelijkheid open laat voor jonge meerderjarigen om tot hun 21 jaar verlenging te krijgen van de genomen maatregel, dit indien de betrokkene er mee akkoord gaat. Ook Denemarken voorziet in verlenging van de maatregel na de aanvang van de meerderjarigheid¹⁰. West-Duitsland behoudt de bevoegdheid van de Jugendstrafrichter voor meerderjarigen tussen 18 en 21 jaar.

In België stelt HUVELLE, directeur V.I.B.J., voor de maatregelen te behouden tot 20 jaar met akkoord van de betrokkene; hij wil dit echter niet toegepast zien voor de opvoedingsbijsstand¹¹. Een gelijkaardig idee formuleert de jeugdrechter VAN HEULE. Hij ziet twee mogelijkheden: enerzijds zou de jeugdrechter op verzoek of met akkoord van de betrokkene de maatregelen kunnen verlengen tot 20 jaar; anderzijds zou de procureur des Konings de verlenging kunnen eisen bij de jeugdrechter als bewezen is dat de minderjarige in gevaar zou verkeren bij zijn meerderjarigheid op 18 jaar. De jeugdrechter alleen zou er dus niet over kunnen beslissen¹².

Verder gaat het voorstel van de raadsheer MAHILLON. Hij stelt voor, naast verlenging van de maatregelen op verzoek of met akkoord van de betrokkene, een nieuwe categorie van zwakzinnigen te creëren, "de licht debielen", en deze in een beperkte "prorogatie" van minderjarigheid te stellen tot hun 21 jaar. Hij zou de persoon "van wie gebleken is dat hij nog tijdelijk ongeschikt is om zichzelf te leiden en zijn goederen te beheren, wegens geestelijke achterlijkheid, gekenmerkt door een uitgebleven ontwikkeling van de gezamenlijke vermogens van verstand, gevoel en wil"¹³ tot 21 jaar onder toezicht van de jeugdrechter laten. Het parallelisme met de verlengde minderjarigheid is sprekend, het enige verschil ligt in de beperking van de "prorogatie" tot 21 jaar, terwijl de

verlengde minderjarigheid in principe onbeperkt is hoewel zij steeds opgeheven kan worden.

D. De idee van de trapsgewijze meerderjarigheid

9. Naast de voorstellen i.v.m. de bijzondere jeugdzorg werd de idee geopperd om de geleidelijke meerderjarigheid in te voeren.

Hiermee wordt bedoeld een trapsgewijs toekennen van de huidige "meerderjarigheidsrechten".

Professor ROOD-DE BOER stelde reeds in 1964 voor om de volwassenheid juridisch stapsgewijs te realiseren¹⁴ en duidde ook twee mogelijke wegen aan. Van de ene zijde wil men dit groeiend meerderjarig worden individualiseren door rechten te geven aan minderjarigen voor zover zij dit individueel aankunnen zonder wettelijk een leeftijd vast te stellen. Bij een conflict zou een jeugdrechter dan kunnen beslissen of de minderjarige voor dit bepaald geval reeds als meerderjarig moet worden beschouwd. De andere visie wil duidelijke leeftijden vaststellen waarop bepaalde rechten zich actualiseren. ROOD-DE BOER rekent zichzelf onder de tweede groep¹⁵.

In België werd een coherent voorstel gedaan door Info-Jeugd Nationaal. Dit voorstel gaat ervan uit dat de volledige meerderjarigheid bereikt dient te worden op 18 jaar, en kent een aantal rechten toe op jongere leeftijd, sommige zonder leeftijdsbepaling, andere vanaf 12, 13, 15 jaar¹⁶.

II. MEERDERJARIGHEID OP 18 JAAR, ONZE VISIE

A. Emancipatie: een doelstelling

10. Onze stelling gaat uit van een aantal sociologische en pedagogische werkelijkheden. Deze geven aan welke criteria in aanmerking genomen moeten worden bij de bepaling van een algemeen geldende leeftijdsgrens van meerderjarigheid. Individuele variaties in de mate van psychologische of sociale motivatie worden dan niet ingecalculleerd.

11. Vrij dikwijls wordt meerderjarigheid afgewogen naar de kansen op financiële onafhankelijkheid. Dit kan geen valabel criterium zijn. Onder invloed van sociaal-culturele veranderingen en van de groeiende tijdsduur van de opleiding worden de jongeren steeds later opgenomen in het productieproces. Zij worden bijgestaan door voortdurend meer familiale en institutionele hulpbronnen, zodat de gelegenheid of de noodzaak om autonoom voldoende financiële middelen te verwerven naar de achtergrond worden gedrukt. Anderzijds blijkt dat een ruime meerderheid van de achttienjarige jongeren werken (in 1970 werkten meer dan 70.000 jongeren in die leeftijdsgroep). In ons land waren er in 1970 meer dan een kwart miljoen werkende jongeren tussen 14 en 19 jaar. Jongeren die op hun 14e of 15e jaar gaan werken kunnen op financieel vlak voor zichzelf zorgen, maar worden niet als volwassen beschouwd. Financieel voor zichzelf kunnen zorgen kan dus geen noodzakelijke noch voldoende voorwaarde van volwassenheid zijn.

12. Een ander criterium ter bepaling van de meerderjarigheidsdrempel zou kunnen liggen in de mogelijkheid om voor zichzelf een eigen rol in de samenleving te verwerven. In de sociale pedagogie maakt men dan onderscheid tussen primaire status en se-

⁹ Inzonderheid art. 5, 1, van het E.V.R.M., goedgekeurd door de Wet van 13 mei 1955.

¹⁰ De meerderjarigheid is in Denemarken vastgesteld op 20 jaar, de maatregelen kunnen doorlopen tot 23 jaar.

¹¹ P. HUVELLE, *Projet de loi abaissant à 18 ans l'âge de la majorité civil*, nota, niet gepubliceerd.

¹² F. VAN HEULE, *Wetsontwerp tot verlaging van de leeftijd van de burgerlijke meerderjarigheid tot 18 jaar en zijn weerslag op de gerechtelijke jeugdbescherming*, contactdag 31 maart 1976, nota (zie voetnoot 4).

¹³ P. MAHILLON, o.c., p. 2, voorstel geformuleerd in de vorm van een nieuw artikel 488bis B.W.

¹⁴ M. ROOD-DE BOER, "Treden naar volwassenheid", N.J.B., 1964, 949-955 en 972-979.

¹⁵ M. ROOD-DE BOER, *Coming of legal age, The present legal position and the reform concepts in the Netherlands*, Conference of the International society on family law, april 1975.

¹⁶ C. WINGENDER, K. BEHETSSEN H. NUYLTINCK, *Rechten voor minderjarigen, Wanneer?*, Info-Jeugd Nationaal Gent. Deze tekst werd, herwerkt, herdrukt op de achterkant van een affiche, uitgegeven door de werkgroep rechten minderjarigen, Info-Jeugd Nationaal, Gent, 1976.

cundaire status¹⁷. De primaire status is de zelf-door-eigen-inspanningen verworven status, is afhankelijk van de kwaliteit van eigen prestaties. Hij reflecteert de eigen competentie en macht. De secundaire status is de status die men door anderen toebedeeld krijgt. Kinderen tot ongeveer 12 jaar bv. hebben enkel een secundaire status afhankelijk van de rol die hun door hun ouders en de samenleving wordt aangewezen.

Er is een overgangperiode: 15-16-jarigen wensen voor zichzelf een eigen — dus primaire — status te verwerven, wat hun echter door onze samenleving niet gegund wordt. Uit deze spanningstoestand groeit naar het einde van de adolescentieperiode doorgaans een stadium van persoonlijke rijpheid wat hun toelaat een eigen kijk op de wereld te ontwikkelen¹⁸.

Achttienjarigen zijn dus intellectueel en psychisch tot rijpheid gekomen, bekwaam tot het zoeken en verkrijgen van informatie over de (gevestigde) maatschappij, maar nog niet ingeschakeld in het maatschappelijk rendement. En hier zit het probleem om de primaire status te hanteren als enig criterium voor de meerderjarigheidsdrempel. De jong-volwassenen verkeren immers in de positie dat zij over de mogelijkheden beschikken om een primaire status te verwerven doch zij wensen hun zelfstandigheid nog uit te bouwen en te zoeken (door middel van studie, engagement in kritische beweging, in hulpverlening...). Deze situatie leidt ertoe dat sommigen zich daarbij in de marge van het maatschappelijk gebeuren opstellen of zelfs bewust daarbuiten¹⁹. Dit betekent dat zij op zoek zijn naar een eigen status die wel primair is, maar op een wijze die zij zelfstandig hebben gekozen. Wij zouden dan kunnen spreken van geëmancipeerde status.

Indien men het streven naar een geëmancipeerde status erkent, dan is het duidelijk dat de 18-jarige over de nodige ruimte moet beschikken om in zelfstandigheid een aantal rollen te beproeven. Daartoe is juridische meerderjarigheid vereist. Dus is de meerderjarigheid een sleutelement tot het verkrijgen van een geëmancipeerde primaire status.

13. Rest ons nog meer uitdrukkelijk te beschrijven wat wij verstaan onder emancipatie. Elke jongere wordt geconfronteerd met een emancipatieproces, waarvan de kern een strijd is op het persoonlijk en sociale vlak, voor een eigen basis van zelfvertrouwen en identiteit. Als pedagogisch doelbegrip is emancipatie dan een leer- en opvoedingsproces met het doel een grotere individuele en maatschappelijke vrijheid mogelijk te maken welke zich toont in denken, oordelen, beslissen en zich gedragen²⁰.

14. Omwille van de emancipatiedoelstelling moet men de meerderjarigheid plaatsen op 18 jaar, begin van de jongvolwassenheid. Deze jong-volwassenen zijn psychologisch in staat voor zichzelf uit te maken wat hun belang is en kunnen zelfstandig beslissen over de aard en de intensiteit van hun engagement in de samenleving. Zij zijn immers principieel, minstens in reflexie, in staat om het gegeven cultureel gedragspatroon te overschrijden²¹. De 15-18-jarige adolescent is nog al te zeer gewikkeld in een proces van individualisatie ten opzichte van de persoonlijke relaties, de aandacht is voornamelijk gericht op zijn zelfontwikkeling, differentiëring met het milieu waarin hij leeft. Hij is dus nog niet aan volledige meerderjarigheid toe.

15. Jong-volwassenen zijn volwassen. De enige anti-emancipatorische factor is juist een juridische: nl. hun juridische minderjarigheid.

¹⁷ V.J. WELTEN, *Jeugd en emancipatie, een voorstudie voor een empirisch onderzoek*, Bilthoven, Ambo, 1973.

¹⁸ K. KENISTON, *Young radicals*, New-York, Mc Millan, 1968, p. 268.

¹⁹ V.J. WELTEN, o.c. p. 38.

²⁰ R. SUSMUTH, "Anpassung und Emancipation, Kritische Überlegungen zum Emanzipationstypus der Jugendlichen Protestes", *Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Pädagogik*, 1970.

²¹ K. MÖLLENHAUER, "Anpassung", *Zeitschrift für Pädagogik* 1961, 355.

heid waardoor tot op zekere hoogte aan anderen de mogelijkheid wordt gegeven het gedrag van deze jongeren te bepalen en een richting te geven. De juridische minderjarigheid verwordt dan tot een overbodige vorm van macht. Terwijl emancipatie toch een overstijgen is van overbodige vormen van macht. Deze is o.a. gelegen in sommige externe sociale structuren die door overinstitutionalisering van bepaalde normen en waarden een hinderpaal vormen voor persoonlijke relaties tussen mensen onderling. In de relatie ouders-kinderen gaat het er echter toch op de eerste plaats om jongeren te begeleiden in het proces van volwassen worden. Daarin is naast bescherming evenzeer behoefte aan groeiende ruimte voor de ontwikkeling van de persoonlijkheid. Vertaald in juridische regels komt dit neer op een dwingende eis de minder/meerderjarigheidsgrens te brengen op 18 jaar. Achttien jaar is inderdaad in heel wat domeinen richtinggevend. Men wordt strafrechtelijk aansprakelijk voor de eigen misstappen, men mag een auto besturen, men kan gemachtigd worden handel te drijven, men mag — op gemeentelijk vlak — stemmen, bovendien is het de leeftijd waarop een groot aantal jongeren afstuderen en zich voorbereiden op legerdienst, een beroep of hoger onderwijs. In deze levensperiode die toch al gekenmerkt wordt door losmakings-tendenzen — waarin bestaande persoonlijke relaties worden verbroken om zich vrij te maken voor nieuwe bindingen is de kans groter dat men voor het emancipatie-ideaal kiest²². Het is dan ook evident dat achttienjarigen ook naar recht de mogelijkheid hiertoe krijgen en op die leeftijd meerderjarig worden.

B. De bijzondere jeugdzorg.

16. Wij stelden expliciet dat wij het hadden over de doorsnee 18-jarige. Het is dus de doorsnee 18-jarige die wij bekwaam achten zelfstandig te gaan werken aan zijn emancipatie; het is voor hem (haar) dat de meerderjarigheid de nodige ruimte moet creëren. Impliciet houdt dit in dat wij aannemen dat een aantal 18-jarigen niet in staat zijn zelfstandig aan de eigen ontwikkeling verder te bouwen. Daarenboven is het mogelijk dat de natuurlijke omgeving (gezin, buurt e.d.) niet in staat is hun verder noodzakelijke bijstand te verlenen. De jeugdbescherming lijkt hier wel een van de aangewezen instanties om in dergelijke gevallen op te treden. Het is trouwens onmiskenbaar dat thans een aantal 18-21-jarigen daadwerkelijk bijstand ervaren vanwege de jeugdbescherming:

- specifiek gerechtelijk worden sommigen van hen beschermd tegen personen of instanties die hun ontplooiing in de weg staan;
- persoonlijk lijkt begeleiding en advies door vaste afgevaardigde of opvoeder in instelling soms een belangrijke steun;
- financiële bijdrage blijkt dikwijls een noodzakelijkheid om studies en levensonderhoud te kunnen bekostigen.

17. Doch meteen moet ook vastgesteld worden dat deze bijstandsaspecten geen monopolie zijn voor de jeugdbescherming.

- In geval van meerderjarigheid kunnen een aantal personen of situaties niet meer belemmerend optreden; daar waar de ontplooiing toch nog gehinderd blijkt kan de meerderjarige 18-jarige zelf een beroep doen op de nodige rechtsmiddelen, zonder dat de jeugdbescherming dat voor hem moet doen.

- Persoonlijke begeleiding en advies kan ook nog door andere instanties worden verstrekt. Wij stellen trouwens vast dat steeds meer informatie- en hulpverleningscentra ontstaan, zoals o.a. centra voor geestelijke gezondheidszorg, buurtwerken JIC's en JAC's, centra voor maatschappelijk werk, info-centra, waarbij niet het minst de omvorming van de COO's tot openbare centra voor maatschappelijk welzijn een belangrijke aanwinst zou kunnen worden. Jongeren en jong-volwassenen richten zich voor advies en/of begeleiding bij voorkeur tot deze centra. Dit wijst op een onmiskenbaar voordeel t.a.v. de jeugdbescherming: een beginsituatie van vertrouwen. Daarenboven is de personeelsbezetting van deze centra op een minstens gelijk niveau als die van de

²² V.J. WELTEN, o.c., p. 96.

jeugdbescherming, wat ook een gelijke kwaliteit van begeleiding laat vermoeden.

- Tenslotte moet ook de financiële situatie voor 18-21-jarigen oplosbaar zijn. Is het zo utopisch te veronderstellen dat wat nu vanaf 21 kan, ook moet kunnen vanaf 18 jaar? Velen doen nu toch al een beroep op studiebeurzen, universitaire sociale diensten, rijksfondsen en diensten voor bijzondere categorieën.

Het voordeel van deze diensten is daarenboven dat voor deze bijstand geen «prijs» moet worden betaald, nl. het opgeven van zelfstandigheid. Inderdaad, de tussenkomst van de jeugdbescherming gaat meteen gepaard met het machtslement. Elke interventie van de jeugdbescherming, zelfs de zuiver hulpverlenende, is meteen een controlerende. Deze controle betreft telkens de totale levenssituatie, woonplaats, arbeids- en schoolkeuze, levenswijze, ontspanning. Wellicht kan de macht van de jeugdbescherming, en de dwang die ervan kan uitgaan, in wel bepaalde gevallen nuttig zijn. Voor de meerderheid van de jongeren echter blijft het een bijzonder harde noot om te kraken. Het bemoeilijkt er onbetwistbaar de hulpverlening; het zal er dikwijls het emancipatieproces waarin de jongeren gewikkeld zijn ernstig in het gedrang brengen.

18. Een probleem blijft dan nog deze — wellicht zeer kleine — groep jongeren te identificeren die werkelijk gediend zouden zijn met hulp-onderdwang, zoals die specifiek door de jeugdbescherming geboden kan worden. Systematische evaluatiestudies ontbreken. Wij beschikken hier alleen over niet-systematische intuïtieve indrukken, opgedaan door de "acteurs" zelf van de jeugdbescherming. Deze indrukken zijn op zijn minst genomen niet zeer optimistisch t.a.v. de eventuele successen. Meestal zijn zij daarenboven niet zo betrouwbaar, daar het eigen werk wordt geëvalueerd, en met interne criteria. Ons is alleen een Franse systematische studie bekend over de resultaten van de tribunal de l'enfance. Slechts de helft van de gewezen cliënten werd uiteindelijk "réadapté" genoemd. En ook van de meerderheid der "aangepast genoemen" werd vastgesteld dat het slechts een zeer formele aanpassing betrof²³. Deze gegevens komen overeen met wat in de hulpverleningsliteratuur te vinden is aan criteria om de jeugdbescherming te evalueren. Men kan de jeugdbescherming verwijten te zeer op machtsuitoefening te steunen, te zeer te globaliseren en te sterk te stigmatiseren, om als een geschikte instantie van bijstand aan jongeren beschouwd te kunnen worden²⁴.

19. Er is dus werkelijk geen enkele principiële reden van hulpverlening die kan rechtvaardigen dat t.a.v. meer-dan-18-jarigen nog interventie van jeugdbescherming wordt aangevangen. In de overgangssituatie van jongeren die reeds vóór hun 18-jarige leeftijd onder het gezag van de jeugdbescherming staan zouden enkele uitzonderingen gemaakt kunnen worden. Dan echter alleen maar als duidelijk is dat bijstand absoluut noodzakelijk is (daarover mag niet door gerechtelijke instanties alleen geoordeeld worden) en als deze bijstand niet kan worden verstrekt door andere instanties die ook voor jonge volwassenen kunnen optreden.

Wij geloven dat alleen de uitdrukkelijke vraag van de 18-jarige als criterium voor beide voorwaarden kan dienen. Dan moet nog een procedure ingevoerd worden die kan waarborgen dat deze vraag echt vrij wordt gesteld en niet in een of andere vorm van subtiele morele druk die binnen het totale systeem van de jeugdbescherming zeer gemakkelijk kan uitgevoerd worden.

²³ A. ALGAN, J.F. BREUVART en J. SELOSSE, *Que deviennent-ils ?*, Vauresson, C.F.R.E.S., 1976.

²⁴ Zie daarover o.a.: H. VANDENBERGH, *Sociologie van de Hulpverlening*, Meppel Boom, 1971; E. SCHUR, *Labeling deviant behaviour*, New-York, Prentice Hall, 1970; SCHOUTEN, "Opvoedingskwaliteit van hulp aan probleemadolescenten", *Maandblad voor Geestelijke Volksgezondheid*, 1972, 12; L. WALGRAVE, "Gerechtelijke hulpverlening, een kontradiktie in de termen", *De Nieuwe maand*, juli 1974, p. 362-376.

III. BESPREKING VAN DE ANDERE VOORSTELLEN.

20. De voorstellen van MAHILLON en VAN HEULE houden de mogelijkheid in van een verlenging van de jeugdbeschermingsmaatregelen, hetzij op verzoek van de betrokkene of op basis van lichte debiliteit of op verzoek van de procureur des Konings. Deze voorstellen kunnen gezamenlijk besproken worden.

Eerst zij opgemerkt dat we reeds een aantal juridische categorieën van mentaal gehandicapten kennen (verlengde minderjarigen, onbekwamen, verkwisters, gecollocerden, geïnterneerden). De kern van de vraag is echter hoe men lichte debiliteit vaststelt, hoe men bewijst dat verder maatregelen nodig zijn. Een gelijkaardig probleem werd reeds gesteld in de wet van 1965 op de jeugdbescherming waar men het begrip "kind in gevaar" centraal stelde. Verschillende onderzoeken tonen aan dat de persoonlijkheid van de rechter een zeer belangrijke factor is in het proces dat tot een vonnis leidt²⁵. Bepaalde stereotypen, houdingen, persoonlijke interpretaties, het niet meer algemeen aanvaard zijn van één bepaalde ethische norm liggen aan de grond van grote en systematische verschillen in de vonnissen. Deze onderzoeken gebeurden meestal op basis van strafrechtelijke vonnissen waar procedures en rechtsregels strikt omlind zijn. De conclusie is niet te ver gezocht dat dit minstens eveneens op gelijkaardige manier bij jeugdrechters zal gebeuren, als zij zonder strikte juridische beperkingen moeten oordelen over de "gezondheid, veiligheid of zedelijkheid". Het komt ons voor dat de jeugdrechter niet kan bepalen wie licht debiel is als nog steeds grote discussie bestaat over die definieerbaarheid in de psychiatrie en psychologie. Dit kan leiden tot een verdere controle van jonge mensen, om reden van een vermeende gevaarsituatie met lichte debiliteit als betwistbaar middel. Het is trouwens de vraag of licht debielen — los van de vraag of deze debiliteit al dan niet vastgesteld kan worden — wel speciale maatregelen nodig hebben, buiten de voorzieningen die reeds bestaan. Wellicht zouden ook hier de principiële bezwaren van de Raad van State kunnen opgaan, als zou een dergelijke regeling tegen het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens ingaan²⁶.

21. MAHILLON, PAUWELS en NUYTINCK stellen voor de verbintenis om kost, onderhoud en voeding gestoeld op de "enkele daad van het huwelijk", opgelegd aan de ouders door artikel 203 B.W., niet te laten beëindigen met de meerderjarigheid en uitdrukkelijk te laten voortduren na de minderjarigheid²⁷.

Wij gaan er echter van uit dat een 18-jarige meerderjarige die van zijn meerderjarigheid gebruik wenst te maken daar ook de consequenties moet van nemen. Voor uitzonderingssituaties moeten de bestaande onderhoudsverplichtingen (bij behoefte) tussen ouders en kinderen volstaan. Ook moet een beroep kunnen gedaan worden op bestaande en nog te creëren voorzieningen. Zo kunnen studiebeurzen en openbare centra voor maatschappelijk welzijn tijdelijke financiële moeilijkheden oplossen.

22. Zoals veel realisaties in het kader van het jeugdbeschermingsrecht is deze wet, naast politiek²⁸ sterk financieel gemotiveerd. De wet van 1965 op de jeugdbescherming zelf had reeds als latent doel het plaatsen van minderjarigen te verminderen. Op 10 jaar is het aantal plaatsingen echter verdriedubbeld.

²⁵ In *Nieuwe ontwikkelingen van deviant jeugdgedrag*, colloquium te Hasselt op 25/26 maart 1976 vermeldt L. WALGRAVE een aantal van deze studies (Uitgave S.C.J.M., Brussel, p. 119).

²⁶ Zie nr. 7 in de tekst en voetnoot 9.

²⁷ J.P. PAUWELS en H. NUYTINCK, "Voorstellen betreffende het wetsontwerp tot verlaging van de leeftijd van burgerlijke meerderjarigheid op 18 jaar", R.W., 1975-76, 1329; MAHILLON, o.c.

²⁸ De ministerraad van de Raad van Europa heeft in zijn resoluties van 19 september 1972 bij de lid-staten aangedrongen op een eenvormige regeling van de meerderjarigheidsmaterie, en indien mogelijk een gemeenschappelijke leeftijd van 18 jaar vast te stellen als meerderjarigheidsgrens.

Men weet dat een plaatsing tienmaal duurder is dan een opvoedingsbijstand. Daarenboven zien we dat het voorontwerp de opvoedingsbijstand wel wilde verlengd zien tot 20 jaar en de plaatsing bij privé-persoon en erkende instellingen niet. De conclusie is dus niet te ver gezocht dat het ontwerp financiële bezuiniging als latent doel heeft. Het zou daarenboven gaan om een som van om en bij de 300 miljoen frank. Het is dus te begrijpen dat er een financiële dreiging weegt op een aantal instellingen en overkoepelende organisaties wier financiële situatie afhankelijk is van de onderhoudsgelden en lidmaatschapsbijdragen die zij per dag en per kind ontvangen.

23. De voorstellen die de geleidelijke meerderjarigheid beogen gaan o.i. in de goede richting. D.w.z. als het eindpunt, dus de volledige meerderjarigheid, bereikt wordt op 18 jaar. Het is nodig een aantal rechten vast te stellen die de minderjarige reeds heeft alvorens hij meerderjarig is. Het louter filosofisch bepalen van een principe is niet voldoende, daar men dan in een vacuüm zit en wie gaat bepalen wanneer wat mag? Het is zoals de auteurs van het Info-Jeugd-voorstel het zeggen: "De jongere kan niet van de ene dag op de andere volwassen zijn; minderjarigheid is geen wachtkamer: in die periode kan geleerd worden wat 'democratie' is, namelijk het leren participeren in die volwassen wereld. Minderjarigheid is geen gekoloniseerd gebied dat op een bepaalde datum onafhankelijk wordt, zonder dat er een periode is voorafgegaan van het geleidelijk overdragen van gezagsfuncties"²⁹.

IV. BESLUIT

24. De verlaging van de meerderjarigheidsleeftijd van 21 naar 18 jaar beschouwen wij als een evidentie. Niet alleen omdat dit een navolgen is van een internationale tendens, maar veeleer omdat het een noodzaak betreft om jonge mensen de kans te geven zichzelf te emanciperen.

De probleemjongeren die moeilijkheden zouden ondervinden met deze meerderjarigheid vallen uiteen in twee groepen: zij voor wie men een maatregel overweegt nadat zij 18 zijn geworden, en zij voor wie een maatregel loopt om het ogenblik dat zij 18 worden. Voor de eerste groep mensen menen wij dat hier geen taak meer weggelegd is voor de jeugdbescherming. Dit sluit trouwens aan bij de huidige tendens van de jeugdrechtsbanken om niet meer op te treden vanaf 18 jaar. Voor de tweede groep is het hoogst fundamenteel dat het initiatief om de maatregel al dan niet te laten voortlopen van de betrokkene zelf moet komen. Zij moeten zelf de kans krijgen om te bepalen wat hun eigen belang is, waarvoor zeer sterke waarborgen moeten worden ingebouwd.

Tenslotte nog dit: in de opties die wij nemen zit een risico vervat: het is mogelijk dat een aantal jongeren van de geboden kans tot emancipatie geen nuttig gebruik zullen maken. Wij accepteren dit risico, liever dan het andere: dat een aantal jongeren in staat om zichzelf te ontplooien, deze kans niet zouden krijgen door een overbeschermende jeugdbescherming.

J. BOONEN, T. VAN GOEY en L. WALGRAVE

²⁹ C. WINGENDER, e.a., o.c.

BALIELEVEN

Plechtige openingszitting van de Vlaamse Conferentie te Gent

Op zaterdag 5 november 1977 begon het 104e werkjaar van de Vlaamse Conferentie der Balie te Gent.

Het traditionele kader van de koude, trieste Assizenzaal werd

dit jaar verlaten voor de luister en pracht van de historische Pacificatiezaal van het Gentse stadhuis. Dit, en het actuele onderwerp gekozen door de openingsredenaar, zorgden ervoor dat de voorzitter, mr. Antoon Van Damme, een publiek mocht verwelkomen dat tot de laatste stoelen bezette.

Na de begroeting der aanwezige personaliteiten, verleende hij het woord aan mr. René Verstringhe die gedurende een uur zijn visie zou verdedigen over het «Voorrecht van Rechtsmacht».

Onmiddellijk, van bij de inleiding, was het duidelijk dat de spreker zich niet zou beperken tot een uiteenzetting van de voornaamste principes die toepasselijk zijn op de berechting van de magistraat, zijn mededaders, medeplichtigen of burgers die een samenhangend misdrijf hebben gepleegd. Dit overzicht, rijk gestoffeerd met rechtspraak en rechtsleer, was slechts de aanloop tot het eigenlijk betoog: een kritische beoordeling van deze uitzonderingsregels die het recht op verdediging aan banden leggen en beperken. Uit de vergelijking van de systemen die bestaan in Frankrijk en Nederland kwam spreker tot de conclusie dat de procedure, zoals ze in België bestaat, volledig voorbijgestreefd is. De motieven die ten grondslag hebben gelegen aan het voorrecht van rechtsmacht zouden in onze samenleving immers niet meer aanwezig zijn. Dit alles leidde tot de slotvraag: weegt het voorrecht van rechtsmacht op tegen de krenking van het recht op verdediging?

De stafhouder, mr. Paul Van Malleghem, beperkte zich niet tot de repliek die, naar traditie, van hem verwacht werd, doch integendeel, punt voor punt onderzocht hij de door de openingsredenaar voorgebrachte stellingen. Als advocaat van de duivel nuanceerde hij het betoog van mr. René Verstringhe, maar kwam uiteindelijk tot hetzelfde besluit: de huidige wetgeving inzake voorrecht van rechtsmacht vertoont onduidelijkheden en tegenstrijdigheden. Op geen enkel ogenblik echter verloor hij de historische omgeving uit het oog zodat de openingsvergadering haar pacifistisch karakter kon bewaren.

De definitieve vrede werd gesloten tijdens de receptie die de stafhouder en mevrouw Van Malleghem na afloop der vergadering aanboden aan de talrijke genodigden. Uitvoerig werd gediscussieerd over rede, redenaar en stafhouder. En iedereen vergat dat het banket reeds te acht uur diende te beginnen in restaurant Sanderling te De Pinte. Met zowat anderhalfuur vertraging werd de kervelroomsoep opgediend aan de 180 aanzittenden.

Het was na middernacht toen het Schoolgezelschap van de Gentse Balie aantrad met haar Matthyspassie. Een revue met binnen- en andere pretjes, met Coletje, amazones en een pelgrim in de rechtsstaat. Een revue waarin met spijt afscheid werd genomen van een jaarlijks tegen wil en dank terugkerende gastvedette: de P.G. Een revue waarbij iedereen zich wakker lachte, zodat de platenruiter die te 1.30 uur plots achter het gordijn uitkwam een onverwacht succes mocht boeken. De geïmproviseerde dansvloer was onmiddellijk overbevolkt, en te vroeg werd het laat. Reeds lang had de eerste trein (of was het de tweede) het station van De Pinte verlaten en nog werd er gedanst, gedanst, gedanst...

Naar verluidt heeft de lunch die de voorzitter en mevrouw Van Damme op zondagmiddag aanboden aan de vreemde gasten, een normaal verloop gekend.

G.A.

MEDEDELINGEN

Vermelding van het huwelijkscontract in de huwelijksakte

Senator R. Nauwelaerts heeft de minister van Justitie de vraag gesteld of de wetbepaling betreffende de vermelding van het huwelijkscontract in de huwelijksakte betekent dat de echtgenoten in voorkomend geval de van het wettelijk stelsel afwijkende bepalingen van hun huwelijkscontract niet kunnen aanvoeren als grond tot een eis tegen een derde met wie zij een overeenkomst gesloten

hebben, wanneer in hun huwelijksakte geen melding gemaakt wordt van : 1) alle gegevens betreffende het huwelijkscontract ; 2) een van de gegevens betreffende het huwelijkscontract, zoals die worden opgesomd in art. 76, 10°, B.W.

De minister heeft het volgende geantwoord (*Vragen en Antwoorden, Senaat*, 1977-78, 300) :

Luidens art. 76, 10°, B.W. kunnen de van het wettelijk stelsel afwijkende bepalingen niet tegengeworpen worden aan derden als de twee volgende voorwaarden vervuld zijn : 1) dat de in bedoelde bepaling genoemde vermeldingen niet opgenomen zijn in de huwelijksakte ; 2) dat de derden overeenkomsten hebben aangegaan met de echtgenoten zonder hun huwelijkscontract te kennen.

Hier moet, overeenkomstig het gemene recht, nog aan worden toegevoegd dat derden er zich slechts op kunnen beroepen dat de afwijkende bepalingen hun nadeel berokkenen (zie De Page, I, nr. 115, A).

Wat de eerste voorwaarde betreft, meen ik dat het ontbreken in de huwelijksakte van een van de vermeldingen bepaald in art. 76, 10°, niet noodzakelijk tot gevolg moet hebben dat de echtgenoten zich niet op hun huwelijkscontract kunnen beroepen. Het staat aan de rechtbanken om in elk afzonderlijk geval hierover te beslissen.

BERICHTEN

Erratum

In kol. 952 van deze jaargang wordt in een noot bij Rb. Antwerpen, 6 mei 1976, in de derde regel art. 1086 Ger. W. vermeld. Daar het gaat om de devolutieve kracht van het hoger beroep, zal de lezer wel gemerkt hebben dat art. 1068 bedoeld wordt.

Universitaire Instelling Antwerpen Openbaar gastcollege op 17 januari 1978

In het kader van de cursus Organisatie van de juridische beroepen zal prof. dr. J. Matthijs, emeritus procureur-generaal bij het Hof van Beroep te Gent, een openbaar gastcollege houden met als titel : «De magistratuur» : sommige aspecten van de voorbereiding, de recrutering, de opleiding en de selectie van haar leden».

De voordracht vindt plaats op dinsdag 17 januari 1978 te 16 uur in de Aula Major van de U.I.A., Universitaire Campus te Wilrijk.

Alle belangstellenden zijn welkom.

Belgische Vereniging voor Bedrijfsjuristen Conferentie op 18 januari 1978

Het comité voor vormingsvraagstukken van de Belgische Vereniging van Bedrijfsjuristen nodigt u uit tot het bijwonen van de uiteenzetting, gevolgd door een debat, die gegeven zal worden op woensdag 18 januari 1978 te 18 uur door de heer Xavier de Donnea, voorzitter van de Unie der Belgische Adverteerders, over het onderwerp : «L'autodiscipline en matière de publicité».

Een eetmaal waartoe ook de echtgenoten van de leden uitgenodigd worden, zal de aanwezigen en de spreker na de uiteenzetting samenbrengen. Wij dringen er bij onze vrienden op aan, aan dit eetmaal deel te nemen om zodoende de tijdens deze conferentie naar voren gebrachte punten persoonlijker te kunnen volgen en om eveneens de vriendschapsbanden tussen de leden te verstevigen.

Prijs van het eetmaal : 550 fr. te storten op P.R. 000-0078643-73 van de Belgische Vereniging van Bedrijfsjuristen. Plaats : Hotel «Ramada», Charleroïsesteenweg 36-48, 1060 Brussel.

Studiedag op 31 januari 1978 te Leuven over fotocopie, reprografie, klank- en beeldopnamen in het auteursrecht

Ter aanvulling van het bericht verschenen in het nummer van 10 december 1977, kol. 1023, zij aangestipt dat de vergaderingen plaatshebben in de «Faculty Club», Groot Begijnhof 14-15, Leuven, vanaf 10 u.

Inschrijvingsrecht 1.800 fr. (middagmaal en documentatiemap inbegrepen) te storten op rekeningnummer 230-0189236-09 van de Gen. Bankmaatschappij met de vermelding : «Studiedag Fotocopie».

Toekenning van de Henri Rolin-prijs 1976 en 1977

De prijs Henri Rolin, ingesteld door de Vereniging van de Vrienden van Henri Rolin, bekroont een persoonlijk of gemeenschappelijk werk dat betrekking heeft op het internationale recht of de internationale betrekkingen. In beginsel wordt de prijs elk jaar toegekend.

Op dinsdag 29 november 1977 heeft de voorzitter van de jury, emeritus procureur-generaal W.J. Ganshof van der Meersch, de prijswinnaars voor 1976 en 1977 bekend gemaakt.

De prijs 1976 werd toegekend aan de heer Joe Verhoeven, geaggregeerde van het hoger onderwijs, docent aan de «Université Catholique de Louvain», voor zijn werk : *La reconnaissance internationale dans la pratique contemporaine*, en de prijs 1977 aan de heer Eric-David, geaggregeerde van het hoger onderwijs, docent aan de «Université libre de Bruxelles» voor zijn werk : *Mercenaires et volontaires internationaux en droit des gens*. Het was mevrouw Henri Rolin die aan de bekroonden de prijs van de bronzen medaille met de afbeelding Henri Rolin uitreikte.

Voor alle inlichtingen betreffende de prijs Henri Rolin en de toetreding tot de Vereniging kan men zich wenden tot De Vrienden van Henri Rolin, Johannalaan 44 te 1050 Brussel.

TIJDSCHRIFTEN

Tijdschrift voor Rechtsgeschiedenis

Tome XLV. 1977

Joseph Georg Wolf, Barkauf und Haftung, D. 19,1, 23 Jul. 13 dig—André Laingui, La théorie de la complicité dans l'ancien droit pénal—F. Grolé, La preuve judiciaire dans l'ancien droit russe—R. Janssens, Het Hof van Cassatie van België, Enkele hoofdmomenten van zijn ontwikkeling—Hans Ankum, Puissance parentale et tutelle, Etudes sur le statut juridique des enfants mineurs dans l'histoire du droit privé néerlandais à partir du treizième siècle, II et III—Philippe Godding, La motivation des arrêts du Grand Conseil de Malines au 16e siècle.

Info-Jura—jg 4

nr 7, aug.-sept.

Rechtspraak—Rechtsleer.

nr 8, oktober 1977—jg 4

Rechtspraak—Rechtsleer

Tijdschrift voor aannemingsrecht—jg 9

nr. 3, 1977

Rechtspraak.

De verzekeringswereld—jg 15

nr 178, oktober 1977

M. Stasseyns, Verzekeringen in de praktijk—Zekerheid in onzekere tijden—De financiële bemiddelaar—Flash—A.G. Mertens, Over koetjes en kalfjes.